

T.C.
BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Seher ÇATIK

NAZİLLİ HALK İNANÇLARI

Yüksek Lisans Tezi

Danışman:
Yrd. Doç. Nilüfer İLHAN

Yozgat – 2013

T.C.
BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABULÜ

Enstitümüzün Türk dili ve edebiyatı anabilim dalı 80110510016 numaralı öğrencisi Seher Çatık'ın hazırladığı “Nazilli Halk İnançları” başlıklı YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca ....../...../..... gününü saat .....’te yapılmış, tezin kabulüne OY ÇOKLUĞU/OY BİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

Başkan_____

Üye_____

Üye_____

ONAY

Bu tezin Kabulü, Enstitü Yönetim Kurulu'nun.....tarih ve.....sayılı kararı ile onaylanmıştır.

...../...../2012

Enstitü Müdürü

(Ünvanı, Adı Soyadı)

Yemin Metni

Yüksek lisans olarak sunduğum “Nazilli Halk İnançları” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

26. 08. 2013

Ad SOYAD

Seher ÇATIK

İçindekiler

ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
ÖN SÖZ	x
GİRİŞ	1
ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ BİLGİLER	1
Araştırmanın Konusu.....	1
Araştırmanın Amacı.....	1
Araştırmanın Metodu.....	1
ARAŞTIRMA ALANI İLE İLGİLİ BİLGİLER	2
Nazilli'nin Tarihi	2
Nazilli'nin Coğrafi konumu.....	3
Nazilli'nin İklimi	4
Nazilli'nin Bitki Örtüsü	4
BİRİNCİ BÖLÜM	5
ESKİ TÜRK İNANÇLARI VE NAZİLLİ'DE ESKİ TÜRK İNANÇLARININ İZLERİ	5
1.1. ESKİ TÜRK İNANÇLARI.....	5
1.1.1. Atalar kültü	6
1.1.2. Tabiat kültü.....	8
1.1.2.1. Dağ kültü.....	8
1.1.2.2. Ağaç kültü.....	10
1.1.2.2. Su kültü.....	12
1.1.2.3. Ateş kültü.....	13
1.1.3. Gök Tanrı İnancı.....	14
1.1.4. Şamanlık	16
1.1.4.1. Dünyada Şamanlık	19
1.1.4.1.1. Türk Topluluklarında Şamanlık.....	20
1.1.4.1.2. Eskimolarda Şamanlık	21
1.1.4.1.3. Avustralya'da Şamanlık.....	21
1.1.4.1.4. Amerika'da Şamanlık	21
1.1.4.2. Şaman Kelimesi Kökeni ve Eş Anlamlılıklar	22

1.1.4.3. Türk Kaynaklarında Şaman Kelimesinin Kullanımı	23
1.1.4.4. Şamanın Görevleri.....	23
1.1.4.5. Şaman Olma	24
1.1.4.5.1. Türk Boylarında Şaman Olma.....	25
1.1.4.6. Şaman Giyimi.....	26
1.1.4.7. Şaman Davulu	27
1.1.4.8. Şamanların İslamiyet'ten Sonraki Durumu	27
1.1.4.8.1. İslamiyet'in Kabulü	27
1.1.4.8.2. Şamanların İslamiyet'e Uyumu	28
1.2. NAZİLLİ' DE ESKİ TÜRK İNANÇLARININ İZLERİ	29
İKİNCİ BÖLÜM.....	31
NAZİLLİ HALK İNANÇLARI.....	31
2.1. GEÇİŞ DÖNEMLERİ İLE İLGİLİ İNANÇLAR	31
2.1.1. Doğum	31
2.1.2. Sünnet	36
2.1.3. Evlenme	38
2.1.3.1. Düğün.....	40
2.1.4. Ölüm.....	42
2.2. NAZAR İLE İLGİLİ İNANÇLAR.....	48
2.3. TAKVİM VE ZAMANA BAĞLI İNANÇLAR	51
2.4. TABİAT OLAYLARI İLE İLGİLİ İNANÇLAR	52
2.4.1. Güneş ve Ay İle İlgili İnançlar	52
2.4.2. Yıldırım ve Şimşek İle İlgili İnançlar	54
2.4.3. Yağmur Yağdırma ve Yağmur Duası	55
2.5. HAYVANLARLA İLGİLİ İNANÇLAR	57
2.6. DİĞER İNANÇLAR	58
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	60
NAZİLLİ HALK HEKİMLİĞİ İLE İLGİLİ İNANÇLAR	60
3.1. HALK HEKİMLİĞİ.....	60
3.1.1. Nazilli Halk Hekimliği.....	61
3.1.1.1. Yatırlar	61
3.1.1.2. Ocaklar.....	62

3.1.1.2.1. Ocakların Ortaya Çıkışı	62
3.1.1.2.2. Ocak ve Ocaklık Sistemi.....	62
3.1.1.2.2.1. Ocakların Tedavi Yöntemleri	65
3.1.1.2.2.2. Ocakların Özellikleri.....	66
3.1.1.2.3. Nazilli’ de Ocak ve İşleyiş Biçimi	66
3.1.1.2.4. Nazilli’ de Ocak Türleri.....	67
3.1.1.2.5. Nazilli’ de Ocakların Tedavi Uygulamaları ve Yapısal Özellikleri	67
3.1.1.2.5.1. Nazar Uygulaması.....	68
3.1.1.2.5.2. Temre/Temrek Uygulaması	69
3.1.1.2.5.3. Böğür Ağrısı Uygulaması	70
3.1.1.2.5.4. Dalak Kesme Uygulaması	71
3.1.1.2.5.5. Kabakulak Uygulaması.....	73
3.1.1.2.5.6. Çocuk Pişirme Uygulaması	74
3.1.1.2.5.7. Sarılık Uygulaması	76
3.1.1.2.5.8. Kol Ağrısı Uygulaması	77
3.1.1.2.5.9. Siğil Uygulaması.....	77
3.1.1.2.5.10. Göz Uygulaması	78
3.1.1.2.5.11. Gelincik Uygulaması	79
3.1.1.2.5.12. Köstebek Uygulaması	80
3.1.1.2.5.13. Yılcık Uygulaması	81
3.1.1.2.5.14. Diş Ağrısı Uygulaması.....	81
3.1.1.2.5.15. Kurşun Dökme Uygulaması.....	82
3.1.1.2.5.16. Kısır Uygulaması	83
3.1.1.2.5.17. Karın Ağrısı Uygulaması.....	83
3.1.1.2.5.18. Ot Kesmesi Uygulaması	84
3.1.1.2.5.19. Baş Ağrısı Uygulaması	84
SONUÇ	88
EKLER.....	101
Ek 1: Kaynak kişi listesi	101
Ek 2: Haritalar	105
Ek 3: Resimler	107
DİZİN	129
ÖZ GEÇMİŞ	132

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nazilli Halk İnançları

Seher ÇATIK

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Nilüfer İlhan

2013-Sayfa: 132+ IX

Jüri:

Yrd. Doç. Dr. Ümit Eker

Yrd. Doç. Dr. Nilüfer İlhan

Yrd. Doç. Dr. M. İbrahim Yıldırım

Eski medeniyetlerin beşiği olan Nazilli, Aydın'ın en eski yerleşim yerlerinden biridir. Geçmişten günümüze birçok milletin uğrak yeri olan Nazilli, halk inançları konusunda pek çok bilgi sunmaktadır. Bu sebeple araştırma alanı Nazilli olarak belirlenmiş ve bu çalışmada Nazilli halk inançları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırma giriş, birinci bölüm, ikinci bölüm ve üçüncü bölüm olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde araştırmanın konusu, amacı, metodu ve araştırma alanı ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Birinci bölümde eski Türk inançları ve bu eski Türk inançlarının Nazilli'deki izleri üzerinde durulmuştur. Eski Türk inançları atalar kültü, tabiat kültleri, gök tanrı inancı ve şamanlık başlıkları altında incelenmiştir.

İkinci bölümde Nazilli halk inançları üzerinde durulmuştur. Nazilli halk inançları şu başlıklar altında incelenmiştir; geçiş dönemleri ile ilgili inançlar, nazarla ilgili inançlar, takvim ve zamana bağlı inançlar, tabiat olayları ile ilgili inançlar, hayvanlarla ilgili inançlar ve diğer inançlar. Geçiş dönemleri ve tabiat olayları ile ilgili inançlar alt başlıklara ayrılarak incelenmiştir. Geçiş dönemleri ile ilgili inançlar doğum, evlenme, sünnet, ölüm ile ilgili uygulanan pratikler verilerek incelenmiştir. Tabiat olayları ile ilgili inançlar da güneş ve ay ile ilgili inançlar, yıldırım ve

şimşekle ilgili inançlar, yağmur yağdırma ve yağmur duası başlıklarıyla incelenmiştir.

Üçüncü bölümde de Nazilli halk hekimliği ile ilgili inançlar üzerinde durulmuştur. Bu bölümde amaç halk hekimliği kapsamında yer alan inançları vermektir. Bu nedendir ki bölümde sadece yatırlar ve ocaklar üzerinde durulmuştur. Yatırlar başlığında, yatırlar etrafında oluşan inançlar ve Nazilli’de bulunan yatırlar, buralarda gerçekleştirilen pratikler ve uygulamalar verilmiştir. Ocaklar başlığı da ocakların ortaya çıkışı, ocak ve ocaklık sistemi, ocakların tedavi yöntemleri, ocakların özellikleri, Nazilli’de ocak ve işleyiş biçimi, Nazilli’de ocak türleri başlıklarıyla incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Eski Türk inançları, Nazilli, Nazilli halk inançları.

ABSTRACT

Master Thesis
NAZILLI FOLK BELIEFS

by
Seher ÇATIK

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Nilüfer İLHAN
2012-Page: 220+VII

Jury: Assoc. Prof. Dr. Ümit EKER
Assoc. Prof. Dr. Nilüfer İLHAN
Assoc. Prof. Dr. M. İbrahim YILDIRIM

This study was made in Nazilli, district of Aydın and this study has tried to determine Nazilli's folk beliefs from past to present.

Nazilli, which is the cradle of ancient civilizations, is the one of the oldest settlements of Aydın's. Nazilli is the frequented place by many of the nation's from past to present and gives us a lot of knowledges about folk beliefs.

This study consists of four parts; introduction, the first section, the second section and the third section.

In the introduction of this research has been provided research's aims, methods and informations related to the field of research.

In the first section the study focused on ancient Turkish beliefs and how this beliefs scars on Nazilli district.

Second section focuses on Nazilli's folk beliefs. Nazilli folk beliefs are examined under following headings: beliefs, regarding transition periods, calendar and time - bound beliefs, beliefs about animals and other beliefs. The transitions period has been divided into sub-headings. in this sub-headings has been given practices and beliefs about birth, marriage, circumcision.

The third section focuses on beliefs about Nazilli folk medicine. The purpose of this section is to give the beliefs whitin the scope of folk medicine. So that this section is focused on only tomb ,a place where a saint burried, and folk medicine. Under tomb title has been given the informations about beliefs formed around tombs, tombs in Nazilli and the practices and applications around tombs. Under folk

medicine title has been given the informations about appereance of folk medicine, folk medicine and it's systems,treatment methods of folk medicine, characteristic of folk medicine, folk medicine in Nazilli and its manner of operations and kinds of it in Nazilli.

Keywords: Ancient Turkish beliefs, Nazilli, Nazilli folk beliefs.

KISALTMALAR LİSTESİ

İ.Ö. : İsa'dan önce

İ.S. : İsa'dan sonra

K.K : Kaynak kişi

O. : Ocaklı

AKM : Atatürk Kültür Merkezi

C. : Cilt

Ss. : Sayfa Sayısı

DTCFD : Dil Tarih Coğrafya Fakültesi

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

TTK : Türk Tarih Kurumu

DİA : Diyanet İslam Ansiklopedisi

ÖN SÖZ

Folklor çalışmalarında önemli bir yeri olan halk inançları, milletleri birbirinden ayıran önemli yapı taşlarındandır. Halk inançları, milletlerin arkaik dönemlerini gün yüzüne çıkarmada önemli kaynak olmuş ayrıca yapılan her uygulama, her pratik milletlerin geçmişi hakkında önemli veriler sunmuştur.

Günümüzde hurafe, batıl inanç diye isimlendirilen halk inançlarının temeli eski Türk inançlarına dayanır. Eski Türk inançlarının günümüze yansması olarak değerlendireceğimiz bu inançları hurafe olarak isimlendirmek yanlış bir değerlendirmedir.

Birçok millete ev sahipliği yapmış Nazilli ve çevresinde, halk inançları bağlamında gerçekleştirilen pek çok uygulama geçmişten günümüze farklı olsa da hâlâ devam etmektedir. Örneğin halkın yatırlara gidip dua etmesi, şifa dilemesi evliya, dede, babanın ruhundan medet umması atalar kültürünün İslamiyet'e uygun hale getirilmiş şeklidir. Ayrıca tabiat kültlerinin yansması diyebileceğimiz pek çok uygulama da dikkat çekmektedir. Ağaca bez bağlama, ağaç kavuğuna dilek dileyerek taş atma, kanlı kansız kurbanlar sunma gibi pek çok uygulama da Şamanî uygulamalardır.

Araştırmanın amacı Nazilli halk inançları hakkındaki bilgi birikimini derlemek, bu bilgi birikimini kayıt altına almaktır.

Araştırma esnasında değerli bilgilerini benimle paylaşan danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Nilüfer İlhan'a, her türlü yardımı esirgemeyen yöre halkına sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Seher ÇATIK

Yozgat 2013

GİRİŞ

ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ BİLGİLER

Araştırmanın Konusu

Konargöçer bir millet olan Türkler tarih boyunca pek çok medeniyetle etkileşim içinde yaşamıştır. Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden Türklerin İslâmiyet'i kabul etmesinden sonra yaşam biçimleri, alışkanlıkları birden değişmemiş, bu zamanla şekillenmiştir. Dolayısıyla Türk milletinin kültürü farklı dinlerin, inanç sisteminin kalıntılarını barındırmaktadır. Bugün Türklerin günlük hayatta uyguladıkları pratikler bunun apaçık göstergesidir.

Araştırmamız bu bağlamda pek çok millete ev sahipliği yapmış, birçok kültürün kaynaştığı tespit edilen Aydın'ın Nazilli ilçesinde yapılmıştır. Türk kültürünün araştırılmasında bölge önemli bir yere sahiptir. Nazilli üzerinde doğrudan yapılmış çalışmalar çok değildir. Nazilli'yle ilgili çalışmalar genel bilgilerden ibarettir. Henüz bu yöreyle ilgili ayrıntılı folklor çalışmaları yapılmamıştır. Bu sebepler göz önünde bulundurularak araştırmanın konusu "Nazilli Halk İnançları" olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı Nazilli'deki geçmişten günümüze halk inançları hakkındaki bilgi birikimini derlemek, bu bilgi birikimini kayıt altına almaktır. Nazilli halk inançları değerlendirilirken 78 kişiyle derleme yapılmıştır. Elde edilen verilerle de halk inançları değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Metodu

Araştırma konusu belirlendikten sonra Nazilli Halk Kütüphanesi'nde bölgeyle ilgili bibliyografya çalışması yapılmış ve Nazilli belediye arşivi taranmıştır. Daha

sonra halk inançlarıyla ilgili bibliyografya çalışması yapılmıştır. Araştırma katılımlı gözlem tekniği kullanılarak çalışma sahasında devam etmiştir. Sahada araç gereç olarak fotoğraf makinesi, not defteri, kalem kullanılmıştır. Kaynak kişilerden derlenen bilgiler yazıya geçirilmiştir.

ARAŞTIRMA ALANI İLE İLGİLİ BİLGİLER

Nazilli'nin Tarihi

Aydın'ın doğusunda yer alan Nazilli Ege bölgesinin en eski yerleşim yerlerindedir. Bölgedeki en eski yerleşim yerinin Lidyalılar tarafından kurulan antik Mastavra kentidir. Bölgenin batısındaki İyonya kentinin ekonomik anlamda gelişmesi ve kentin Ege ve Önasya ülkeleri arasındaki ticaret yolu (Hierapolis, Tripolis, Mastavra, Nysa, Tralles, Magnesia, Efes) üzerinde bulunması Nazilli yöresinin önem kazanmasını sağlamıştır. İ.Ö. 546' da Lidyalıları yenen Persler bu bölgeye egemen olmuştur. İ.Ö. 344'te de Asya seferine çıkan Büyük İskender bölgeyi Makedonya sınırları içine katmış İskender'in ölümünden sonra da Roma egemenliği altına girmiştir. Roma imparatorluğu İ.S. 395'te Doğu ve Batı diye ikiye ayrılınca bu yöre Doğu Roma İmparatorluğunun bir diğer adıyla Bizans İmparatorluğunun sınırları içinde kalmıştır. Bu dönemde yöre Hıristiyanlık inancı yönünden önemli bir merkez haline gelmiş, Afrodisyas ve Harpasa (Arpaz) piskoposluk merkezi olmuştur (Emecen, 1991: 235).

Anadolu'nun Türkleşmeye başladığı dönemlerde ise Nazilli ve çevresi yeni bir uygarlığın, yeni bir kültürün etkisi altına girmiştir. Selçuklular döneminde bu bölgeye yerleşen ilk Oğuz boyları Gökhan, Dağhan, Gediklü, Haydarlı, Hocabeyli, Kireges, Toygar, Alayuntlu, Kızıllar, Bayındır gibi oymaklar olmuştur. Bu dönemde Türklerin Anadolu'ya yerleşmesiyle dokumacılık en düzeye ulaşmıştır (Buğdaycı, 1996: 78).

Selçukluların son dönemlerinde de Menteşe Beyliği Sultanhisar ve Nazilli yöresini ele geçirmiştir. Daha sonra da Birlik merkez olmak üzere Aydınogulları Beyliği Nazilli bölgesini beyliğine dâhil etmiştir.

Osmanlı döneminde Yıldırım Beyazıt 1390' da Nazilli yöresini ele geçirmiştir. Timur'un Beyazıt' ı Ankara Savaşı'nda mağlup etmesinden sonra bu topraklar kısa süreliğine Timur kuvvetlerinin eline geçmiştir. Timur kuvvetleri Anadolu'dan çekilirken yine Timur'un yardımıyla Aydınolu Musa Bey bu bölgeye egemen olmuştur. Musa Bey ölünce yerine oğlu Aydınolu Gazi Umur Bey geçti. Aynı tarihlerde Osmanlı tahtına çıkan II. Murat Anadolu'daki karışıklıkları bastırarak Nazilli ve çevresini kesin olarak Osmanlı idaresine sokturmuştur.

Nazilli 1831 yılında ilçe olmuştur. 1863'te çıkan büyük bir yangınla şehir tamamen yanmış sonradan tekrar imar olmuştur. 1881 yılında ilk belediye teşkilatı kurulmuştur. 1890 yılında Osmanlı Bankası, 1891 yılında ise Aydın- Denizli demiryolu açılmış ancak 1897'de büyük bir deprem sonucu şehirde can ve mal kaybı yaşanmıştır.

1900'lü yılların başına gelindiğinde ise Osmanlı gerilemiş, devlet I.Dünya Savaşı'na girmiş ve I. Dünya Savaşı sonunda Osmanlı Devleti'nin yenik sayılması ve Mondros Ateşkesi'nin (30 Ekim 1918) imzalanmasından sonra bu antlaşmanın 7. maddesi uyarınca İngilizlerden de destek alan Yunanlılar 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal etmişlerdir. Daha sonraki günlerde 27 Mayıs 1919'da Aydın'ı 3 Haziran 1919'da ise Nazilli'yi işgal etmişlerdir. Sakarya ve Büyük Taarruzla yenilgiye uğratılan Yunan askerleri 5 Eylül 1922'de Nazilli'yi boşaltmıştır (Buğdaycı, 1996: 42).

Nazilli'nin Coğrafi konumu

Nazilli, Aydın iline bağlı bir ilçe merkezidir. Nazilli doğuda Kuyucak, batıda Sultanhisar, güneybatıda Yenipazar, kuzeydoğuda Manisa'nın Alaşehir ilçesi, güneyinde Bozdoğan, güneydoğusunda ise Karacasu ilçeleriyle çevrilidir.

Büyük Menderes Havzası'nın oluşturduğu ova, Nazilli'de genişlemeye başlar ve kuzey-güney doğrultusundaki uzunluğu 10 km.yi geçer. Nazilli'nin de içinde bulunduğu ova denizden 75-80 metre yüksekliktedir. En çukur yeri Akçay deresi ile Büyük Menderes ırmağı arasında bulunan Çerkez Ovasıdır (Buğdaycı, 2001: 10).

Nazilli'nin İklimi

Nazilli, Akdeniz ikliminin etkisi altındadır. Yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlı geçer. Karlı ve donlu günler sayısı çok azdır. Nazilli'de yağışlar mevsimlere göre farklı bir dağılım gösterir. Oldukça yağışlı dönemlere karşın kurak dönemlere de rastlanmaktadır. En yağışlı dönem kış mevsimidir. Buna karşılık ilçe yaz aylarında yok denecek kadar az yağış almaktadır. Nazilli' de donlu günlerin başlangıç tarihi genelde 25 Kasım, bitiş tarihi ise 25 Şubat'tır.

Nazilli'de egemen rüzgâr yönü doğu-güneydoğusudur. Bunu güneybatı (lodos) ve batı rüzgârları izlemektedir. Rüzgâr hızı ortalama 1,4 m/sn'dir. Özellikle batıdan (denizden) gelen hava akımlarına açıktır. Bu nedenle, söz konusu yönden gelen deniz etkiler, Menderes Vadisi boyunca iç bölgelere kadar ulaşır. Genelde deniz rüzgârları bölgede etkinlik gösterir.

Nazilli'nin Bitki Örtüsü

Nazilli ilçesinde bitki örtüsü genelde Akdeniz ikliminin etkisi altındadır. Bu nedendir ki bitki oluşumunda kurakçıl özellikler görülür. Nazilli'nin dağlık alanlarının güney yamaçlarında palamut meşeleri çok yaygındır. Genellikle koruluk şeklinde görülen bu meşeler dışında dağlık alanlarda karaçam ve kestane ağaçlarına bol miktarda rastlanır.

Bölgemizdeki makiler kurakçıl Akdeniz ikliminin en güzel örnekleridir. Dağlık alanlarda 500-600 metre yüksekliklere kadar sokulan makiler arasında şimdilerde ekonomik değeri yüksek olan zeytin ağaçları egemendir. Bunlardan başka menengiç, kocayemiş, akçakesme ve zakkum gibi bitki örtüsü de makilerin diğer yaygın türlerindedir. Ova kısmında ise bol miktarda turunçgiller (portakal, mandalina, greyfurt, limon) yetiştirilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ESKİ TÜRK İNANÇLARI VE NAZİLLİ'DE ESKİ TÜRK İNANÇLARININ İZLERİ

İnanç bir toplumun yaşayış biçimlerini etkileyen, ayrıca toplumların kimlik kazanmasını sağlayan önemli bir unsurdur. Türkler konargöçer bir millet olma özelliğinin gereği birçok din ve kültürle iç içe yaşamış ve pek çok konuda onlardan etkilenmiştir.

Bu bölümde Türklerin eski inançları ve bu inançların Nazilli'deki izleri değerlendirilecektir.

1.1. ESKİ TÜRK İNANÇLARI

Eski Türk dini, Türk topluluklarının inanç sistemleri göz önünde bulundurularak atalar kültü, tabiat kültleri, Gök Tanrı kültü ve Şamanizm şeklinde sınıflandırılabilir. Artun' a göre atalar kültü çeşitli eski Türk zümreleri arasında en köklü ve en eski inançlardan birisidir. Atanın öldükten sonra ailesine yardım edeceği inancından doğan, korku ve saygıyla karışık bir anlayıştan oluşan atalar kültü, Budizm ve Manihaizm gibi yabancı dinlerin yayılmasından sonra da Türkler arasında kuvvetinden bir şey kaybetmeden varlığını devam ettirmiştir (Artun, 2013: 1). Gökalp ise, dışarıdan Natürizm gibi görünen Eski Türk dininin, aslında bir sembolizm olduğunu ve bu sembolizmin, Totemizm içinde kendini gösterdiğini öne sürmüştür. Gökalp bu görüşünü, Totemizm içinde sembollerin hâkim olması ile temellendirmiştir (Gökalp, 1995: 65). Rayman ve Şener gibi isimler de eski Türk dininin Şamanizm olduğunu ileri sürmüştür. Rayman Şamanizm'i, ilkelerini şamanların koyduğu, ata ruhlarına ve tabiat varlıklarına tapınmayı savunan daha çok Orta Asya' da gelişmiş dinlerden biri olarak tanımlamaktadır. (Rayman, 2003: 88). Şener'e göre, Şamanizm Türklerin İslamiyet'ten önceki dinlerine verilen isimdir. İnsanlığın en eski dinlerinden biri olan Şamanizm esas olarak sihir ve büyüye dayanır. Yaşam; gök, yer ve yeraltı olarak üç kademeli düşünülmüştür. Gökyüzünde iyilikler, iyi ruhlar; yeraltında kötülükler, kötü ruhlar bulunur. Yeryüzünde ise

insanlar vardır. İyi ruhların tanrısına, gökyüzü tanrısına Ülgen denir. Yeraltındaki kötü ruhların tanrısına Erlik adı verilir. Erlik bir nevi şeytan olarak düşünülmüştür. Bu iki evren arasındaki dengeyi kuran din adamına ise Şaman adı verilmiştir. Bu sisteme de sosyal bilimciler Şamanizm adını vermiştir (Şener, 2003: 9, 18).

Güngör, şamanlığın bir din olmadığı, eski Türk dinine şamanlık denilemeyeceği kanaatinde. Orhun Kitabeleri'nde kullanılan terimlerle bir dini tam olarak kavramanın, ifade etmenin imkânsız olduğunu savunmuştur. Güngör'e göre asıl dikkat edilmesi gereken Tanrı'dır. Türk dini ile ilgili araştırma yapanlar Türk dininin Tanrı ekseninde şekillendiğini düşünerek diğer kavramları yarı dini kavramlar olarak görürler. Bu da ikincil kavramların oluşmasını engellemiştir. Güngör, bu durumu Budizm, Taoizm, Hıristiyanlık (Nesturilik), Mani dini gibi evrensel dinlerin Türk inanç sistemini erken devirlerde etkilediğini ve bu dinlerin etkisinde kalmış eski Türk dinin de özünü koruyamadığını dile getirmiştir. Bunun da birtakım sorunlar yarattığını ve bu nedenle eski Türk dininde esas kavramın Tanrı olduğu ve Tanrı inancı üzerinde durulması gerektiğini söylemiştir (Güngör, 2013: 1, 2). İnan'a göre, Gökalp'in "Toyunizm" dediği din Budizm'den başka bir şey değildir. İnan, eski Türk dininin Toyunizm olarak tanımlanamayacağını belirtmiştir (İnan, 2009: 1).

Türkler ayrıca Zerdüştlük, Budizm, Manihaizm, Musevilik, Hıristiyanlık gibi dinlere de inanmışlardır. Göçebe bir yaşam süren Türklerde din konusunda hiçbir zaman baskıcı bir yapı görülmemiştir. Türk hakanları her zaman diğer dinlere saygı duymuş, halka din konusunda baskı uygulamamıştır. Türkler arasında farklı inançların görülmesinin nedeni de budur.

Bu bölümde eski Türk inançları atalar kültü, tabiat kültleri, gök tanrı inancı, şamanlık olmak üzere dört başlıkta incelenmiştir. Daha sonra eski Türk inançlarının araştırma alanındaki izleri değerlendirilmiştir.

1.1.1. Atalar kültü

Atalar kültü, yaşarken toplum içinde güçlü olan kişilerin öldükten sonra da ailelerini ve toplumlarını koruduklarına dayanan bir inançtır (Eröz, 1992: 67).

Türkler baba ya da ataları öldükten sonra da ruhlarının onları koruyacağına inanmış ve onlara karşı duydukları minneti çeşitli şekillerde ortaya koymuştur (Kafesoğlu, 2002: 46). Ata ruhlarına kimi zaman adak adanmış, kurban sunulmuştur (Kalaycı ve Kalaycı, 1998: 49). Atalara sundukları kurban göğe, toprağa ve öteki güçlere sundukları kurbanla aynı değerde olmuştur (Roux, 1999: 193, 195).

Ataerkil aile yapısının bir sonucu olarak değerlendirilen atalar kültü, en eski Türk toplulukları arasında Hunlar zamanında tespit edilmiştir (Ocak, 1984: 26). Atalar kültürünün tespit edildiği toplumlarda resmedilmiş veya yontulmuş ata tasvirlerine rastlanılmıştır (Roux, 1999: 203). Orta Asya Türkleri arasında görülen ve bazıları keçeden, paçavradan, kayın ağacı kabuğundan, bazıları da hayvan derilerinden yapılan bu sembollere Altaylılar “töz” Yakutlar da ölüleri için yaptıkları bu tasvirlerle “ongun” demişlerdir (Artun, 2013: 9). Ongun inancı atalar kültürünün devamı olarak düşünülür. Ongun ölmüş ata ruhlarının tecessüm ettiğine inanılan hayvandır. Tözler de ölmüş yakınları simgeleyen keçeden, ağaçtan, yapılmış semboldür. Töz ile ongun arasındaki fark; boylar totemlerin adını alır ve boy içinde birbirleriyle evlenilmez, ongun için bu şart yoktur (Uraz, 1994: 203).

Türkler İslâmiyet’i kabul ettikten sonra da bu eski inançlarını unutmamış yeni dinlerine uyarlamıştır. Atalar kültürünün bugüne yansımaları olarak türbe ziyaretleri düşünülebilir. Bugün Anadolu’da halkın yatırlara gidip dua etmesi, şifa dilemesi, niyaz etmesi, İslami kurallara uymamaktadır. Bu uygulamalar insanların sıkıntıya düştüklerinde Allah’ın sevgili kulları olan ve Allah’a sözü ve nazı geçebilen evliyanın yardımını istemesi şeklinde yorumlanarak İslami kurallara uygun hale getirilmiştir. Eröz’e göre, yatırlara gidip dua edenler her ne kadar Allah’a dua etseler de öncelikle evliya, dede, babanın ruhundan medet umarlar (Eröz, 1992: 103). Günümüzdeki türbe ziyaretleri geçmişe kıyasla azalmıştır. Atalar kültürünün günümüze yansımaları olarak değerlendirilen evliya ziyaretleri geçmişte ölenin ruhundan medet umma şeklinde yorumlanırken günümüzde Allah’ın sevgili kulları olan evliyaların hatırına Allah’tan yardım isteme şeklinde yorumlanabilir.

1.1.2. Tabiat kültü

Eski Türkler, tabiatta bir takım gizli kuvvetlerin varlığına inanmışlardır. Tabiat ruhlarına, Göktürkler “yer-su” (“yer-sub”), Uygurlar ise “yer-suv” demiştir. Yıldırım’a göre, çeşitli Türk toplumlarının Gök Tanrı ve ataları haricinde tabiat kuvvetlerine kurban sunmaları, natürizm etkisiyle gelmiştir (Yıldırım, 1998: 302, 303). Gökalp’a göre, Türklerde Tanrı yerini korumasına karşın, başka tanrılarında varlığının görülmesinde, Türklerin çok tanrılı dinlerdeki toplumlarla da etkileşime girmiş olması söz konusudur (Gökalp, 1995: 48).

Yakutların inancına göre, gökteki ilahların başında “Art Toyon Ağa” vardır. “Art Toyon Ağa” haricinde, tabiattaki maddî unsurların, tabiat olaylarının, hayvanların vs. ayrı ayrı tanrıları vardır. Yeraltındaki en büyük tanrının adı ise “Ulu Toyon”dur. Bu tanrının gerçekte iyi olduğu ve insanlara yakın olduğu için, onların işleriyle ilgilendiğine inanılmaktadır (Gökalp, 1995: 50). Göktürklerin inancına göre de; yaratıcı, kılıcı, kut, küç, ülük, ve bilik verici yüce varlık Tengri her şeyin üstündedir. Kök Tengri ve yağız yir, Yir Sub Tengri tarafından yaratıldığı bir ıduk kabul edilir ve kutsandır (Kalafat, 2002: 23). Çoruhlu, Yer –Su Ruhlarının, üzerinde yaşanılan yeri temsil eden ruhlar topluluğu olduğuna inanıldığını söylemiştir. Bu ruhlar dağların eteklerinde, nehirlerin kaynaklarında, denizlerde oturur ve yeryüzünde insanlarla ilgi pek çok şeyi düzenler. Hayvanların çoğalması, sağlık, kötülüklerden korunma onların sayesinde olmaktadır (Çoruhlu, 2010: 33).

Yaşadıkları yeri temsil ettiklerine inanılan ruhlarla ilgili kültler şöyledir; dağ kültü, ağaç kültü, su kültü, ateş kültü.

1.1.2.1. Dağ kültü

Eski Türklerde yer-su inancına bağlı tabiatla ilgili pek çok inanç gelişmiştir. Bu inançlardan biri de dağ kültürüdür. Dağ, tepe, ya da yüksek yerler Türk topluluklarında büyüklüklerinden ve göğe yakınlıklarından dolayı bazen tanrı olarak kabul edilmiş, bazen de göğe ve yere ibadet edilen alanlar olarak kullanılmıştır (Çoruhlu,2010: 34).

Altayların inancına göre, dağ ruhları tamamıyla müstakil bir zümredir; Ülgen ve Erlikle münasebetleri yoktur. Bu ruhlar insana iyilik yapar, refah ve saadet bahşederler; saygısızlığa karşı da ceza verir ve hastalık gönderirler (İnan, 1998: 416). Altay Türkleri herhangi bir sebeple dolaşırken dağ iyesini rahatsız etmemek için mümkün olduğunca sessiz olmaya gayret ederler. Bununla birlikte yüksek dağ geçitlerini aşarken dağların kendilerine geçit vermesi, yolculuklarının rahat geçmesi için dağ zirvelerindeki ağaçlara kıyıra veya calama bağlayıp, saçı saçıp alkış sözler söylerler. Bu şekilde dağ iyesini memnun ettiklerine inanırlar (Dilek,1998: 340).

Dağ ruhunun ormanda yaşayan hayvanlara da sahip olduğuna inanılır. Kumandinler dağ ruhunun müzik ve kahramanlık hikâyelerini çok sevdiğine inanmış ve güzel müzik yapan avcılara, hoşlandığı hikâyeler anlatan hikâyecilere vurulduğuna, sarı saçlı kız görünümüne bürünüp onlarla yaşadığına dair çok sayıda mitolojik rivayet yaratmışlardır (Beydili, 2005: 148).

Hakas efsanesine göre, çok eski zamanlarda Hakasların ilk atası dağ iyesinin (Tag ezi) kızıyla evlenmiş ve Hakaslar onların çocukları olarak çoğalmıştır (Deliömeroğlu, 1997: 42). Hakaslar için dağlar kutsal denecek kadar önemlidir.

Türkler dağ iyelerini memnun edebilmek için belirli dönemlerde dağlara çıkarak kanlı ya da kansız kurban sunmuşlardır. Dağlar aynı zamanda duaların ve şükürlerin yapıldığı, ibadetlerin gerçekleştirildiği ayınların de merkezi olmuştur. Örneğin, “Çingiz Han, tanrıya şükür ve dua etmek için, Burkan Kaldun dağına çıkıp, bu dağın üzerinde, güneşe doğru üç kez diz vurup, selam vermiştir (Ögel, 2002: 463).

Şor Türkleri Şorca “şaçıl” veya “şaşığ” diye adlandırdıkları yalvarışla dağ ruhuna arpadan ve üzümünden hazırlanmış içki sunarlar. Bu merasimi soyun veya kabilenin en yaşlı adamı yapar, aksakal olmadığı zaman, bu merasimi geçirmek için, alkışı bilen şaman davet edilmiştir (Bayat, 2006: 57).

Kalafat, Türklerin yaşadığı Orta Asya ve Sibiry coğrafyasında, dağlara mübarek, mukaddes, ata, büyük ata, büyük kağan anlamlarına gelen adlar verilmesini dağlara gösterilen saygının sonucu olarak değerlendirmektedir (Kalafat, 2002: 44).

Günümüzde de dağlar kutsal yerler olarak kabul edilmektedir. Ancak dağların kutsallığı, sahip oldukları kutsiyetten değil oralarda yatan yatırlar ve mezarlardan

kaynaklanmaktadır. Günümüzde insanlar zamanla dağın sahip olduğu kutsallığı unutmuş, oranın kutsiyetini mezarlarda yattığına inandıkları erenlere, kutsal kişilere bağlamışlardır. Aslında dağlar, üzerinde yatırlar bulunduğu için kutsal olmayıp, mukaddes mekânlar olduğu için erenler oralara gömülmüştür.

Buran'a göre, eski Türkler ölülerini, Tanrıya daha yakın olsunlar, daha çabuk ulaşsınlar diye, dağ ve tepelere gömmüşlerdir. Bu sebeple dağların başlarındaki yatırlar genellikle isimsizdir. İslam öncesi devirde dağ ve tepelerde mevcut olduğuna inanılan üstün güç ve ruhların İslam'la birlikte böyle kimliği meçhul evliya haline dönüştüğü düşünülmüştür (Buran, 1992: 38).

1.1.2.2. Ağaç kültü

Tabiat kültürüne bağlı bir diğer inanç sistemi de ağaç kültürüdür. Türklerde ağaç hayatın ve sonsuzluğun timsali olarak kabul edilmiştir. İnsan hayatıyla ağaç hayatı arasında bir bağlantı kurulmuştur. Ağacın kendisini sürekli yenilemesi sebebiyle hayatın taşıyıcısı olduğu düşünülmüştür (Ocak, 1984: 84).

İslam öncesi dönemlerde Türkler arasında gökleri delip geçen kutsal bir ağacın var olduğu inancı mevcuttur. Bu ağaç bazen kayın, bazen de çam ağacı olmuştur (Altıntaş, 1987: 144). Çocuğu olmayan kadınların kutsal sayılan "Yuvalı Kara Çam" dedikleri bir ağaca gelerek beyaz at derisini bu ağacın altına serdikleri ve ağacın karşısında dua ettikleri söylenir (İnan, 2009: 64).

Ağaçları kutsal bir yere yerleştiren eski Türk yaşamı, bununla ilgili pek çok uygulama örneği sunar. Uygurlar kendilerinin Karakum'da Tuğla ve Selenka Nehirleri'nin birleştiği yerde fıstık ve çam fıstığı ağaçları arasına gökten inen ışıktan türediklerine, yani atalarının bu ışığın, o ağaçları gebe bırakması sonucu dünyaya geldiklerine inanırlar. Buryatlar, Yakutlar, Çeremisler, Başkırtlar, Kazaklar ve Kırgızlar arazide tek duran ulu ve yaşlı çam, kayın, servi ve çınar ağaçlarına nezirler adar, kurbanlar sunar, birtakım dini törenlerle onlardan dilekte bulunurlar. Bu anlamda, ağaçlar kuruyup gitse bile, yine de onlara nezirler ve kurbanlar sunmaya devam edilir (Ocak, 1984: 85).

Sibirya Türkleri göğe doğru uzanan ulu bir ağaçtan bahsederler. Bu ulu çam ağacının Tanrı Ülgen'in bulunduğu yere kadar uzandığına inanırlar (Kalafat, 2002: 57).

Bugün Anadolu'da da bazı orman ve ağaçların da kutsal olduğu şeklinde inançlar bulunmaktadır. Özellikle Kızılbaş topluluklarının ulu ağaçları kutsal kabul ederek, bu ağaçlara ziyaretlerde buldukları bilinmektedir. Kızılbaş topluluklarının yanı sıra, Tahtacılar ve Yörüklerde de kutsal ağaçla ilgili inanışların var olduğu görülmektedir. Tahtacıların geçimlerini ağaç kesmekle sağlayan kimseler olduğu ve onların ağaçlara büyük saygılarının, bağlılıklarının olduğu bilinmektedir. Çünkü bu topluluklarda Muharrem ayında ağaç kesmek yasaktır ve Salı günlerinde de ağaç kesilmez. Yeniden işe başlayacakları zamanlarda da ağaçlar için dualar okunur. Yörüklerde de ağaçlara büyük saygı duyulur. Tahtacılar daha çok sarıçam, ladin, köknar ve ardıç ağaçlarını, Yörükler ise karadut, çınar ve katran ağacını kutlu ağaçlardan saymaktadırlar. Tahtacılar ayrıca kutsallığına inandıkları ağaçların motiflerini ölümlerinin mezar taşlarına da işlemektedirler. Bu anlamda Türk topluluklarının çoğunun dağlarda tek başına duran ulu ağaçları kutsal kabul ettikleri söylenebilir (Selçuk, 2004: 232).

Anadolu'nun pek çok yöresinde ağaç kültürüyle ilgili uygulamalara rastlamak mümkündür. Örneğin, Siirt'te Kız Evliya Tepesi denilen yerde, çeşitli dileklerde bulunmak için gidenlerin kutsal kabul ettikleri kayın ağaçlarına çaput bağladıkları ve bu ağaçları sık sık ziyaret ettikleri nakledilmektedir. Diyarbakır'da ise Sin ve Sidaş (Sindaş) adlı iki kardeşin türbesinin çevresinde bulunan ağaçlara dokunulmadığı gibi, bu ağaçların dallarını kıranların öküz gibi böğürerek öleceğine inanılır. Siirt, Tunceli ve Adıyaman illerinde de tek olan ardıç ve meşe ağaçlarının mukaddes ağaçlar olduğuna inanılması sebebiyle, bu gibi ağaçlara dokunanların hoş karşılanmadığı ifade edilmektedir (Kalafat, 2002: 47).

Kutsal olduğu kabul edilen birtakım ağaçlara adak adama, mum yakma, bez bağlama gibi uygulamalar eski Türk inançlarından günümüze gelen pratiklerdendir. İnsanlar bu uygulamalarla üstesinden gelemedikleri birtakım sorunları çözebileceklerine inanırlar.

1.1.2.2. Su kültü

Yer-su inancının bir parçası olan su kültü Türklerin yaşamında geniş bir yere sahiptir. Yer su inanişında toprakla su genellikle birlikte anılmıştır. Bu bağlamda toprak, canlıları içerisinde barındıran ve besleyen, yaşam mekânı sağlayan kurucu olandır, su da yaşam kaynağıdır.

Türkler yer ve gök tanrılarının dışında vatanı temsil ettiğini düşündükleri birtakım yer-su ruhlarının varlığına inanırlar. Bu ruhlar insanlara en yakın olan tanrılardır. Bu tanrılar oymakların ve boyların ataları gibi önemlidirler. Bu sebeple Türklerde tabiatın güzellikleri olan; tepeler, su kaynakları kutsallaştırılmış ve bu güzellikler ile ilahi bir bağlantı kurulmuştur (Yörükán, 2006: 58). Yer-su ruhları dağların zirveleri veya su kaynaklarında yaşarlar bu sebeple dağ zirveleri ve su kaynakları Türklerin manevi sıkıntılarında başvurdukları kutsal mekânlar olmuştur (Türkan, 2012: 137).

Tonyukuk yazıtında, Göktürk vatanına saldıran düşmanlar, Tanrı Umay ve yer-su ruhlarının yardımıyla gafil avlanarak basılmıştır. Yine bu yazıtta Iduk dağ ve Iduk su ifadeleri geçmektedir (İnan, 1976: 30).

Türlere ve Moğollara göre su saflık timsalidir (Roux, 1999: 114). Tarım ve hayvancılıkla uğraşan Türk topluluklarında su hayat kaynağıdır. Hayat suyu bütün dünya mitolojilerinin en önemli motifi olarak görölmektedir. Altay efsanelerine göre, göğün 12. Katına kadar yükselen Dünya dağının üzerinde kayın ağacı ve bunun altındaki kutsal çukurda da hayat suyu bulunur. Bunun başında yine kutsal ruh olarak bir bekçi vardır. Hayat suyu ölüleri ve hastaları iyileştirdiği gibi ihtiyarlara gençlik verir (Ögel, 2002: 106, 107). Yine Altaylılara göre, insanları yaratan ve kötü varlıklardan koruyan yer-su tanrılarıdır. Bu ruhlar kötü ruhların fenalıklarını önledikleri gibi kendilerine saygı göstermeyenleri cezalandırır. Ayrıca bu ruhlar dağ, ırmak, göl gibi muayyen yerlerin sahipleri olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle her kabile kendi bulunduğu yöredeki dağları, gölleri, ırmakları birer koruyucu varlık olarak görmüş ve bunlara saygı göstermiştir (Buluç, 1993: 326).

Eski Ön Asya'da pınar tanrıçalarının bitki tanrıçasının sevgilisi olduğuna inanılmıştır. Bitki tanrıçaları genellikle yeraltı su kaynakları ile ilişkilendirilmiştir.

Ayrıca yeraltı su kaynaklarının kuyu, mağara gibi yerlerin tanrıları ve ruhların dünyaya çıktıkları geçitler olduğuna inanılmıştır (Ökse, 2006: 36).

Su iyesi “Su Issı, Sug Eezi, Su Anası, Uhun Ecen, Subaba, U İçite, Ukulaan Toyon vb.” değişik adlarla anılmıştır (Türkan, 2012: 136).

Eski Türklerde, her suyun iyesi olduğu inancı ile çocuksuz kadınlar, kurumuş ırmaklara şarap saçarak ırmakların iyesini memnun etmeye çalışmışlar böylece çocuk sahibi olacaklarına inanmışlardır (İnan, 2009: 168). Başkurlarda, gelinin kayınpederinin içtiği ırmak, pınar ve göl sularına paralar saçması, su kültü ile ilgili koruyucu uygulamalardır (Günay ve Güngör, 1998: 83).

Su kültü Türklerin İslamiyet’e girmesiyle İslami bir boyuta girmiştir. Su kültü ile eren kültürünün birleşip su erenine dönüştüğü düşünülmektedir (Türkan, 2012: 146). Günümüzde lohusa kadınların odalarına su serpilmesi, gidenin arkasından su dökülmesi, yağmur yağdırma törenlerinde suyun kullanılması, halk hekimliğinde suyun şifa için hastaya serpilmesi suyun kutsallığı ve arındırıcılığıyla ilgili inanç ve uygulamalardır. Sıcak suyu dökmeden önce “bismillah, destur” denilir (K.K.16). Kötü ruhların sıcak sudan zarar görmeleri halinde suyu dökene zarar vereceğine inanılır. Bu da İslamiyet’in su kültürüne yansımaları olarak değerlendirilebilir.

1.1.2.3. Ateş kültü

Türkler ateşi kullanmaya başladıkları andan itibaren ateşe saygı göstermiş ve onda kutsal ve temizleyici bir güç görmüştür. Türkler de ocağın ve ateşin sahibi Tanrı değildir. Her ocağın ayrı bir sahibi ve koruyucu bir ruhu vardır (Ögel, 2002: 496). Türk mitolojisinden öğrendiğimiz bilgilere göre ise, Türkler ateşi yıldırım vasıtasıyla gökten almıştır. Diğer bir inanişe göre tanrı Ülgen, insanların et yemesini emredince, ateşi yaratmış ve insanlara öğretmiştir. Yakutların inancına göre ise ateş Gök Tanrının oğludur. Anadolu’daki bir inanişe göre ateş cehennemden alınmış sonra çakmak taşına geçmiştir. Tanrı Ülgen’in üç kızı, babalarından gizlice öğrendikleri bilgiyle taşla demiri birbirine vurarak ateşi icat eder (Doğaner, 2013: 38).

Kırgız Türkleri, ateş iyesinin sınırsız bir kudrete sahip olduğuna inanmış ve ona saygısızlık etmekten kaçınmışlardır. Çıkan yangınların sebebi ateş iyesinin kızmış olmasına bağlanmıştır (Kalafat, 2002: 62).

Ateş şamanlar için kutsal sayılmış ve ateş şaman ayinlerinin vazgeçilmez unsuru olmuştur. Kam, göğün her katına çıktığında kat adedi kadar ateşin etrafında döner. Şaman ayinlerinde okunan manzum dualarda ateş ruhu takdis edilir. Şamanistlerin yaptığı her törende mutlaka ateş bulunur; kurbanlık hayvan hangi ruh için olursa olsun bir parçası önce ateş ruhuna sunulur (İnan, 2009: 68, 71).

Altaylılarda ateşi su ile söndürmek, ateşe tükürmek, ateşle oynamak kesinlikle yasaktır. Şaman törenlerinde “ateş ana” ya kurbanlar sunulur ve şu dualar okunur: “Sen ateş anamız. Açları doyurdun, üşüyenleri ısıttın. Karanlık gecelerde bizi kötü ruhlardan korudun. Siyah yanaklı beyaz koç sana kurban olsun” (Avcıoğlu, 1995: 356, 357).

Türklerde ateş ayrıca kehanet aracı olarak da kullanılmıştır. Ateş yoluyla dilek ve istekleri Tanrı’ya ulaştırma esasen eski Türk kültüründe mevcut bir inanıştır. Kurban törenlerinde kurbanlık hayvanın kesileceği dağda uluğ od ve kiçü od yakılır. Uluğ od daima yanar ve üzerinde bir şey pişirilmez. Törenin sonunda törene katılanlar Uluğ od’un karşısına geçerek Tanrı’dan dilekleri varsa isterler (Yörükân, 2006: 70). Bu şekilde ateş vasıtasıyla dileklerin Tanrı’ya ulaşılacağına inanılır.

Gelinin kayınbabasının ocağına yağ dökmesi ve ateşin karşısında yerlere kadar eğilmesi Müslüman Kırgız-Kazakların âdetlerinde de devam etmektedir (İnan, 1987: 475).

1.1.3. Gök Tanrı İnancı

Türklerin inanç merkezlerinde Tengri vardır. İnan’a göre “Hakanları tahta çıkaran, Türklere zafer kazandıran, felaketlerden koruyan Türk Tanrısı “Gök Tanrı’dır” (İnan, 2009: 26).

Türklerin ilk çağlardaki inanç sistemlerini ortaya koyan en önemli kaynaklar mitolojilerdir. Mitleri ortaya çıkaran dindir. Kutsal bir öyküyü anlatan mitler Türklerin en eski inanç sistemlerini anlatan kutsal kaynaklardır (Çoruhlu, 2010: 13). Bu kaynaklardan edindiğimiz bilgilere göre kâinat; yeryüzü, gökyüzü ve yer altı diye üç bölüme ayrılmaktadır. Önce gök, sonra yer yaratılmıştır. “Yukarı da mavi gök (Kök Tengri), aşağıda yağız yer yaratıldığında. İkisi arasında, kişiöglü yaratılmış...”(Ögel, 2002: 145). Göktürk Yazıtları’nda yer ile gök hakkında bu bilgilere ulaşılmaktadır. Eski Türk inanç sisteminde gök birinci derecede öneme sahiptir. Çünkü gök “Gök Tengri” ile özdeşleştirilmiş ve Türklerin Tanrısı gökte oturan yaratıcı olarak algılanmıştır (Çoruhlu, 2010: 18). Türkler tanrılarına tengri, tangrı, tenri, tengere, tangara, ture, tenegere gibi değişik isimler verirler (İnan, 1986: 9). Türklerde hükümdar, Gök Tanrının yeryüzündeki temsilcisidir. Tanrı ona kut ve güç verir (Çoruhlu, 2010: 21).

Gök tanrı inancının Türklerin İslâmiyet’e geçişiyle sona ermediği görülür. Türkler İslamiyet’le, IX. ve X. yy’ da Emeviler’in Orta Asya’ya yaptıkları fetih akınları ile tanışmıştır (Şener, 2003: 16, 17). Türkler kılıç zoruyla İslamiyet’i kabul etmedikleri gibi topluca ve hemen Müslüman olmamıştır (Küpçü, 2006: 39). Emeviler’in Arap olmayanlara karşı izledikleri sert tutum İslamiyet’in Türkler arasında yayılmasını yavaşlatmıştır. Emeviler’in sert tutumundan hoşlanmayan Türk boyları, Abbasilere yardım etmişler ve Abbasilerin Emeviler’i yenerek iktidarı ele geçirmelerinde etkili olmuşlardır. Abbasilerin Emeviler’i yenerek iktidarı ele geçirmelerinden sonra İslamiyet Türkler arasında büyük bir hızla yayılmıştır. Abbasilerin izledikleri hoşgörü politikasıyla pek çok Türk boyu İslamiyet’i kabul etmiştir.

Kısacası, Türklerin İslamiyet’e girmeleri uzun zaman içinde gerçekleşse de Türklerin İslamiyet’i kabul etmesiyle İslamiyet yeni bir boyut kazanmıştır. Türkler Türk hayat felsefesiyle İslamiyet’i birleştirerek farklı bir yapı meydana getirip kendilerine özgü bir hayat tarzı benimsemişlerdir. Türklerde Tanrı inancı İslamiyet öncesinde de sonrasında da pek değişmemiştir. Türkler kağanlarını, yeryüzünde Tanrı’nın elçisi, resulü, gölgesi şeklinde tasavvur ederler. Tanrının yukarda, gökyüzünde olması inancı, Türkler arasında, başlangıçtan günümüze kadar devam

etmiştir. (Ögel, 2002: 117). Günümüzde de avuçların açılıp göğe yüz tutarak dua edilmesi bu inancın izlerini taşımaktadır.

1.1.4. Şamanlık

Şamanlık kelimesi genellikle Sibiryalı halklarının dini inanışlarını anlatan bir deyim olup Kuzey Halkları arasında “büyücü, sihirbaz” anlamına gelen şaman kelimesinden türemiştir (Buluç, 2013: 2). Şaman kelimesi zaman içerisinde etnologlar, din tarihçileri ve şaman uygulama ve deneyimleri üzerinde çalışanlar tarafından farklı kültürlerdeki benzer uygulamalar için de kullanılır hale gelmiştir (Kutlu, 2001: 25).

Avrupalı bilim adamları ve araştırmacılar Şamanlık kelimesi ile 17. asırda gezginlerin, seyyahların, diplomatların ve bazı araştırmacıların yayımladıkları notlarda tanışmışlardır. 19. asırda şamanlık ile ilgili çalışmaların giderek arttığı ve kaynakların geçmişe kıyasla bir hayli çoğaldığı görülmüştür (Arslan, 2007: 51). 20. ve 21. asırlara gelindiğinde ise şamanlıkla ilgili çalışmaların daha da çok arttığı görülmektedir. Günümüzde Rusya’da, İskandinav ülkelerinde, Macaristan’da, Türkiye’de hatta Amerika’da konu ile ilgili üniversitelerin akademisyenleri ve bilimsel saha araştırmacıları Şamanizm üzerine çalışmalarına devam ettirmektedir (Arslan, 2005: 77).

Radloff şamanlığı “Şamanlık veya Şamanizm adı verilen Altay halklarından (Türk, Moğol, Mançu, Tunguz) bazıları arasında hâlâ yaşamakta devam eden bu inanç, onların eski cedlerinin inanışları ile birlik teşkil ettiğinde şüphe olmayan bir tabiat dinidir.” şeklinde tanımlamıştır (Radloff, 2008: 10).

Perrin “Şamanizm, olaylara bir anlam katmak ve olaylara üzerinde egemen olabilmek amacıyla insan zihni tarafından, dünyanın çeşitli bölgelerinde, bağımsız biçimde, tasarlanan büyük sistemlerden biridir.” demiştir (Perrin, 2003: 11).

Yakut etnolog Ksenofontov’a göre, şamanlık bir dindir ve hatta bu din Hıristiyanlığın babaannesidir. Potapov şamanlığı, “Arkaik düalist bir dünya görüşüdür” diye tanımlarken, Tokarev, Ksenofontov gibi isimler şamanlığı bir din

olarak kabul etmektedir. Gumilev ise şamanlığı, mistik ateizmin karmaşık bir sistemi olarak nitelendirmektedir (Güngör, 2007: 3).

Türk araştırmacılarından Rayman ve Şener gibi isimler de şamanlığın bir din olduğunu ileri sürmüşlerdir. Rayman, “Şamanizm, ilkelerini şamanların koyduğu, ata ruhlarına ve tabiat varlıklarına tapınmayı savunan daha çok Orta Asya’da gelişmiş dinlerden biridir” demektedir (Rayman, 2003: 88). Şener ise şamanlığı şu şekilde açıklamıştır;

“Şamanizm Türklerin İslamiyet’ten önceki dinlerine verilen isimdir. İnsanlığın en eski dinlerinden biridir. Esas olarak sihir ve büyüye dayanır. Yaşam, gök, yer ve yeraltı olarak üç kademeli düşünülmüştür. Gökyüzünde iyilikler, iyi ruhlar; yeraltında kötülükler, kötü ruhlar bulunur. Yeryüzünde ise insanlar vardır. İyi ruhların tanrısına, gökyüzü tanrısına Ülgen denir. Yeraltındaki kötü ruhların tanrısına Erlik adı verilir. Bu bir nevi şeytandır. Bu iki evren arasındaki dengeyi kuran din adamına Şaman adı verilir. Bu sisteme de sosyal bilimciler Şamanizm adını vermişlerdir.” (Şener, 2003: 9,18).

Güngör, şamanlığın bir din olmadığı, eski Türk dinine şamanlık denilemeyeceği kanaatindedir. Kitabelerde kullanılan terimlerle bir dini tam olarak kavramanın, ifade etmenin imkânsız olduğunu savunur. Asıl dikkat edilmesi gereken Tanrı’dır. Güngör, Budizm, Taoizm, Hıristiyanlık (Nesturilik), Mani dini gibi evrensel dinlerin Türk inanç sistemini erken devirlerde etkilediğini ve bu dinlerin etkisinde kalmış eski Türk dinin de özünü koruyamadığını söylemiştir. Bunun da birtakım sorunlar yarattığını ve bu nedenle eski Türk dininde esas kavramın Tanrı olduğu ve Tanrı inancı üzerinde durulması gerektiğini söylemiştir (Güngör, 2013: 1, 2).

Şamanlık din olmanın yanı sıra Kuzey Asya topluluklarının inandığı, öteki âlem varlıklarını içeren kült olarak da görülmüştür (Bayat, 2006: 24). Fransız antropolog Hamayon’a göre, “Şamanizm yontma taş devrinde çıkmış bir harekettir ve esası av ile avcı arasındaki ruhsal ilişkiyi sağlamaktan ibarettir.” (Güngör, 2007: 3). Ancak Şamanlık cilalı taş çağında hayvancılıktan tarımcılığa geçişte değişime uğramıştır. Daha önceki dönemde hayvan ruhları ile ilişki esasına dayanan Şamanlık daha sonra, insan ruhları ile ilişki esasına dayandırılarak atalar kültü vs. inanışları ortaya çıkarmıştır (Güngör, 2007: 3). Bayat’a göre, şamanlığın Türklerin eski dini olarak görülmesini nedeni şamanların işlevlerinin geniş olması ve bir kısmının dini içerikli olmasıdır. Şamanın dünya görüşü, şamanın kozmogonik tasavvurları, özel merasimler, şaman simgeleri, şaman folkloru, şamanın toplumdaki statüsü vs. şamanlığın bir din olarak değerlendirilmesinde etkili olmuştur (Bayat, 2006: 25).

Ohlmars'a göre, şamanlık gerçek anlamıyla bir dini içermediği halde yayıldığı yerlerde din olarak kabul görmüştür. Bazı araştırmacılara göre ise şamanlık, eski çağlarda güneydeki anaerkil toplumlardan doğarak Budacılık yardımıyla kuzey halkları arasında yayılmıştır (Rayman, 2003: 89).

Gökalp Türklerin eski dinine “toyunizm” adını vermiştir. İnan'a göre, Gökalp'ın “toyunizm” dediği din budizmden başka bir şey değildir. İnan, “Eski Türk dinine toyunizm adı verilemez” demiştir (İnan, 2009: 1).

Bilim adamlarının, akademisyenlerin şamanlığa yaklaşımları bu şekildeyken, şaman inancı çeşitli bilim dallarınca da açıklanmaya çalışılmıştır. Bilim dallarına göre şamanlık aşağıdaki şekillerde açıklanmaktadır:

1. Etnolojiye göre şamanlık, toplumu ve kurumlarının tümünü ilgilendiren toplumsal bir olgudur. Şamanlık dinsel, simgesel, ekonomik, siyasal, estetik bir olgudur. Bu durumda şaman eldeki kaynaklardan yararlanan bir yönetici, hastalıkları tedavi eden bir uzman, zeki bir psikolog, yetkin bir sanatçıdır. Hem tanrıların sözcüsü olur, hem de siyasal bir nitelik taşır (Perrin, 2003: 9).
2. Din tarihi bakımından, şamanlıkta, yardımcı ruhlarla şaman arasındaki ilişkiyi, her ayinde ruhların çağrılmasını ve bu ruhların şamana ruhlar âlemine gidişte yardım etme gibi önemli görevlerini göz önünde bulundurmak gerekir. Şamanlığın esas bu inanışın dayandığı ruhlar dünyası teşkil etmektedir (Buluç, 2013: 3).
3. Ruhbilimi bakımından şamanlık, bunalım içindeyken şamanın kendini dışa vurması olarak tanımlanmıştır. Şaman sara veya histeriye benzer ruh hastalıkları arasında kabul edilmiştir.
4. Toplum bilimi şamanın, rahibin veya büyücünün toplumsal işleviyle ilgilenmiştir. Büyü işlemlerinin kökenini, bunların toplumdaki işlevlerini, dinsel önderlerle arasındaki ilişkilerini ve benzeri sorunları incelemiştir (Eliade, 1999: 8).
5. Evrimci anlayışa göre şamanlık “İlkel Din Kuramı”na bağlı olarak açıklanmış dinlerin gelişmesinde bir evre ve animizmin bir aşaması olarak değerlendirilmiştir. Yayılmacılar ise şamanlığın ortaya çıktığı ve yayıldığı alanların tarihsel gelişme doğrultularını göstermeye çalışmışlardır (Kutlu, 2001: 26).

Sonuç olarak dinsel, sosyal, işlevsel olarak değerlendirilen şamanlığın din olup olmadığı geçmişten günümüze hala tartışılmaktadır.

1.1.4.1. Dünyada Şamanlık

Şamanlık sadece Türk topluluklarının inandığı bir inanç değildir. Dünyanın pek çok yerinde şaman inancı kalıntılarına rastlanmaktadır. Şener “Orta Asya Türk topluluklarının inandığı din olan şamanlığın dünyanın değişik yerlerinde, değişik zamanlarda ve değişik görünümde görüldüğünü yazılı kaynaklardan öğreniyoruz.” demektedir (Şener, 2003: 12). Perrin ise “Şamanizmin gelişmesi başlangıçta Rus İmparatorluğunun kuzey bölgeleriyle Laponya ve Moğolistan gibi komşu yörelerle sınırlı kalmış daha sonra başka yerlere yayılmıştır.” şeklinde açıklamıştır (Perrin, 2003: 19). Rayman ise “Orta Asya Türkleri dışında Moğol, Samoyet, Koryak, Yenisey, Eskimo, Mançu, Kuzey ve Güney Kore, Kuzey Amerika Yerlileri, Grönland Eskimoları arasında da şaman kültürünün izleri yaşamaktadır.” demektedir (Rayman, 2003: 88, 89). Orta Asya, Kuzey Asya, Doğu Asya ile Kuzey ve Güney Amerika ve Eskimoların yaşadığı bölgeler şamanlığın başlıca yayıldığı bölgelerdir (Şener, 2003: 21).

Yörükân’a göre, Baykal gölü civarından göçmüş olan Yakutlar, Asya kavimlerinin Avrupa’ya hicretinden önce Ural eteklerinden kalkıp Finlandiya’ya gelen Finovalar ve hatta bunlardan çok zaman önce Amerika’ya göçmüş Turanlılar, şamanlığı dünyanın her tarafına götürmüşlerdir. Ayrıca bu topluluklar Avrupa’da, Asya’da ve hatta Afrika ve Amerika’da şamanlığın çeşitli şekillerinin doğmasına sebep olmuşlardır (Yörükân, 2005: 52).

Gönger’e göre şamanlık, en orijinal şekli ile Kuzey Asya ve Arktik toplumlarda yaşamaktadır (Güngör, 2007: 1). Eliade’in tespitine göre, Orta Asya şamanizmi komşu birçok kültürün etkisi altında kalmış olmasına rağmen temel yapısını hiçbir şekilde kaybetmemiştir (Güngör, 2007: 1).

Şamanlığın ne zaman, nerede doğduğunu ve nasıl yayıldığını tespit etmek zordur. Arslan, eldeki mevcut kalıntılardan ve Sibiryâ’da kayalara çizilmiş tarih öncesi kaya resimlerinden hareketle, Türk şaman geleneğinin ilk halini Sibiryâ’nın kuzeyinde yaşayan Türk toplulukları arasında görmenin mümkün olduğunu söylemiştir (Arslan,

2007: 52). Şamanlığın nerede ve nasıl doğduğunu, nasıl yayıldığını tespit etmek zor olsa da Sibirya'nın kuzeyinde yaşayan Türk toplulukları arasında varlık gösteren şamanlık, şaman inancının ilk şeklidir denilebilir. Bugün buralarda yaşayan Türk toplulukları için şamanlık inançtan öte bir yaşam şeklidir. Bu bölgede yaşayan Yakutlar, Sahalar, Hakaslar, Şorlar için şamanlık bir yaşam felsefesidir. Onların geleneksel dinleri şamanlıktır.

1.1.4.1.1. Türk Topluluklarında Şamanlık

Saha Şamanları “üst” ve alt” kamlar olarak ayrılmaktadır. Büyük kamlar ise iki “köke” birden sahiptir. Kadın kam olan Udaganların, erkek şamanlar olan oyunlardan çok daha güçlü oldukları kabul edilmektedir. Kamların, büyücü, rahip, emci, şarkıcı, ozan, önder ve asker gibi kişiliklerin hepsini de barındırdıkları düşünülmektedir (Vasilyev, 2007: 25).

Hakaslarda şamanın halka koruyucu işlevleri yerine getirmek için gönderildiğine inanılır. Şamanda, ruhların ve halkın tasarrufuna girmesinden ötürü artık kendisine ait olmayan bu hayatı kurban edip bu uğurda adamaktadır (Anjiganova, 2007: 15).

Moğolistan'ın kuzeyinde dağlık bölgelerde yaşayan Duhalar şamana Türklerde kama karşılık gelen “xam” adını vermişlerdir. Erkek Şaman'a “dzaran”, bayan şamana ise, Moğollardaki gibi, “udagan” adı vermişlerdir (Chagdarsürüng, 2004: 152). Duhalarda şaman inancına göre şaman toprak, iyi ve kötü yön sahipleri ve ruhları ile buluşurken, davulunu yanında taşır. Davul tokmağını kırbaç veya rehber olarak kullanarak bu ruhlarla görüşme yapar (Gül, 2007: 33).

Başkurtlar Şamanlığın babadan oğla geçtiğine inanırlar. Bu inanç Moğolistan, Sibirya ve Tibet'te de mevcuttur (Salihov, 2007: 84).

1.1.4.1.2. Eskimolarda Şamanlık

Eskimoların yaşamlarında da şamanların var olduğu görülmektedir. Dinsel, toplumsal yaşamlarında şamanların izlerine rastlanır. Eskimolarda hem kadın hem erkek şamanlara rastlanır ancak erkek şamanlara daha çok rastlanılmaktadır. (Davletov, 2007: 92). Eskimo şamanının başlıca görevleri şöyledir: Hastalıkları iyileştirmek, avın bol olmasını sağlamak için “Hayvanların Anasını” ziyaret amacıyla deniz altı dünyasına yolculuk etmek, “Sila” ile temas kurarak havanın güzel olmasını sağlamak ve bir de kısır kadınlara yardım etmektir (Eliade, 1999: 322).

1.1.4.1.3. Avustralya’da Şamanlık

Avustralya’da Arunta kabilesinde yaşayan bir kişi şifacı olmak istediği zaman yerleşim biriminden uzaklaşarak bir mağaraya gitmektedir. Mağaraya ulaştıktan sonra şaman adayının uykuya daldığına ve mağaradan bir ruhun çıkıp bu kişinin dilinde mızrakla bir delik açtığına inanılmaktadır. Dilindeki bu delik şamanlığın simgesi olarak kabul edilmektedir. Ayrıca şaman adaylarının vücuduna büyüleri taşların da ruhlar tarafından yerleştirildiğine inanılmaktadır (Davletov, 2007: 92). Eliade, Avustralya’daki şaman adayının şamanlığa geçişte yaşadığı olaylarla Yakutlardaki şaman adaylarının sırma erme sürecinde yaşadıklarının benzer olduğunu söyler. Ayrıca Eliade, Yakutlarda şaman adayının Şamanlığa geçişini şu şekilde açıklamıştır: “Yakutlarda Sieroszewski’nin yazdığına göre, şamanlık yetisi kalıtsal değildir. Şaman olacak olan kişi çılgın öfke nöbetlerine kapılmaya başlar, sonra birden aklını yitirir, ormana çekilir, ağaç kabuklarıyla beslenir, kendini suya ve ateşe atar, bıçakla yaralar ” (Eliade, 1999: 35).

1.1.4.1.4. Amerika’da Şamanlık

Amerikan yerlilerinin “ Gök Tanrı” ya yakarmaları ile Orta Asya ve Altay, Tuva topluluklarındaki şamanların “Gök Tanrı’ya” yakarmaları arasında benzerlik kurulmuştur. Bu benzerlik Brow’un “Bir insanın Yaradanından ağlayarak,

dileklerinin yerine getirilmesi için ona yakarması onun hayatında çok önemli bir yer tutar. Buna “lamenting” yani ağlayarak yakarma diyoruz. Yaradana yakaran insan, Şaman’dan, yani “wichasha wakan”dan yardım ister.” sözlerinden yola çıkılarak kurulmuştur (Arslan, 2007: 80).

Normal insanlıktan şamanlığa geçişte, bir yaş grubundan diğerine geçiş veya gizli bir cemiyete girişte olduğu gibi orucun önemli bir yeri vardır. Kuzey Amerika Kızılderilileri arasında da oruç, hayal görebilmenin en önemli dayanağı olarak görülmüştür (Aça, 2004: 10).

Görüldüğü gibi şaman inancı sadece Orta Asya Türklerinin inandığı bir inanç değildir. Farklılıklarına rağmen diğer toplumların hayatlarında da şaman inancının izlerine rastlanmaktadır.

1.1.4.2. Şaman Kelimesi Kökeni ve Eş Anlamlılıklar

Şaman sözü Avrupa’da ilk olarak Eberhard Isbrand’ın 1693–1695 yıllarında yapmış olduğu Çin seyahati üzerine Brand tarafından yayınlanan raporda kullanılmıştır. Bu eser “Beschreibung der Chinesischen Reise, welche a..o 1693, 94 und 95 verrichtet worden” adı altında 1698’de Hamburg’da Almanca, sonra Hollandaca dilinde 1704’te Witsen tarafından Amsterdam’da yayınlanmıştır (Radloff, 2008: 10).

Şaman sözcüğüne Avrupa ve Amerikalılar “shaman”, Ruslar “şamanstvo”, Altay, Hakas, Tuva Türkleri “kam”, Saha- Sire Türkleri “oyun”, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Afganistan Türkleri “bahşı” veya bakşı, Buryatlar ve Moğollar “bo” Eskimolar “anga kok”, kuzey Amerika yerli Kızılderili kabilelerinden Komançiler “puhakut” demektedir (Arslan, 2007: 51).

Şaman kelimesini kökeni kimilerine göre Mançuca kimilerine göre Moğolca kimilerine göre ise Sanskritçe’dir (Buluç, 2013: 2). Sanskritçe rahip, Budist anlamındayken, Mançu dilinde sürekli oynayan, hareket eden, yerinde duramayan anlamına gelmektedir (Rayman, 2003: 88). Bazılarına göre şaman kavramı Tunguz

dilinde “çok heyecanlı kişi” anlamı taşıyan “saman” kelimesinden gelmektedir. Mansi dilinde ise “geleceği gören” anlamına geldiğini savunanlarda vardır (Çınbayev, 2000: 17).

1.1.4.3. Türk Kaynaklarında Şaman Kelimesinin Kullanımı

Kam, kelimesine Kutadgu Bilig, Divanü Lügati't Türk, Codex Cumanicus ve Abu Hayyan'ın Kitab Al-idrak Lisan Aal-Atrak gibi eski Türk dili kaynaklarının birçoğunda rastlanmaktadır (Buluç, 2013: 2). Mahmut Kaşgari “kam” kelimesini “kâhin” kelimesiyle tercüme etmiştir. Mahmut Kaşgari zamanında kamların Müslüman Türkler arasında bile unutulmadığı anlaşılmaktadır. Divanü Lügati't Türk'te birkaç yerde kamların arvış(afsun ve ayin)larını ifade eden Türkçe cümleler örnek olarak gösterilmektedir (İnan, 2009: 72). Divanü Lügati't Türk'te kâhin anlamına gelen kamın başlıca görevi efsun yapmaktır. Yine aynı kaynakta şamanın falcılık yaptığı da söylenmektedir (Buluç, 2013: 2).

“Mahmut Kaşgari'nin çağdaşı olan Balasagunlu Yusuf Has Hacip “Kutadgu Bilig”de kamları otacılar (tabibler) ile bir tutmuş, kamların insan topluluğu için faydalı adamlar olduğunu işaret etmiştir ” (İnan, 2009: 72).

İnan'a göre, “Şaman dininin ayin ve törenlerini yapan, ruhlarla fani insanlar arasında aracılık eden adama umumiyetle Türk kavimlerinde kam denmektedir.” Ayrıca Türklerin İslamiyet'i kabul etmelerinden sonra kam kelimesini unuttuklarını ve onun yerine “bahşı” veya “oyun” dediklerini söylemektedir. Şaman kelimesini Türklerin ve Moğolların bilmediklerini 19.yy sonlarına doğru ilim dünyasında kabul edilmiş şaman kelimesini Rusların Sibiryada'ki Tonguzlardan öğrendiklerini söylemiştir (İnan, 2009: 72, 75).

1.1.4.4. Şamanın Görevleri

İnan, kamı şamanların inancına göre tanrılar ve ruhlarla insanlar arasında aracılık yapma kudretine sahip olan kişi olarak tanımlamıştır (İnan, 2009: 72, 75).

Sezik'e göre, şaman "Olağanüstü güçlere sahip, insanlarla tanrılar ve ruhlar arasında arabuluculuk yapan, insanları hastalıklardan koruyan, kötü ruhları kovup hastalıkları iyileştiren(hekim), geleceği okuyan (kâhin), ölünün ruhunu öbür dünyaya götüren, aynı zamanda bu inanç sisteminin lideri olan kişidir." (Sezik ve Ögel, 2004: 61). Şamanlar ruhlar, tanrılar ve insanlar arasında aracılık yaparlar (Çoruhlu, 2010: 61). Şaman öteki dünyanın bu dünyadaki temsilcisi, unutulmuş gizli bilgilerin kaynağıdır.

Şaman inancına göre, bütün âlem iyi ve kötü ruhların etkisi altındadır. İnsanlara ve hayvan sürülerine fenalık yapmaya hazır kötü ruhlarla iletişim kurma sadece şamana aittir (Buluç, 2013: 1). Şaman kendi isteğiyle ruhunu öteki dünyaya gönderebilir veya yardımcı ruhları çağırıp, egemenliği altına alabilir (Kutlu, 2001: 24). Şaman bu yolla öteki dünyayla iletişim kurarak birtakım sıkıntıları önler veya çözüme kavuşturmak üzere devreye girer (Perrin, 2003: 15). Şamanların görevlerini şöyle sıralayabiliriz:

Şamanların en başta tedavi görevleri vardır (Hopdal, 2002: 49). Bunun dışında sihirle hastalıkları iyileştirmek ve hastanın kaçırılan ruhunu yeniden yerine koymak (Eliade, 1999: 247), avın bol olmasını sağlamak, fal bakarak gelecekte haber vermek (Bayat, 2006: 23), çocukların doğuşunda onların kaderlerinden haber vermek (Turan, 1998: 5) gibi görevleri de vardır. Ayrıca şamanlar toplumların şairidir, ozanıdır. Toplum içinde şamana büyük saygı gösterilir.

1.1.4.5. Şaman Olma

Şamanlar seçilmiş insanlar olup her isteyen şaman olması mümkün değildir (Çoruhlu, 2010: 63). Bir kişinin şaman olabilmesi için bir özelliklerinin olması gerekir. Şamanlık öğrenilmekle elde edilmez ve şaman olmak için belli başlı bir kamin neslinden olmak gerekir (İnan, 2009: 76, 90). Şamanlık yeteneği babadan oğla geçer. Yeni şaman bunun için babasından ders almaz, şamanlık gücü ona, bir hastalık gibi birdenbire gelir (Radloff, 2008: 34). Bazen şaman ailesinden olmayanlarda da şamanlığa has özellikler görülebilir. Mesela bir çocuk daha genç yaşında iken sara gibi ruhi hastalık ve hayalperestlik belirtileri gösterirse bu gibiler bir kama çırak

edilir (Yörükkan, 2005: 81). Etnoglara göre, şaman olmanın üç yolu vardır. Bu üç yöntem kimi kez de bir aradadır. Bu üç yöntem şu şekildedir: Belirli bir sistem olmaksızın tanrısal veya kendiliğinden şaman olma, şamanlığa belirli bir arayış ve sistem sonucu ulaşma veya şamanlığı miras yoluyla elde ederek, aile içinde kalıtsal olarak aktarma (Perrin, 2003: 32).

İnan'a göre, en kuvvetli şamanlar kadın şamanlardır. Bu düşüncesini şöyle ifade etmektedir;

“Eski devirlerde Şamanlığın kadınlara mahsus bir sanat olduğunu gösteren emareler vardır. Yakutlarda erkek şamanlar, özel cübbeleri bulunmadığı zaman, kadın entarisi ile ayin yaparlar. Özel şaman cübbesinin göğsünde kadın memelerini temsil eden yuvarlak madeni şeyler bulunur. Şamanizm’de kadının rolü büyüktür.” şeklinde açıklamaya çalışmıştır (İnan, 2006, s. 89).

Şener'e göre, “Şamanlıkta anaerkil özellikler egemendir.” (Şener, 2003: 14). Genel olarak şaman olma yaşı 6 ile 50 yaş arasındadır. Ama esas olarak yirmili yaşlarda şaman olmak isteği daha çok görülür. Ayrıca şaman olma yaşının daha çok cinsel olgunlaşma dönemine rastladığı söylenmektedir. Daha büyük yaşlarda da şaman olma arzusu görülebilir (Şener, 2003: 24).

Şamanlar genel olarak ak şaman ve kara şaman olmak üzere ikiye ayrılırlar. Ak şamanlar, kara Şamanlardan daha kutsal sayılır (Çoruhlu, 2010: 62,63). Altaylarda kara şamanlar kötülüğün tanrısı Erlik Han'a hizmet ederken ak şamanlar ancak iyi ruh ve Ülgen'e yakındırlar (Çımıbayev, 2000: 17). Kadın şamanlar gökyolculuğuna çıkamadıkları için kara şaman kategorisine sokulurlar (Şener, 2003: 25).

Şamanlar genellikle fakir insanlardır. Yaptıkları işten para almazlar veya çok sembolik bir karşılık alırlar (Şener, 2003: 41).

1.1.4.5.1. Türk Boylarında Şaman Olma

Altay Türklerine göre şamanlık, genetikdir ve çocukluk çağında sara nöbetleri ile kendini göstermektedir. Bir kimsenin şaman olup olmayacağı çocukluk çağında görülen birtakım ruhsal belirtilerden anlaşılmaktadır (Şener, 2003: 22).

Sibirya'daki Yakutlarda veya Tunguzlarda doğaüstü bir sınama söz konusudur. Buradaki inanışa göre, baygınlık sırasında adayın veya kopyasının bedeni öteki dünyada parçalara ayrılır. Ruhlar onun kemiklerini sayarlar. Bir fazla kemiğe sahip bulunan şaman olabilir (Perrin, 2003: 39).

Kazak ve Kırgızlarda baksılık mesleği babadan oğla geçer, bazı durumlarda baba bunu iki oğluna birden bırakabilir (Eliade, 1999: 39).

Hakas Türklerinde şamanlık, çeşitli ruhların aracılığıyla veya genetik olarak aktarılan bir çeşit gelenektir (Çoruhlu, 2010: 63).

Sonuç olarak yöresel farklılıklara rağmen, her şaman adayı belli bir eğitimden geçmek zorundadır. Genel olarak her şaman adayı yöresel değişikliklere rağmen bir ustanın yanında eğitim görür. Şamanlığın anadan kıza veya babadan oğla geçtiği yerlerde de aday, usta bir şamanın yanında eğitim görür. Şaman olmak isteyen herkes şaman olamaz. Şaman olmanın genetik olduğu kabul edilmektedir (Şener, 2003: 25).

1.1.4.6. Şaman Giyimi

Şaman için şaman elbisesi önemli bir yere sahiptir. Şamanlar ayin sırasında üzerinde çeşitli hayvanların, nesnelere bulunduğu şaman elbisesini giyerler. Bu şaman elbisesinin onlara ayin sırasında yardım ettiğine inanırlar. Ayrıca en eski ve özgün şaman elbiselerinin hayvan şekillerini taklit ettiği söylenmektedir (Çoruhlu, 2010: 71). İnan göre, şaman rahipleri olan kamların da kendilerine mahsus kıyafetleri(cübbe ve külahları) vardır. Kamın cübbesine Altaylılar manyak, Yakutlar kumu yahut oyun tangasa (şaman giyimi) demektedir (İnan, 2009: 91). Şaman elbisesinde şu parçalar vardır; cübbe ve hırkaya benzeyen üstlük, başlık, kuzeyde oturan halklarda göğüslük, eldiven, yüksek konçlu ayakkabı (Buluç, 2013: 4, 5). Radloff'a göre, Altaylı şamanlar ayin sırasında birbirinden ayırt edilemeyen, hayvan derisinden bir göğüslüğü olan açık cübbe ve üzerinde dağ tavuğu tüyü bulunan kırmızı bir külah giyerler (Radloff, 2008: 36). Harva'ya göre, şamanların giydiği elbiseler kötü ruhlara karşı onu maske gibi korur (Buluç, 2009: 6). Şener'e göre, şaman elbisesi kutsaldır. Birtakım yasakları vardır. Bu bakımdan herkesin

ulaşabildiği, el altında sayılan yerlerde bulunmaz. Çadırın veya kulübenin özel bir yerinde muhafaza edilir (Şener, 2003: 28).

1.1.4.7. Şaman Davulu

Şamanlar ayinlerinde bir de davul kullanırlar (Buluç, 2013: 6). Şaman davulunun şaman elbisesine göre daha eski olduğu düşünülmektedir. Şaman elbisesinin kullanılmadığı yerlerde bile şaman davulu halen kullanılmaktadır (Şener, 2003: 31). İnan'dan edinilen bilgiye göre, şaman davulu hizmetinde bulunduğu ruhun isteğine göre yaptırılmaktadır. Davulun vasıfları, biçimi, süsleri bu ruh tarafından tarif edilmektedir. Ruhun isteklerinin hepsi yerine getirilmektedir. Eğer en ufak bir şey eksik olursa davulun ayinde işe yaramayacağı düşünülür. Ayin sırasında şamanın ruhu dünyayı dolaşırken, davul taşıt görevi görür. Karada gezerken davul at, tokmak kamçı, sulardan geçerken davul kayak, tokmak kürek, göklere çıkarken binilecek kuş olur. Şamanın ölümünden sonra ormana götürülüp, parçalanır ve bir ağacın dalına asılır; şamanın ölüsü de bu ağacın yanına gömülür (İnan, 2009: 91, 94, 95).

1.1.4.8. Şamanların İslamiyet'ten Sonraki Durumu

1.1.4.8.1. İslamiyet'in Kabulü

Türkler İslamiyet'le tanışmadan önce daha çok şaman inancına sahiptiler. Bunun yanında Zerdüş, Buda, Mani, Musevi, Hıristiyan gibi dinlere de inanlar vardı. Göçebe bir yaşam süren Türklerde din konusunda hiçbir zaman baskıcı bir yapı görülmemiştir. Türk hakanları her zaman diğer dinlere saygı duymuşlar, halka din konusunda baskı uygulamamışlardır. Türkler arasında farklı dinlerin görülmesinin nedeni budur.

Türkler İslâmiyet'le, IX. ve X. yy. da Emeviler' in Orta Asya'ya yaptıkları fetih akınları ile tanışmıştır (Şener, 2003: 16, 17). Türkler kılıç zoruyla İslâmiyet'i kabul etmedikleri gibi topluca ve hemen Müslüman olmamışlardır (Küpçü, 2006: 39).

Emeviler'in Arap olmayanlara karşı izledikleri sert tutum İslâmiyet'in Türkler arasında yayılmasını yavaşlatmıştır. Emeviler'in sert tutumundan hoşlanmayan Türk boyları, Abbasilere yardım etmişler ve Abbasilerin Emeviler'i yenerek iktidarı ele geçirmelerinde etkili olmuşlardır. Abbasilerin Emeviler'i yenerek iktidarı ele geçirmelerinden sonra İslâmiyet Türkler arasında büyük bir hızla yayılmıştır. Abbasilerin izledikleri hoşgörü politikasıyla pek çok Türk boyu İslamiyet'i kabul etmiştir.

Kısacası, Türklerin İslamiyet'e girmeleri uzun zaman içinde gerçekleşse de Türklerin İslamiyet'i kabul etmesiyle İslâmiyet yeni bir boyut kazanmıştır. Türkler Türk hayat felsefesiyle İslâmiyet'i birleştirerek farklı bir yapı meydana getirmişlerdir. Kendilerine özgü bir hayat tarzı benimsemişlerdir.

1.1.4.8.2. Şamanların İslamiyet'e Uyumu

Türkler İslâmiyet'i kabul ettikten sonra eski dinlerinden kalan birçok inanç, gelenek ve ayinleri yeni dinlerine sokmaya çalışmışlardır. Bu süreç uzun zaman devam etmiştir. Zamanla eski inançların bazıları, gelenekler yeni dine uyum sağlayarak onunla bütünleşmiş ve günümüze kadar gelmiştir.

Şamanlar da zaman içinde kabul edilen yeni dine ayak uydurmak zorunda kalmışlardır. Şamanlar ilk zamanlar, kabul edilen dine aykırı uygulamaları olduğu için sadece sağlıkla ilgili uygulamaları devam ettirmişlerdir. Şamanlar ortadan kalkmamak için büyüsel öğeleri bırakıyor gibi gözüküp sağlıkla ilgilenmişlerse de eski uygulamalarını bu sağlık uygulamalarının içine sokmuşlardır. Hatta yeni hayat şartlarına uyarak eski şaman dualarına peygamberlerin, meleklerin, evliya ve şeyhlerin adlarını sokmuşlardır. Kendi mesleklerinin piri "Hazreti Fatma Anamız" olduğuna dair menkıbeler uydurmuşlardır. Bu bakşılar, kendi mesleklerini hocalara karşı korumak için "Bakşılık Risalesi" adı altında uydurma kitap bile yazmışlardır. Bu risaleye göre baksılık sanatının piri Hazret-i Fatma'dır; baksıları o himaye eder. "Bir gün Hazret-i Fatma bir ağacın gölgesinde oturuyordu, havadan bir kuş gelip ağacın bir dalına kondu, dal derhal kurudu, bir kuşun gölgesi Fatma'nın üzerine düştü. Fatma hastalandı. Hekimlerin ilacı fayda vermedi. Tanrı tarafından kırk eren

geldi. Bu erenler, bir tuğ dikip etrafında dolaştılar. Hz. Fatma iyileşti, böylece bakışlık Hazret-i Fatma'dan bakışlara kaldı (İnan, 2009: 73).

1.2. NAZILLI' DE ESKİ TÜRK İNANÇLARININ İZLERİ

Orta Asya'da atalar kültü, tabiat kültleri, gök tanrı inancı, şamanlık gibi inançları benimseyen Türkler İslamiyet'e geçtikten sonra İslamiyet'i, ortaya çıktığı şekilde değil de kendi kültür ve inancına uyumlu olabilecek özellikleriyle benimsemişlerdir.

Bugün Nazilli' deki pek çok uygulamanın eski Türk inançlarının izlerini taşıdığı söylenebilir. Türkler ata ruhlarının yaşadığına inanılan dağları, kutsal saymışlar ve buralarda kurban keserek törenler düzenlemişlerdir. Eski Türk inanç ve uygulamalarından günümüze kalan kurban geleneği kanlı ve kansız olmak üzere ikiye ayrılır. Kurban geleneği, hangi dine mensup olunursa olunsun bütün Türk toplulukları tarafından yerine getirilmiştir. Önceleri ruhlar için kesilen kurbanlar, günümüzde şükran ve kefaret kurbanlarına dönüşmüştür (Güngör, 2007: 3). Nazilli'de kurban bayramlarının yanı sıra dileğin kabul olması sonucu adaklar adandığı, kurbanlar sunulduğu görülmektedir. Düğünlerde bolluk ve bereketi arttıracakları düşünülerek gelin ve damadın üstünden atılan arpa, buğday, şeker, para gibi şeyler de kansız saçların günümüze yansımalarıdır. Nazilli'nin Apaklar Köyü'nde bulunan Oyuk Baba Türbesi' de kutsal mekân olarak kabul edilmektedir. Dağın kutsallığı sahip olduğu kutsiyetten çok orada yatan yatırdan kaynaklanmaktadır.

Eski Türk inançları içerisinde ateş ve ocağın önemli bir yeri vardır ve bunlar kutsal kabul edilmişlerdir. Ateş ve ocak uğur, bolluk ve bereketin, servet, mutluluk ve huzurun kaynağı olmanın yanında cezalandırmanın, felaketin, ıstıرابın sembolü olarak da kabul edilmiştir. Nazilli' de ocak diye adlandırdığımız kişiler tedavilerinde doğrudan ateşi veya onun sisini, dumanını, külünü kullanmaktadırlar. Ayrıca ateşi suyla söndürmek iyi değildir. Ocak yakılan yere besmelesiz oturulmaz.

Nazilli'de arife veya bayram günleri yapılan mezar ziyaretleri de Türk inanışlarından günümüze kadar ulaşan bir uygulamadır. Ayrıca Sinan Dede, Arap

Dede, Msr Dede, Feyzullah ingilli Dede gibi türbelere gidilerek dua edilmektedir. Bu Őeklide yatır ziyaretlerinde halk dilek dileyerek evliyelerin yardımını istemektedir. Dileği kabul olan insanlar tekrar bu türbelere gelerek onun çevresinde hayır iŐlerler. Bazen türbenin önünden geçen çocuklara gevrek dağıtılır, bazen Sinan dede türbesinde adak adanır. Bu türbelerin manevi açıdan pek çok toplumsal katkısı olmaktadır. Bu tür uygulamalar doğrudan atalar kültüyle bağlantılıdır.

Nazilli'de yine suyun kutsallığı, temizleyici ve koruyucu olduğuna inanma ile ilgili pek çok uygulama grlmektedir. Lohusa kadının yattığı odaya 40 gün boyunca su serpilir. Bu Şekilde suyun kötü ruhlardan anne ve bebeğini koruyacağına inanılır. Bir kişi yola çıktığında tez zamanda yuvasına dönsün diye arkasından su dökülür. Su kutsaldır bu yüzden su ayakta içilmez. Yağmur duasına çıkan çocukların tepesinden yine su dökülmektedir. KaynamıŐ suyu yere dökmek iyi değildir. Kötü ruhların suyu döken kişiye zarar vereceğine inanılır. Nisan yağmuru bir kaba doldurularak içilir bunun kismet aacağına inanılır.

Sinan Dede türbesinin bahçesinde bulunan 300 yıllık sedir ağacı da yine ağaç kültüyle iliŐkilendirilebilir. Anıt ağaç olarak tescil edilen ve halk arasında dilek ağacı olarak isimlendirilen 300 yıllık ağaç dikkat çekmektedir. Geçmiş zamanlarda dilek ağacı olarak iŐlev görmüş bu ağaç günümüzde koruma altına alınmıştır.

Nazar değmesin diye taşların takılması, muska yazılması, kurşun dökülmesi temas büyüsünün yansması olarak kabul edilebilir. Geçiş dönemlerinde (doğum, evlenme, ölüm) hastalıkların sağaltımında, günlük yapıla gelen uygulamaların pek çoğunda eski Türk inançlarının yansmaları dikkat çekmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

NAZİLLİ HALK İNANÇLARI

Nazilli halk inançları; geçiş dönemleri ile ilgili inançlar, nazarla ilgili inançlar, takvim ve zamana bağlı inançlar, tabiat olayları ilgili inançlar, hayvanlarla ilgili inançlar ve diğer inançlar olarak belirlenmiş ve bu başlıklar altında incelenmiştir. Yapılan saha çalışmasından elde edilen verilerle bu uygulamalar aktarılmaya çalışılmıştır.

2.1. GEÇİŞ DÖNEMLERİ İLE İLGİLİ İNANÇLAR

2.1.1. Doğum

Doğum insan yaşamının önemli bir evresi olup bütün toplumlarda coşkuyla ve mutlulukla karşılanmıştır. Her doğum ocağın devamı, soyun artması olarak kabul edilmiş ve bu durum kadının aile ve toplum içindeki saygınlığını arttırmıştır. Kadının toplum içindeki en önemli rolü doğurganlığıdır. Kadının kısır olması, çocuk verememesi onun hor görülmesine, saygınlığını yitirmesine neden olmuştur. Bu sebeple evlendikleri andan itibaren gelin, düğün günü gelinin yatağında çocuk yuvarlanması, gelinin eve gelmeden önce kucağına çocuk verilmesi gibi çocuğunun olması yönünde birçok uygulamayla karşılaşır (Tacemen, 1995: 127). Çocuk veremeyen kadınlara “züriyetsiz, kısır, sonsuz, meyvesiz ağaç, kurat, kuru, kısır, uran, hadım” gibi adlar verilmiştir (Bülbül, 2006: 7, 8). Çocuğu olmayan kişilerin toplum tarafından hor görüldüğü Dede korkut Hikâyeleri’nde de geçmektedir. Dirsehanoğlu Boğaçhan Hikâyesi’nde Dirsehan çocuğu olmadığı için Bayındırhan’ın çadırında altına kara keçe konulup, kara çadıra oturtulur, önüne kara koyun yahnisinden getirilir. Dirsehan bunun nedenini sorar. Bayındırhan’ın buyruğu olduğu söylenir ve “Oğlu kızı olmayanı yüce tanrı hor görmüş biz de hor görürüz” denilmiştir (Ergin, 1997: 78).

Toplum içerisinde çocuk sahibi olamadıkları için ötelenen kadınlar, çocuk sahibi olabilmek için pek çok uygulamaya başvurmuşlardır. Bu uygulamalar geçmiş

dönemlerde dinsel, büyüsel ve halk hekimliği kapsamında iken günümüzde modern yaşamla ve teknolojinin gelişmesiyle modern tıp kapsamındadır.

Nazilli ve çevresinde çocuğu olmayan, çocuk sahibi olmak isteyen kadınların dinsel, büyüsel ve halk hekimliği kapsamında başvurdukları uygulamalar şu şekildedir;

1. Çocuk sahibi olmak isteyen kadın “ebe kadın” adını verdikleri kadınlara başvurur. Ebe kadın öncelikle kadının kasıklarında bulunan damarların çalışıp çalışmadığını kontrol eder. Eğer bu damarlar çalışıyorsa; biraz süt, bir tane incir yaprağı, biraz saman, bir tane ak taş, bir tane kara taş getirmesini söyler. Çocuk sahibi olmak isteyen kadın bunları hazırlayarak tekrar gider. Ebe kadın bu malzemeleri bir kaba koyarak kaynatır. Kaynattığı bu karışımın üstüne çocuk sahibi olmak isteyen kadını oturtur. Bu karışımdan çıkan buhar ile çalışmadığını düşündüğü damarların çalışacağına inanır. Bu uygulama damarlar çalışıncaya kadar uygulanır (K.K:1)

Tedavinin güç kaynağı doğal olmakla beraber eski Türk inançlarında görülen taş kültürünün de yansımaları görülmektedir. Ebe kadının karışımı hazırlarken kullandığı “ak taş ve kara taş” ı kullanması uygulamanın büyüsel bir özellik göstermesine neden olmuştur.

2. Ebe kadının uyguladığı başka bir uygulama daha vardır. Ebe kadın incir, süt ve zeytinyağını karıştırarak lapa hazırlar. Bu lapayı çocuk sahibi olmak isteyen kadının kasıklarına uygular. Haftada iki kez bu lapa kasıklara uygulanır. Ebe kadın kasıkların çalışıp çalışmadığını kontrol eder. Kasıklar çalışıncaya kadar bu uygulamaya devam edilir (K.K:1).

Tedavinin güç kaynağı tamamen doğal olup, halk hekimliği kapsamındadır.

3. Çocuk sahibi olmak isteyen kadın Sinan Dede, Arap Dede gibi türbelere giderek burada dilek diler, Sinan dedenin bahçesinde bulunan ağaca dilek dileyerek taş atar. Eğer taş ağacın kavuğunda kalırsa dileğinin gerçekleşeceğine inanır (K.K:2)

Burada da dinsel bir uygulama söz konusudur. Ayrıca ağaca dilek dileyip taş atılması eski Türk inançlarından ağaç ve taş kültürünün günümüze yansımalarıdır.

Çocuk sahibi olamayan kadın bu tür uygulamalarla çocuk sahibi olacağına inanır. Böylelikle hamile kalan kadın büyük bir mutlulukla doğumunu gerçekleştireceği o özel güne hazırlanmaya başlar.

Kadının hamile kaldıktan sonra bazı davranışlardan kaçınması gerekir. Bunlar şöyledir;

1. Hamileyken en çok kime bakılırsa çocuğun ona benzeyeceğine inanılır (K.K:3).
2. Hamileyken gül koklanmaz. Çocukta gül lekesi çıkacağına inanılır (K.K:4).
3. Hamileyken böbrek, ciğer, dalak gibi şeyler doğranılmaz fark etmeden bunlar hamilenin cildine değerse çocukta “ben” (leke) çıkacağına inanılır (K.K:4).
4. Hamileyken kimin kötü huylarını kınarsan çocuğun ona çekeceğine inanılır. Bu yüzden “çok kınama çocuğun ona çeker” denilir (K.K:5).

Çocuğun cinsiyetini belirlemek için de bazı uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Bunlar da şöyledir;

1. Hamilenin karnına bakılarak çocuğun cinsiyeti hakkında yorumlar yapılır. Hamilenin eğer sadece karnı şişmişse, hamile çok fazla kilo almamışsa çocuğunun erkek olacağına inanılır (K.K:6).
2. Hamile eğer çok kilo almış ve kalçası genişlemişse çocuğunun erkek olacağına inanılır (K.K:4).
3. “Aş yemek” kelimesi zamanla değişerek halk arasında aşermek kelimesine dönüşmüştür (Boratav, 1994: 178). Aşerme hali hamile kadının bazı yiyecekleri canı çekmesidir. Nazilli’de “Ye tatlıyı çıkar Hakkı’yı, ye ekşiyi çıkar Ayşe’yi” diye söylen bir tekerleme vardır. Hamile sürekli tatlı yiyecekler aşeriyorsa çocuğu erkek, sürekli ekşi yiyecekler aşeriyorsa çocuğu kız olacaktır (K.K:7).

Çocuğun doğumunu dört gözle bekleyen aile büyükleri büyük bir özenle o güne hazırlanırlar. Babaanne doğum sırasında bebeğin giyeceği kıyafetlerini hazırlarken, anneanne de bebek odasını hazırlar.

Çocuğun doğumundan sonra yapılan uygulamalar şöyledir;

1. Yeni doğum yapmış kadına “kırklı” veya “lohusa” denilmektedir (K.K: 8).
2. Doğum yapmış kadının yastığının altına kötü ruhlardan korunması için ekmek, bıçak, makas konulur (K.K: 9).
3. Lohusa hastaneden çıkar çıkmaz kırk basmasın diye yıkanır. Her 10 günde bir hem çocuk hem anne yıkanır. Bu da 10 kırkı, 20 kırkı, 30 kırkı en sonuncusu da 40 kırkı diye adlandırılır. Kırk günün dolmasıyla kırklama işlemi gerçekleştirilir. Kırklama işlemi de şöyledir:

Kırk tane taş toplanır. Bu taşlar bir kabın içine konur. Kırk tane taşın olduğu kap suyla doldurulur. Bir taraftan çocuğa, güzel koksun diye karanfil, pekmez, tuz karıştırılıp sürülür. Çocuğun koltuk altları, bacak araları bu karışımdan sürülür. Biraz bekletildikten sonra kırk taşlı suyla çocuk abdest aldırılarak yıkanır. Bu esnada “kırk biz bastık çık git” denilir. Kalan suyla da annesi abdest alarak yıkanır. Anne yıkandıktan sonra üç kez sağ göğsünden, üç kez sol göğsünden sağdıktan sonra çocuğunu emzirir. Çocuğun kırklanması böylece sona erer (K.K: 6).

4. Lohusa hastaneden eve getirildikten sonra sabah akşam lohusanın yattığı odaya su serpilir.

Bebek doğar doğmaz uygulanan en önemli geleneklerden biri de “ad koyma geleneği” dir. Eski Türklerde çocuklar 13, 14 yaşına kadar adsız olarak çağrılır, 13, 14 yaşına gelince ad almak için kahramanlık göstermeleri gerekmiştir. Türklerde ad koyma geleneği Dede Korkut Hikâyeleri’nde de görülmektedir. Dede Korkut Hikâyeleri’nde çocuk ad almak için ya bir olağanüstü iş başarmış ya da kan dökmüştür (İnan, 1966: 146). Dirsehanoglu karşısına çıkan bir boğa ile dövüşüp onu öldürdükten sonra “Boğaç” adını, Bamsı Beyrek ise bezirgânların malını soygunculardan kurtarması üzerine bu adı almıştır (Ergin,1997: 79).

Yakutlarda çocuğa ilk adı doğumdan üç ay sonra, asıl adı ise çocuk yay basıp ok atmaya başlayınca verilmiştir.

Manas Destanı'nda da üç önemli kahraman Manas, Semetey, Seytek'in ad almaları benzerlikler göstermektedir. Üç kahraman da uzun süre adsız kalır. Her üç kahramanın adı verilirken de bir toy düzenlenir. Halktan çocuğa ad vermeleri istenir. Kimse çocuğa ad veremeyince, ortaya aksakallı bir ihtiyar çıkıp çocuğun adını

verir. Manas'ın adını dört peygamber, Semetey ve Seytek'in adlarını ise aniden ortaya çıkan aksakallı birisi vermiştir (Yıldız, 1995: 265). Türklerde ad verme toyu önemli bir törendir.

5. Nazilli'de bebeğe ismini aile büyüklerinden biri koyar. Bu dedesi, babası, amcası olabilir, genelde erkekler tarafından isim verilir. Bebeğe ismini verecek kişi bebeği kucağına alarak bebeğin sağ kulağına ezan okur, sonra üç kez sağ, üç kez de sol kulağına ismini söyler. “Adıyla yaşasın inşallah. Rabbim analı, babalı büyütsün” diyerek annesine verir (K.K:10).
6. Kırkı çıkan anne ve bebek kırk gezmesine çıkarlar. Kırk gezmesine gittikleri evden yumurta, atlet, para vb. hediyeler verilir (K.K:9).
7. Kimi aileler bebek evi düzenlerler. Bebek evinde bebeğin odası hazırlanır. Bebeğin kıyafetleri odaya serilir. Bebek evine gelenler de bebeğe çeşitli hediyeler getirirler, takı takarlar. Daha sonra anneannenin hazırladığı yemekler misafirlere ikram edilir. Menü genellikle pilav üstü tavuk ve ayrandır. Bir taraftan mevlit okunur ve böylece aileye yeni katılan ferdin gelişi bu şekilde kutlanmış olur (K.K:11).
8. Bir başka uygulama da “göbet” adı verilen uygulamadır. Çocuk doğduktan sonra eve getirilir. Bebek başına gelen misafirlere anneanne, babaanne tepsi içine hazırladıkları lokum, kuru üzüm, leblebi gibi yiyecekleri “kızımızın ya da oğlumuzun göbeti (bebeğin cinsiyetine göre) afiyet olsun” diyerek ikram ederler (K.K: 6).

Eski Türklerde ad verme toyu olarak bilinen törenler günümüzde “bebek evi” etkiliğine dönüşmüştür diyebiliriz. Toy kelime anlamıyla ikramlı, yemekli, katılımlı, mutlu bir olay etrafında yapılan şenliktir (Kalafat, 2012: 223). Günümüzde insanlar bebeklerine doğar doğmaz isim verirlerken, bebeğin dünyaya gelişini bebek evi adını verdikleri törenle kutlamışlardır.

9. Yeni doğum yapmış kadının yanına yeni gelin altınlarıyla giremez. Yeni gelin altınlarıyla girecek olursa “altın kırkı”nın basacağına inanılır. Altın kırkının çocuğu zayıflatacağına inanılır (K.K: 6).

Doğumdan sonraki kırk gün içinde bebeğin ve annenin kötü güçlerden korunması gerekir. Çoğu yerde “ al karısı, al basması, kırk basması” (Boratav, 1994: 188) diye bilinen olağanüstü varlıklardan anne ve bebek çeşitli uygulamalarla korunmaya çalışılır. Nazilli’de “altın kırkı” adı verilen ve çocuğu zayıflatacağı düşünülen bu inanç al karısı, al basması, kırk basması ile benzerlik göstermektedir. Ayrıca lohusayı korumak için yastığının altına makas, bıçak konulması, evin dört köşesine su serpilmesi anne ve bebeği kötü güçlerden korumak için yapılan uygulamalardandır.

Nazilli ve çevresinde doğumla ilgili uygulamalara bakıldığında geçmişle günümüz arasında çok büyük fark olmadığı görülür. Günümüzde çocuk sahibi olamayan insanlar geleneksel uygulamalardan ziyade modern tıbbın olanaklarından yararlanmaya çalışırlar. Doğum kontrol hapı, spiral ve diğer tıbbi uygulamalar bölgede çocuk istemeyen ailelerin başvurdukları yöntemlerdendir. İstenmeyen hamileliklerde kürtaj yöntemiyle sonlandırılmaktadır. Ancak doğum öncesi ve doğum sonrası pek çok uygulamanın geçmişten günümüze devam ettiği söylenebilir. Doğum sonrası çocuğa ad verme, bebek evi, kırkı çıkma, kırk gezmesi gibi pek çok uygulama bölgede hâlâ devam etmektedir.

2.1.2. Sünnet

Sünnet sözcüğü Arapça kökenli olup ilk anlamı “işlek yol” demektir. Arapların “hıtan” dedikleri sünnet Divan- ü Lügat-it Türk de arıtmak, eritmek, Anadolu halk dilinde ise “etek külahının kesilmesi” olarak kullanılmaktadır (Akdoğan, 1996: 32).

Nazilli ve çevresinde sünnet düğünleri genelde çocuklar 7, 8 yaşına girdiklerinde yapılır. Yapılması dini bir zorunluluk gibi düşünülen sünnet düğünleri her ailenin ekonomik durumuna göre gerçekleştirilir.

Geçmişten günümüze Nazilli ve çevresinde sünnet düğünleri değişik şekillerde görülmüştür.

Ketendere Köyü’nde geçmişte sünnet düğünü şu şekilde yapılmıştır;

1. Bu sünnetlerin en önemli yemeği “Zerdi” adı verdikleri sünnet yemeğidir. Zerdi, pirincin bir gece önceden ıslatılıp daha sonra yarma taşında yarıp, yarılmış

pirince biraz şeker katılarak elde edilmiştir. Sine adı verilen kocaman tepsilere yufkalar serilir, tepsinin tam ortasına pilav konulur. Kenarlarına da zerdi konularak gelen konuklara yufka eşliğinde ikram edilmiştir.

2. Sünnet çocuğu sünnet kıyafetlerini giymiş bir tarafta bekler.
3. Gelen konukların ellerini tek tek öperek hediye toplar. Gelen konukların kimisi takı takar, kimisi hediye getirir.
4. Bu hediyelere yöre insanı “oku” adını vermiştir. Bir yandan “debildekçi” (davulun küçüğü) “debildeğiyle” gelen konukları eğlendirir (K.K:1).

Nazilli merkezinde geçmişte sünnet düğünleri şu şekilde olmuştur;

1. Bir gün öncesinden düğün yemekleri hazırlanır. Uzaktan gelen konuklar varsa onlar için yemek çıkartılır. Ertesi sabah herkes erkenden kalkar ve hazırlıklara başlanılır. Öğleden önce yemek verilmelidir.
2. Sünnet çocuğu sünnet kıyafetlerini giyerek bir köşede annesiyle birlikte, gelen konukları bekler. Konuklar sünnet çocuğuna para ya da altın takarlar. Altın ya da para takanların isimleri bir deftere yazılır. Burada amaç sünnet sahibinin takılanları aynı şekilde geri ödemeyi unutmamasıdır.
3. Bir taraftan mevlit okunur, bir taraftan gelen konuklar yemeklenir. Sünnet sahibinin akrabaları yemek servisinde yardımcı olurlar. Yemek servisi yapanların boyunlarına havlu ardılır. Bu havlular sünnet sahibinin onlara hediyesidir.
4. Yemek bittikten sonra sünnet çocuğu konvoy eşliğinde gezmeye çıkartılır. Sünnet çocuğu ata ya da arabaya bindirilerek gezdirilir.
5. Sünnet çocuğu gezdirildikten sonra sünnetçi gelir. Sünnet çocuğu odasına götürülür. Sünnetçi sünnet yapmadan babasından hediye ister. Sünnetçinin hediyesi verilir. Daha sonra sünnet çocuğu sünnet edilir. Çocuk yatağına yatırılarak sünnet töreni sona erer (K.K:12).

Günümüzde ise Nazilli ve çevresinde sünnet düğünleri şöyle yapılmaktadır;

1. Birkaç ay öncesinden sünnet tarihi belirlenir. Sünnet sahipleri belirledikleri tarihin ve ev adresinin yazıldığı davetiye bastırırlar. Bu davetiyeler sünnete birkaç gün kalıncaya dek dağıtılır.
2. Sünnet düğününden bir gün önce eğlence yapılır. Bu eğlenceler genelde içkili eğlencelerdir. Sünnet çocuğu özel kıyafetlerini giyer o gece bol bol oynayıp,

eğlenir. Gecenin sonunda sünnet çocuğuna kına yakılır. Kına genelde sünnet çocuğunun serçe parmağına yakılır.

3. Ertesi sabah erken saatlerde mevlit başlar. Sünnet çocuğu kıyafetlerini giyerek annesiyle bir köşede gelen konukları bekler. Konuklar hediyeleriyle, takılarıyla sünnet çocuğunu sevindirirler.
4. Mevlit eşliğinde gelen konuklar yemeklenir. Yemek menüsü sünnet sahibinin ekonomik durumuna göre değişir. Kimisi keşkeklidir, kimisi yemeklidir, kimisi de pidelidir.
5. Yemek bittikten sonra sünnet çocuğu atla gezdirilir. Sünnet çocuğunun arkasında araçlar konvoy oluştururlar. Konvoylara sünnet sahibi tarafından yazma, havlu, basma bağlanır. Sünnet çocuğunun bineceği at da bir güzel süslenir.
6. Sünnet çocuğu gezdirildikten sonra davul, zurna eşliğinde harmandalı oynatılır. Annesi, babası, dedesi, bütün yakınları sırayla çağırılarak oynatılır. Sünnetçi gelir sünnet çocuğunu odasına götürür, sünnet eder ve tören sona erer (K.K: 2).

Bazı aileler çocuklarını erken yaşlarda sünnet ettirmektedir. 3,4 yaşında sünnet olan çocukların sünnet düğünleri çocuk 7, 8 yaşına girince yapılmaktadır. Ayrıca sünnet düğününden bir gece önce yapılan eğlenceler, şimdi sünnet töreni gecesine alınmıştır.

Görüldüğü gibi erkek çocuğu için bir geçiş dönemi olan “sünnet törenleri” geçmişten günümüze pek çok farklılık göstermiştir. Çok eski zamanlarda sadece yemekle gerçekleştirilen sünnet düğünleri bazı dönemlerde içkili, eğlenceli, bazı dönemlerde sadece mevlit okutularak yapılmıştır.

2.1.3. Evlenme

Evlilik, neslin devamını sağlayan sosyal bir kurumdur. Evlenme bütün milletlerde olduğu gibi Türk milletinde de önemli bir yere sahiptir. Aileler çocukları belli yaşa geldiğinde çocuklarını “baş göz etmek” isterler. Erkek çocukları askerden geldikten hemen sonra, kız çocukları da evlilik çağının geldiği düşünüldüğü zaman baş göz edilir.

Nazilli ve çevresinde evlilikler geçmişte görücü usulü gerçekleştirilirken günümüzde kızla erkeğin daha önceden konuşup, anlaşması şeklinde olur.

Nazilli ve çevresinde görücü usulü evlilikler şöyledir;

1. Erkek annesi oğlu askerden geldikten sonra kız aramaya başlar. Kız ararken kız tarafının kendi ailesine uygun olup olmadığı önemlidir. Beğendiği gelin adayını oğluna söyler. “filancının kızını çok beğendim bakmaya gidelim, söyleyelim de” der.
2. Oğlanın da gönlü olursa erkek tarafı aracı koyar ve kız evine durum iletilir. Kız tarafına aracı “falancılardan kızlarına talip olduğunu” söyler.
3. Kız tarafı düşünceğini söyleyerek biraz zaman ister. Kızın annesi durumu kızın babasına iletir. Kızın babası aileyi araştırır. Eğer aileyi kendilerine uygun görürlerse aracı aracılığıyla görücülerin gelebileceğini söyler.
4. Kız tarafına önce iki kadın gider. Bu oğlanın annesi ve bir akrabalarıdır. Kızı görmeye giderler. Daha sonra iki tarafta razıysa erkeklerle birlikte gidilir.
5. Ailenin büyüğü tarafından kız “Allahın emri peygamberin kavli ile” babasından istenir.
6. Eğer kız tarafı kızlarını vermeye razıysa “nasipse hayırlısı olsun” derler. Eğer kız tarafının gönlü yoksa düşünelim derler. Ertesi gün erkek tarafının kız istemeye gelirken getirdiği çiçeği, tatlıyı geri gönderirler. Bu kız tarafının kızı vermeyeceği anlamına gelir. Kız vermeye gönülleri olursa tekrar aracıyla haber gönderilir (K.K:4).

İki tarafın gönlünün olmasıyla bu iş söz ve nişana taşınır. Söz ve nişan da şöyle yapılmaktadır;

1. Aracıdan olumlu cevap gelince erkek tarafı tekrar kız tarafına gider. Söz mendili verilir. O gün nişan günü belirlenir.
2. Önce erkek tarafı kız tarafına hediyeler götürür. Kız tarafı ne istediye hediyeler genelde kız tarafının istediği şeylerdir. Kız tarafının bütün akrabalarına parça, çorap, atlet, yazma konulur. Kız tarafına güzel bir tepsi hazırlanır. Bu tepsi genelde gümüş olup içi tatlı, lokum, baklava, fındık, fıstık, şeker, sakız, kolonya gibi şeylerle doldurulur.

3. Kız tarafı da erkek tarafına pilav üstü tavuk gönderir. Nişan ailelerin isteğine göre aile içinde sade bir merasim şeklinde olabileceği gibi çalgılı çengili de olabilir.
4. Nişanda takılan takılarla kıza bir şeyler alınır. İlerleyen zamanlarda erkek tarafı kız tarafına düğün tarihini belirlemek için gider. Aileler arasında kararlaştırılarak düğün tarihi belirlenir (K.K:4).

2.1.3.1. Düğün

Nazilli ve çevresinde geçmiş tarihlerde düğünler üç gün sürmüştür. İlk gece kına gecesi olup diğer iki gün düğün şeklinde olmuştur. Geçmişte Nazilli’de düğün hazırlıkları şöyle olmuştur;

1. Düğünden birkaç gün önce erkek tarafı kız tarafına bir teneke yağ, bir çuval un, bir döşeklik yüz(kılıf) alır. Bunlar erkek tarafının kız tarafına hediyesidir.
2. İki tarafta aşçısını tutar düğün yemekleri hazırlanır. Düğünde mutlaka yemek olmalıdır. Yemek menüsü genelde çorba, pilav üstü tavuk, kuru fasulye, helva bazen de keşkek yapılır.
3. Konuklar düğüne “okuntu” ile davet edilir. Konuklar kendilerine gelen okuntu büyüklüğünde hediyelerini hazırlarlar. Eğer okuntu tavuksa okuntunun karşılığı mutlaka altın olmalıdır.
4. Düğün tarihinden birkaç hafta önce gelin evi hazırlanır. Gelin evini erkek tarafı temizler. Daha sonra erkek tarafı kız evine kızın çeyizini alamaya gider. Gelinin mutlaka çeyiz sandığı olur. Çeyiz sandığı taşınırken kız tarafından biri çeyiz sandığının üstüne oturur. Damattan hediye ister. Bu genelde paradır. Damat istenilen parayı verir.
5. Düğün başlamadan birkaç gün önce kız evi oğlan tarafının kıza aldığı hediyeleri sergiler. Hediyeler temiz bir çarşafa serilerek sergilenmektedir (K.K: 13).

Düğün öncesi hazırlıklar bittikten sonra sıra düğündedir. Geçmişte Nazilli’ de düğünler şöyle olmuştur;

1. Düğünler Cuma günü başlar. Erkek tarafı Cuma günü sabah namazından hemen sonra evine bayrak diker. Bayrağa renkli tülbentler, havlular asılır. Kız almaya bu bayrakla gidilecektir. Kız evine her gidiş gelişte bu bayrak götürülür, getirilir.

Kız tarafında Cuma günü kına yakılır. Kız yöreye özgü kına kıyafetini giyer, kız kızı oynanır. Gecenin ilerleyen saatlerinde kına yakılır. Erkek tarafı olmaz.

2. Cumartesi günü erkek tarafı öğle ezanından sonra kız tarafına takı takmaya gider. Çalgı çengi bu saatlerde çalmaya başlar. Takı takılır ve erkek tarafı tekrar oğlan evine geri döner. Oğlan tarafı da kendi tarafında düğün yapar. İki tarafın da düğünleri ayrı ayrı olur.
3. Komşu köyden düğüne gelecek konuklar, düğün yerine yaklaştıkları herhangi bir yerden birkaç el ateş atarlar. Düğün alayı davulu, zurnasıyla bu komşu köyden gelecek konukları almaya gider. Konukların olduğu yerde davul zurna eşliğinde oynanır. Oynaya oynaya düğün yerine gelinir.
4. Düğünler hem yemekli hem içkilidir. İçkiler içilir, silahlar atılır, gece yarısına kadar oynanır.
5. Pazar günü kız almaya gidilecektir. Gelen konuklar yemeklenir. Yemek öğleye yakın biter. Erkek tarafı gelin almaya davul zurna eşliğinde yayan (yürüyerek) almaya gidecektir. At güzelce süslenir, düğün alayının başında bayrakçı olur.
6. Bayrakçı genelde oğlanın yakınlarından biridir. Düğün alayı davul, zurna eşliğinde kız evine gitmeye koyulur.
7. Oynaya oynaya saatler sonra kız evine varılır. Kız evi de erken saatlerde hazırlık yapmaya başlar. Bilinir ki öğle saatlerinde oğlan tarafı gelip gelini evden çıkaracaktır.
8. Davul zurna eşliğinde gelen oğlan evi kız evine gelir. Damat içeri girer. Kızın bulunduğu odaya girmek ister. Ancak kapı kilitlidir. Gelinin abisi, erkek kardeşi, dayıoğlu v.s kişiler kapıyı önceden kilitlemişlerdir. Damada eziyet etmek isterler. Damat kapının kilitli olduğunu anlayınca ne istediklerini sorar. “bi soğuk, bi tavuk” veya başka bir şey istenir. Oğlan tarafı bunu yerine getirince kapı açılır. Damat gelinin yanına oturur. Kızın yakınları da odadadır. Sonra kızın annesi, babası, kardeşleri odaya girer teker teker öpüşüp helalleşirler.
9. Gelinin kuşağını erkek kardeşi bağlar. Ayakkabısını babası giydirir. Gelin babasının kolunda evden dualar eşliğinde çıkarılır ata bindirilir. Damat tek tek büyüklerin elini öper ve atın yanında, gelin yakınında yürür.
10. Davul zurna eşliğinde oğlan evine getirilir. Gelin attan indirilir. Gelin attan indirilirken saçılar saçılır. Saçı genelde şeker ve paradır. Burada gelinin bereket getirmesi amaçlanmaktadır. Bazı yerlerde gelin erkek evine indirildiğinde

damadın annesi tarafından testi kırılır. Bu da yine gelinin bütün kötü huyu kırılınsın diye yapılmaktadır. Gelin eve sokulur. Büyüklerin elini tek tek öper. Konuklar gelin ve damada bakmaya gelirler. Gelinin kucağına hemen bir erkek çocuğu verilir. Gelin çantasından tülbent çıkartıp çocuğa hediye verir.

11. Akşam olunca da gelin ve damat odalarına geçerler. Önce gelin yengesi ya da aile büyükleri tarafından odasına götürülür. Damadı arkadaşları odasına götürür. Odaya sokulacağı sırada sırtı arkadaşları tarafından yumruklanır. Gelin ve damat gerdek gecesine böylece girmiş olurlar.
12. Ertesi gün gelinle damat erkenden kalkıp anne ve babalarının elini öperler. Sonra gelin ve damat el öpmeye çıkar. El öpmeye gittikleri evden gelin ve damada çeşitli hediyeler verilir. Bu hediyeler genelde para, atlet, yazma, çorap vb. olur (K.K.12).

Günümüzde ise Nazilli’de evlilikler görücü usulünden ziyade kız ve erkeğin daha önceden konuşup anlaşmasıyla olur. Kızla erkek tanışıp evlenmeye karar verirler, bu durumu aile büyüklerine iletirler. Kız tarafı oğlan tarafının durumunu, kendi ailelerine yakışıp yakışmayacağını araştırır. Kız tarafı erkek tarafını ailelerine uygun bulursa aileler tanışır. Anlaşırlarsa ilk önce söz daha sonra nişan en son da düğünle gençler hayatlarını birleştirirler (K.K.13).

Günümüz Nazilli’inde düğünler iki gün sürmektedir. İlk gece kına gecesi, ikinci gece de erkek tarafının kiraladığı düğün salonunda düğün gerçekleştirilir. Gelin alma yine konvoy halinde erkek tarafının gelin evine gitmesi şeklindedir. Gelin yine davul zurna eşliğinde alınır. Kimi aileler davul, zurna eşliğinde gelin almaya gitmeyip mevlit okutarak hoca eşliğinde gelin almaya gider. Gelin yine erkek tarafına götürüldüğünde kucağına bebek verilmektedir. En kısa zamanda çocuk sahibi olmaları istenir. Gelin yine çantasından çıkardığı yazmayı çocuğa hediye olarak verir (K.K.13).

2.1.4. Ölüm

Türkler geçmişten günümüze ölümden sonra da yaşamın devam ettiğine inanırlar. Konargöçer bir millet olan Türkler ölüm hakkında farklı inançların

etkisiyle değişik inançlara sahip olmuşlardır. Bu farklı inançların etrafında da farklı gelenek ve görenekler şekillenmiştir.

Ölüm Türkler arasında her zaman çekinilen bir olay olmuş ve ölüm olayını doğrudan hatırlatan kelimeler kullanmamaya özen gösterilmiştir. Bu nedenle ölüm olayını “can verdi, uçtu, ” gibi kelimelerle anlatmaya çalışmışlardır. Biri öldüğünde de “anamı kaybettim” kelimesi kullanmıştır (Roux, 1999: 21).

Nazilli ve çevresinde ölümle ilgili uygulamalara bakıldığında bazı uygulamaların eski Türk inanışlarından geldiği görülmektedir. Ancak bu uygulamaların pek çoğunda İslami uygulamaların da varlığı aşikârdır.

Nazilli ve çevresinde ölümü düşündüren inanışların başında hayvanlarla ilgili olan inanışlar gelmektedir. Çeşitli hayvanların davranışlarına göre Nazilli halkı ölümle ilgili yorumda bulunmuştur. Baykuşun acıklı acıklı ötmesi (K.K.8), köpeğin uzun uzun havlaması (K.K.2) ölüm belirtisi olarak yorumlanmıştır.

Evde ağır bir hasta varken görülen rüyalar ölümle yorumlanmıştır. Rüyada hastanın gelinlik giymesi, rüya sahibinin kendini kalabalık bir ortamda görmesi, rüya sahibinin rüyada hastanın dışının çıktığını görmesi hep ölümle yorumlanmıştır (K.K.7).

Hastadaki bazı değişiklikler de ölümle yorumlanmıştır. Bunlarda şöyledir;

1. Hasta yakınlarından helallik istiyorsa, sevdiklerini görmek istiyor, sürekli onların isimlerini sayıklıyorsa (K.K.17).
2. Hastanın vücudu soğursa, morarırsa, soğuk soğuk terlerse (K.K.24).
3. Saçları ve kaşları dik dik olursa (K.K.17).
4. Hastanın gözleri sadece bir noktaya bakıyorsa (K.K.15).
5. Hastanın dili tutulmuşsa (K.K.10).
6. Burun delikleri genişlemiş, çenesi seğir, alnı terlerse hastanın öleceği düşünülmüştür (K.K.15).

Ölümü uzaklaştırmak için yapılan kaçınmalar da şöyledir;

1. Akşam evden acı, ekşi, süt, yoğurt çıkmaz (K.K.8).
2. Ölüm uzak dursun diye tahtaya vurulur (K.K.19).
3. Ölünün ayakkabıları evden başka ölü çıkmasın diye ters çevrilir (K.K.22).
4. Ölü yıkandıktan sonra yıkama suyunun ısıtıldığı kazan ters çevrilir (K.K.3).

5. Ölünün kıyafetleri yakılır(K.K.20).

Hasta iyice ağırlaşır ve ölümünün yakın olduğu düşünülürse hasta yalnız bırakılmaz. Hastanın başında beklenilir. Hastanın ağzına pamukla su damlatılır. Yakınları çağrılıp helalleştirilir. Canını kolay teslim etsin diye başında Yasin okunulur, başucuna Kur'an- ı Kerim konulur. Kelime i şahadet getirtilir (K.K.17).

Hasta öldükten sonra yapılan uygulamalar da şöyledir;

- 1.** Bütün eşe dosta haber gönderilir. Sala verilir. Salayı duyan eş dost ölü evinde toplanır (K.K.23).
- 2.** Ölünün yakını tarafından ölünün ölçüsü alınır. Alınan ölçüye göre mezar kazdırılır, kefen ve tahta kestirilir. Kabir tahtası verilen bu tahta genelde çam ağacından kestirilir (K.K.27).
- 3.** Mezarın derinliği erkek ve kadında farklıdır. Erkekte göbek hizasında, kadında ise göğüslerini örtecek şekilde kazılır (K.K.24).
- 4.** Ölen kişinin kıyafetleri bıçak ya da makas yardımıyla kesilip çıkartılır (K.K.1).
- 5.** Ölen kişinin gözleri açık kalmışsa kapatılır. Çenesi ve ayakları bağlanır, üzerine beyaz bir örtü örtülür (K.K.7).
- 6.** Ölünün üstüne şişmesin diye bıçak ya da makas konulur (K.K.18).
- 7.** Ölen kişi kadınsa başına tülbent örtülür (K.K.15).
- 8.** Eğer ölüm gece gerçekleşmişse ölü sabaha kadar bekletilir öğle namazından sonra gömülür. Ölünün bekletilmesi hoş karşılanmaz. Hemen gömülmelidir. Bekletilen ölünün ruhunun rahat etmeyeceğine inanılır (K.K.11).
- 9.** Ölü güneş battıktan sonra gömülmez. Sabah ölen öğle namazı sonrası, öğlen ölen ikindi namazı sonrası, akşam ya da gece ölen de ertesi sabah gömülür (K.K.27).
- 10.** Cenaze namazı vakit namazının hemen akabinde kılınır (K.K.22).
- 11.** Cenaze namazından sonra cenaze mezarlığa götürülür (K.K.20).
- 12.** Ölü gömülmeden önce yıkanmalıdır. Ölüyü genelde hoca ya da imamlar yıkar. Ölü yıkanırken yakınlarından biri başında bulunur (K.K.15).
- 13.** Ölü yıkandıktan sonra kefenleme işlemi başlar. Erkek kefeni üç parçadan, kadın kefeni beş parçadan oluşur. Kefen bütün vücudu örtecek şekilde kesilir. Erkekler iki kat, kadınlar üç kat kefen sarılır (K.K.17).
- 14.** Ölü yıkama ölünün evinde, bahçesinde veya hastanede olur (K.K.22).

15. Ölünün yıkanacağı suya hiç el sürülmez. Kullanılan su kabı atılır. Bir daha kullanılmaz (K.K.12).
16. Ölünün her yeri ılık ve sabunlu suyla 3 kez yıkanır. İlk yıkamada ölü abdest aldırılır sonra baştan aşağı sabunlu suyla yıkanır. En son gusül abdesti aldırılarak tekrar baştan aşağı yıkanır. Ölü kadınsa eğer avucuna kına koyulur. Yıkama işlemi bittikten sonra ölünün ağzına, gözüne kulağına, parmaklarının arasına pamuk koyulur (K.K.4).

Görüldüğü gibi Nazilli ve çevresinde ölü yıkama ve kefenleme uygulamalarında İslamiyet'in gerektirdikleri bizzat yerine getirilmektedir. Aynı zamanda İslamiyet öncesi uygulamalarda kendini göstermektedir.

Yıkama ve kefenleme işlemi bittikten sonra gerçekleştirilen uygulamalar da şöyledir;

1. Yıkama ve kefenleme işlemi bittikten sonra cenaze namazı kılınır. Ölünün tabutu cemaatin ve imamın önüne konulur ve yönleri kibleye doğrudur (K.K.27).
2. Cenaze namazı ayakta ve cemaatle kılınır. Kadınlar cenaze namazında bulunmaz. (K.K.28).
3. Ölünün kadın, erkek ya da çocuk oluşuna göre imam niyet eder. Niyetten sonra imam yüksek sesle tekbir alır ve ellerini bağlar. Tekbirin arkasından imam ve cemaat içlerinden "subhaneke" duasını okurlar. Sonra imam ellerini kaldırmadan "allahu ekber" der ve tekrar tekbir alır. Bu sefer herkes içinden "allhümme sallı" ve "barik" i okur. Tekrar aynı şekilde tekbir alınır ve bu sefer de Fatiha suresi okunur. Sure bittikten sonra imam son kez "allahu ekber" diyerek ellerini kaldırmadan tekbirini alır ve önce sağa sonra sola selam vererek namazı bitirir (K.K.27).

Cenaze namazı Nazilli'de genelde camilerde kılınmaktadır. Çevre köylerde ise mezarlıkta da cenaze namazı kılınmaktadır.

4. Cenaze namazı kılındıktan sonra cenaze cemaat eşliğinde mezarlığa götürülür (K.K.12).
5. Cenaze mezarlığa kadar tabutla taşınır. Tabut genelde çam ağacından yapılmaktadır (K.K.27).

6. Cenaze mezarlığa kadar omuzda ve sağ elle taşınır. Cenazenin önünde ölünün bayrağı taşınır. Eğer ölen kadınsa bayrak renkli tülbentlerden yapılır, ölen erkeğe bayrak mendillerden yapılır. Bu bayrak ölenin başucuna dikilir (K.K.14).
7. Cenazeye katılan her kişi tabutu en az on adım. Tabut omuzda ve sağ elle taşınır. Taşıt taşınırken dua okunup, rahmet dilenir (K.K.27).

Cenaze namazı kılınan ölünün artık gömülmesi gerekir. Gömülme töreni de şöyle yapılmaktadır;

1. Hastanın ölüm haberi geldikten sonra ölünün ölçüsü alınır ve mezarı kazılır. Önceden kazılmış mezarlara ölüyü gömmek iyi karşılanmamaktadır. Ölünün huzursuz olacağına inanılmaktadır (K.K.21).
2. Mezarlığa getirilen cenaze yönü kibleye gelecek şekilde mezarlığın içine koyulur. Ölü hafif sağ kolunun üstüne doğru yatırılır. Gözüne toprak atılır. Dünya malına doyması için yapılan bir uygulamadır (K.K.27).
3. Ölü mezara yatırıldıktan sonra mezarın üstü tahtayla örtülür. Bu tahtalar çam ağacından kesilmiştir (K.K.21).
4. Cenazeye katılan herkes sırayla ölünün üzerine üç kez toprak atar ve mezar kapatılır. Başucuna bayrağı asılır. Su dolu desti konulur. Herkes dağıldıktan sonra imam mezarın başında kur'an okur (K.K.26).
5. Cenaze gömüldükten sonra herkes cenaze evine gider. Ölünün yakınlarına baş sağlığı dilenir. "Emir Allah gidiyoruz." denilir. İlk gün ölü evine yemek götürülür ölü evinde yemek pişirilmez. Gelen konuklara bu yemeklerden sunulur (K.K.26).
6. O gün ölü evinde ölü kabir azabı çekmesin diye Yasin okunur, tespih çekilir. Helva karılır helva yiyenlerin hayır duası alınır (K.K.4).
7. Üç gün boyunca ölü evinde televizyon açılmaz, radyo dinlenilmez, yüksek sesle gülünmez, herkes yas tutar (K.K.18).

Eski Türklerde "ölü aşı" adı verilen bir uygulama karşımıza çıkmaktadır. İlk çağlarda ölü aşı doğrudan ölüye verilirken bu zamanla ölünün ruhuna kurban sunma şekline dönüşmüştür. İslamiyet'ten sonra da bu uygulama ölünün gömülmesinin ardından ölü evinde yemek yeme uygulamasına dönüşmüştür. Bugün Nazilli'de de ölü gömüldükten sonra ölü evinde yemek yenilerek dualar okunmaktadır.

8. Ölünün 3. 40. ve 52. günlerinde de hayır yapılır. 3. gün ekmek dağıtılır. 40. gün mevlit okutulur. Eti ve kemiğinin elli ikinci günde ayrıldığına inanılan bu günde de büyük hayır yapılır. Yemekli mevlit okutulur (K.K.23).

Bazı sayıların Türk kültüründe önemli işlevleri vardır. Bu sayıların yaşantımızdaki işlevleri hem İslamiyet öncesi inançlarımıza hem de İslam dinine dayandırılabilir. Pek çok yerde karşımıza çıkan üç, yedi, dokuz, kırk, elli iki sayıları rastgele söylenilmiş sayılar değildir. Üç, yedi, dokuz sayıları genel olarak uğurlu, olumlu sayılan sayılardır. İslam'ın beş şartı, Alevilerde üç sünnet, yedi farz, üçler, yediler, kırklar gibi örnekler verilebilir (Boratav, 1994: 111).

9. Ölünün eşyaları dağıtılır (K.K.5).
10. Ölünün ayakkabıları dış kapının önüne konulur. Evden başka ölü çıkmasın diye bu uygulama yapılmaktadır (K.K.19).
11. Ölen bir Müslüman'ın tutamadığı oruçları, kılamadığı namazları için ıskat-ı salât verilir. Kişi ölmeden önce bunu vasiyet eder ya da ölenin yakınları tarafından ıskat-ı salât dağıtılır. İskat verildiği zaman ölünün dünya hayatında yerine getiremediği dini görevlerinin karşılığını ödediğine inanılır. İskat dağıtmak mecburi değildir. İsteyen buna inanan kişiler ıskat verirler (K.K.2).

Ölüm insan hayatının sonudur. Sevdiği kişiyi kaybeden insanoğlu acısını yas tutarak hafifletmeye çalışmıştır. İnsanoğlu ölüme tepkisini yas tutarak, ağıt yakarak göstermiştir. Nazilli'de yas geleneği şöyledir;

1. Nazilli'de ilk üç gün televizyon, radyo açılmaz. Yaşlı kişiler karalar giyer (K.K.11).
2. Eskiden ölü evine ağıtçılar getirilirken, günümüzde böyle bir uygulama yoktur (K.K.15).
3. Ağıt için getirilen kişiler ölünün yakını ya da bir tanıdığıdır. Ağıtçı bağırarak ölüye övgüler yağdırır. Amaç burada cenazeye gelen kişileri hüznlendirmek, ağlatmaktır. Zamanla günah olduğu için bu uygulamadan vazgeçilmiştir (K.K.19).

Geçmişte söylenen ağıtlar şöyledir;

Uzak yola gittim gelirim diye
Hiç aklıma gelmedin ölürsün diye
Beni tek başıma koydun gittin
Yalnızlığa alış diye

Giden gelmez uçan konmaz
Alayların içinde senin gibisi bulunmaz

Yeşil bozuldak dağa ulaşır
Kötü haber tez ulaşır
Koca cami direk ister
Buna dayanmaya yürek ister

Nazilli’ de ölümle ilgili uygulamalarda amaç ölünün rahat can vermesi, kabir azabı çekmemesidir. Bunun için dinsel ve büyüsel uygulamalara başvurulmaktadır. Ölüyü yıkama, kefenleme, gömme işlemleri İslami yöntemlerle gerçekleştirilirken yas töreni, ölünün gömülmesinden sonra ölü aşı adı verilen ölü evinde yemek yeme uygulamaları da eski Türk uygulamalarının günümüze yansımalarıdır.

2.2. NAZAR İLE İLGİLİ İNANÇLAR

Nazar inancı pek çok toplumda olduğu gibi Türk toplumunda da varlık gösteren bir inançtır. Geçmişten günümüze nazara karşı çeşitli önlemler alınmış bu inanç ve uygulamalar günümüze kadar gelmiştir.

Eskilerin “isabet-i ayn” adını verdikleri nazar inancı, bugün “nazar değmek, nazara gelmek, nazara uğramak, göze gelmek, göze uğramak, göz değmek, kem göz” gibi deyimlerle ifade edilmektedir (Çıplak,2004: 103).

Nazilli ve çevresinde de nazar ile ilgili pek çok inanç ve uygulama gerçekleştirilmektedir. Nazarın en çok çocuklara zarar verdiği düşünülmeyle beraber hayvanlara, eve, mala, mülke, cansız varlıklara da nazarın zarar verebileceğine inanılmaktadır.

Nazilli ve çevresinde nazardan korunmak için başvurulan uygulamalar ve nazarla ilgili inançlar şöyledir;

1. Nazar değmesin diye “Maşallah, nazar değmez inşallah, Allah’a emanet.” denilir (K.K.3).
2. Renkli gözden çekinilir. Özellikle mavi gözlü kişilerin nazarı keskindir (K.K.15).
3. “Çeki bakma” ismi verilen bir uygulama yapılmaktadır. Bu uygulama şöyle uygulanmaktadır; nazara bakacak kişi başındaki örtüyü çıkartıp nazar olduğuna inanılan kişiyi ölçmeye başlar. Bu uygulamayla nazar dipten, tırnağa ölçülür. Daha sonra başörtüsünü dizine alıp tekrar ölçmeye başlar. Eğer ölçü tutmuyorsa nazar var demektir. Bunu hem arkadan hem önden gerçekleştirir. Eğer ölçü arkadan tutmuyorsa nazar arkadan değmiştir, ölçü önden tutmuyorsa nazar önden değmiştir. Bir de nazar her ölçüldüğünde çubuk kırılır. Çubuk tek kalırsa, nazar var demektir. Sonra üç kere Elham, üç İhlâs, yedi kere Tebbet okunur “Atmış yetmiş, çıkmış gitmiş.” denir. Sonra o çubukları sobanın üstünde yakılıp dışarı atılır. Nazarın böylece çıkıp gideceğine inanılır (K.K.10).
4. Nazar olanın üstünde ağırlık olur, canı bir şey yapmak istemez, halsiz olur. Yedi Ayet-el Kürsi, yedi Elham, yedi İhlâs, yedi Tebbet, yedi Felak okunur “Gelmiş geçmiş olsun kardeşim.” denir. Nazar duasını okuyan kişi nazar kendisine geçmesin diye demir tutar. Demirin nazarı keseceğine inanılmaktadır. Bu kimi zaman bozuk para kimi zaman makas vb. olabilir (K.K.16).
5. “Bismillahirrahmanirahim el benim elim değil Fatıma Anamızın eli, üçlerin, beşlerin, yedilerin, evliyaların, sebepli kulların hürmeti için okuması benden şifası senden Allah’ım.” Denir ve üç Elham, üç İhlâs, üç Nas, üç Felak, üç Tebbet okunur. “Geçmiş olsun tü tü tü” deyip bitirilir (K.K.17).
6. Bir de nazar hamuru hazırlanmaktadır. Unla suyu yoğurup hamur yapılır. İçine okkaya girmedik dana eti, tereyağı, karacaot, incecik kıyılmış soğan katılır ve bu karışım kaynatılır. Hamur kıvamına getirilir. Ağrıyan yere bu karışım uygulanır (K.K.1).
7. Nazar için uygulanan bir diğer uygulama da kurşun dökmedir. Bir kabın içinde kurşunu eritilir. Başka bir kabın içine biraz su katılır. Nazar olan kişi sandalyeye oturtulup üstünden bez örtülür. Su olan çanağın içine eritilen kurşun dökülür.

Eğer dökülen kurşun göz şeklini alırsa göz var demektir. Dökerken üç Elham, üç İhlâs, üç Amentü okunur. “Derdi bizden, dermanı Allahtan çık git.” denilerek üç kere hastanın etrafında dönülür. İşlem sona erer (K.K.18).

8. Yeni doğmuş çocuklara muska yaptırılır. Bu muskaların içinde nazardan koruduğun inanılan ayetler vardır (K.K.19).
9. Bazı yerlerde ise çitlik ağacından testi şeklinde nazarlıklar yapılmaktadır. Çitlik ağacının nazardan koruduğuna inanılır (K.K.20).
10. Nazar boncuğu takılır (K.K.15)
11. Bazı yerlerde de çocukların yüzlerine idrar sürülmektedir. İdrar sürülen çocuğa kötülüğün musallat olmayacağı inancı vardır. Çocuklara kıyafetleri ters giydirilir. Çocuklar sümüklü gezdirilir. Bu uygulamalarla çocuk kem gözlerden korunmaya çalışılır. Eğer çocuk güzel giyimimli, temiz olursa kem gözlerin çocuğa nazar değireceğine inanılır (K.K.5).
12. Dışarıdan gelecek kötülükleri önlemek için kapı başlarına nal, sarsmak, kaplumbağa kabuğu asılır (K.K.10).

Nazilli’de nazara karşı gerçekleştirilen pek çok uygulamanın Anadolu’da gerçekleştirilen uygulamalarla benzerlik gösterdiği görülür. Türkler “boncuk, moncuk” adını verdikleri değerli taşları atın, sancaklarının tepesine takarak kötü ruhlardan, kötü gözlerden korunmaya çalışmışlardır. Bu koruyucu boncuğun mavi olması, mavi gözlü kişilere seyrek rastlanması ve mavi gözlerin olağanüstü güce sahip olduğuna inanılmasıyla ilgilidir (Çıplak, 2004: 125). Nazilli’de nazardan korunmak amacıyla kullanılan nazar boncuklarının kökenleri Türklerin mavi boncuğun kötü ruhlardan koruyacağı inancına dayanır. Mavi renkli boncuğun, etkili ve güçlü bakışa sahip gök gözlü kişilerin gözlerinden gelen ışınları kendilerine doğru çekerek nazarı etkisiz hale getirdiğine inanılır (Çıplak, 2004: 109).

Kapı başlarına asılan hayvan nalları şekil olarak kaşa benzetilmiştir (Çelik, 1974: 183). Göze benzetilen bu cisimlerin kötü gözleri üzerine çekerek nazardan koruduğuna inanılır. Yine kaplumbağa kabuğunun şekil bakımından göze benzemesi nazarlık olarak kullanılmasında etkili olmuştur (Boratav, 1994: 121). Bu uygulamalarla kötü gözlerden gelebilecek nazar önlenmeye çalışılmıştır. Nazar duasında surelerin üç veya yedi kere okunması İslamiyet öncesi ve İslamiyet sonrası dönemlerde kutlu ve uğurlu sayılan üç ve yedi sayılarının mistik ve kutsal

özelliğinden yararlanılmak istenmesiyle açıklanabilir. Çocukların yüzüne idrar sürmek, çocukları kirli bırakmak da çocukları kötü gözlü kişilerin bakışından korumak amaçlı yapılmaktadır. Kıyafetlerin ters giydirilmesi nazar değme durumunu tersine çevirerek kötü bakışları sahibine yöneltmek için uygulanmaktadır.

2.3. TAKVİM VE ZAMANA BAĞLI İNANÇLAR

Eski insanlar saat ve takvimin henüz evlerini süslemediği zamanlarda güneşin, ayın, doğanın durumuna göre takvim ve zamanı yorumlamışlardır. Halk takvimlerinin oluşumunda kültürel yapının büyük etkisi olmuştur. Dolayısıyla halk takvimleri, var oldukları kültürün ürünüdürler.

Halk takviminde yıl, Hızır günleri (Ruz-u Hızır, 6 Mayıs-7 Kasım arası 186 gün) ve Kasım günleri (Ruz-u Kasım, 8 Kasım-5 Mayıs arası 179 gün) olmak üzere ikiye ayrılmıştır (Koç, Keskin, 2013: 4). 186 gün olan Hızır Günleri, 6 Mayıs'tan başlayıp 7 Kasım akşamına kadar devam eder. Kasım Günleri ise 8 Kasım'dan başlayıp 5 Mayıs akşamına kadar devam eder. Kasım Günleri'nin kırkına gelince bazı hayvanlar kış uykusuna yatarlar. Bu döneme Arapça kırk manasına gelen "erbain" denmektedir. Sonra elli manasına gelen "hamsin" dönemi başlar, elli günlük olan bu dönem oldukça soğuk geçmektedir. Şubatın 20sinden sonra cemreler düşmeye başlar. 3. Cemrenin düşmesinden sonra Kocakarı Soğukları adı verilen bir dönem başlar. Martın Dokuzu ve Nisanın Beşi'nden sonra artık havalar ısınmaya başlamıştır (Yaver, 2013: 1).

Nazilli'de, eski insanlar güneşin durumuna, dağ, insan, ağaç gölgelerine bakarak saatin kaç olduğunu tahmin etmişlerdir. Örneğin sabah ağacın gölgesi batıda, öğleyin kuzeyde, öğleden sonra da doğu tarafındadır. İnsan gölgesine bakılarak da saatin kaç olduğunu tahmin etmişlerdir. Kibleye dönüldüğünde insan gölgesi öğleye kadar sağ taraftadır. Öğleye saatinde gölge insanın tam arkasındadır. Öğleden sonra gölge sola doğru kaymaya başlar. Güneş batınca akşam olur (K.K.1).

Nazilli'de gün; sabah, kuşluk, öğle, ikindi, akşam olmak üzere beş vakte ayrılır. Günler; pazartesi, hafta haftası, salı: yenişe, çarşamba: keles, perşembe: bazar, cuma: cuma, cumartesi: cuma ertesi, pazar: girey gün şeklinde isimlendirilmiştir (K.K.6).

Bir yıl gz, kış, bahar, yaz olmak üzere dört mevsimdir. Mevsimlerde Őyle isimlendirilmiştir; ayın çatısı, ayın eskisi, ayın yenisi, ayın on beşi. Ayın çatısı dedikleri dönemde bu bölgede yağış başlar. Yağmur, bereket yağar. Ortalık canlanır. Doğanın canlandığı dönem bu dönemdir. Ayın eskisinde yiyecekler kurutulur kışa hazırlık başlar. Patlıcan, biber, bamya ayın eskisinde kurutulur. Ayın yenisinde patlıcan, biber, bamya gibi sebzelerin kurutulmaması gerekir. Bu dönemde kurutulan yiyecekler kurtlanır (K.K.1).

20 Mart bahar başlangıcıdır. 20 Haziran gündönümü yani yaz başlangıcıdır. Temmuzda kavurucu sıcaklar başlar. 31 Temmuz 7 Ağustos arası eyymbuhur başlangıcıdır. Kavurucu sıcaklar olur. 20 Eylül sonbahar başlangıcıdır. Ekimde soğuklar başlar. 8 Kasım 20 Aralık karakıştır. 20 Aralıktan sonra uzun geceler başlar. 20 Aralıktan sonra 29 Ocak'a kadar zemheridir. Zemheri 40 gün sürer. 28 Ocaktan 20 Marta kadar hamsindir. Hamsin 50 gün sürer (K.K.14).

Havayı ısıttığı bilenen cemre ilk önce hava, sonra suya en son da toprağa düşer. Cemre baharın müjdesi demektir, cemreyle birlikte havalar ısınır. İlk cemre Şubat'ın 20'sinde havaya düşer. İkinci cemre Şubat'ın 27'sinde suya, üçüncüsü ise Mart'ın 7'sinde toprağa düşer. Nisan ayının 16'sı ile 23' arasında kozkavuran fırtınası olur. Bugünlerde yağmur ve dolu da görülür (K.K.7).

2.4. TABİAT OLAYLARI İLE İLGİLİ İNANÇLAR

Türkler gökyüzünde meydana gelen ve yeryüzünü etkileyen tabiat olaylarını çözmeye çalışmışlar ve bunlara çeşitli yorumlar katmışlardır. Bunun sonucunda da çeşitli uygulamalar oluşmuştur. Nazilli'deki tabiat olayları ile ilgili inançlar; güneş ve ay ile ilgili inançlar, yıldırım ve Şimşekle ilgili inançlar, yağmur yağdırma ve yağmur duası başlıklarıyla değerlendirilmiştir.

2.4.1. Güneş ve Ay İle İlgili İnançlar

Türk inanç sisteminde koruyucu vasfı olduğuna inanılan güneşe her zaman saygı duyulmuş ve ona adaklar adanmıştır. Çünkü güneş ışınları Tanrı'nın yeryüzüne inen nuru, ışığı olarak kabul edilmiştir (Kalafat: 2002, 37). Altay Türeyiş destanında ay ile

güneşin kendilerinin bir güçleri olmadığı, onların yalnızca Tanrı'nın verdiği ışık ile sıcaklığı yansıttıkları belirtilmiştir (Ögel, 2002: 188).

Çoğu Türk destanlarında güneş dişi ay ise erkek olarak rol almıştır. Güneşin ve ayın yaradılışı ile ilgili bir Altay efsanesine göre, önceleri ne ay ne de güneş varmış. İnsanlar, havada uçarlarmış. Uçarken de çevrelerine ışık saçar ve sıcaklık verirlermiş. Bunun için de güneş gerekli olmamış. Ancak içlerinden biri hastalanmış ve onu iyileştirememişler. Bunun üzerine Tanrı insanlara bir hediye göndermiş. Tanrı'nın gönderdiği hediye büyümüş ve iki büyük ayna olmuş. Bu aynalar gökyüzüne çıkıp çevreye ışık saçmaya başlamışlar. Gökler ve yerler aydınlanmış ve ısınmış. O günden bu yana gökteki iki ayna yani güneş ve ay dünyayı aydınlatıp ısıtmış (Ögel, 2002: 188).

Anadolu'nun pek çok yerinde güneş ve ay birlikte düşünülmüştür. Bursa'da ayın ve güneşin birbirleriyle kavuşmaları mümkün olmayan iki sevgili olduğu söylenir. Ayın sağlık ve kuvvet vereceğine inanılır. Bir rivayete göre ay erkek, güneş dişidir; bora ve fırtına anne ve babadır. Kıbrıs Türklerin de ise ay insan şeklinde ve bir genç kız olarak tasavvur edilir. Bedir zamanında bir tarafı esmer, bir tarafı beyaz, hilal halindeyken yalnız beyazdır. Güneşle ayın kardeş olduğu söylenir. Güneşle ay kavga etmiştir, güneş ayın yüzüne bir avuç çamur atmış bedir halinde ayın bir tarafında görülen esmerlik bu sebeptendir (İsamettin, 1289: 1341).

Nazilli'de ay ve güneşle ilgili inançlar şöyledir;

1. Nazilli'de güneş dişi, ay da erkektir. Aya “ay dede” de denilmektedir. Bunların ikisi nişanlıdır. Ay gece, güneş gündüz çıktığı için kavuşamamaktadırlar. Mahşerde kavuşacaklarına inanılmaktadır (K.K.9).
2. Ay hilal halindeyken bağ budanmaz. Ağaç kesilmez, yere tohum ekilmez (K.K.11).
3. Güzel kızlar aya benzetilir ve “ay gibi”, “ayın on dördü gibi” denilir (K.K.20).
4. Ay tutulduğu zamana gökte cinlerin ayı tuttuğuna inanılır. Ayı kurtarmak için havaya silah atılır (K.K.7).
5. Ayın on beşinde aydan kısmet istenir (K.K.22).
6. Güneş tutulmasında da havaya birkaç el silah atılır, tutulma anının son bulması için dua edilir (K.K.25).

7. Güneşin batma saatlerinde uyumak iyi değildir. Uyuyan varsa uyandırılır. Kalkmayanların beyin hücreleri öleceğinden erken bunayacaklarına inanılır(K.K.26).

2.4.2. Yıldırım ve Şimşek İle İlgili İnançlar

Eski Türkler şimşek ve yıldırıma “yaşın” adını verirler (Ögel, 2002: 279). Yıldırım düşmesi ve şimşek çakması Tanrı'nın iradesine bağlıdır. Bazı Şamanistler gökle ilgili unsurları Tanrı olarak kabul ederler. Yıldırım Tanrısı da kötü ruhların saklandığı düşünülen ağaçlara ateşini gönderir. Üzerine yıldırım düşen ağaçtan bir parça alınıp saklanır. Böylece o parçanın bulunduğu yere kötü ruhların girmesi engellenmiş olur (Çoruhlu, 2010: 32).

Türklerde yıldırımın düştüğü yer kutsal kabul edilir. Ancak bu yer insanlar için pek de hayırlı değildir. Bu nedenle insanlar hayvanlarını ve kendilerini o yerden uzaklaştırmışlardır (Ögel, 2002: 284). Yıldırım, Tanrı'nın insanlara gönderdiği bir mesaj olarak düşünülmüştür. Bu sebeple ki Uygurların ataları Kaoçılar yıldırım düşerken göğe ok atıp madenleri birbirine vurarak gürültü çıkarmışlar, böylece Tanrı'nın mesajını karşıladıklarına inanmışlardır (Ögel, 2002: 280).

Anadolu'da da yıldırım ile ilgili inançlar dikkat çekmektedir. Anadolu Varsaklarında gök gürleyip şimşek çakmaya başladığı zaman, herhangi birisi ağaç dibinde ve elinde bir demir parçası varsa hemen onu ağaca çakar. Çünkü demirin bulunduğu yere yıldırım düşer inancı vardır. Yağmurlu ve bulutlu havalarda çoğu Varsak, yanlarında bıçak taşır (Gökbel, 1998: 127).

Nazilli'de yıldırım ve şimşekle ilgili inançlar şöyledir;

1. Nazilli'de yıldırımın ağaçlara düştüğü inancı vardır (K.K.29).
2. Yıldırım düşmesi genel olarak bahar ve güz aylarında görülür. Yıldırım ayrıca dağlara, camii minaresine, telefon direklerine düşer (K.K.33).
3. Demirin yıldırımını çektiği düşünülmektedir. Yağmurun çok yağdığı, çok şimşegin çaktığı zamanlarda ağaç altlarında beklemek doğru değildir (K.K.32).
4. Şimşek çakmasını önlemek için de boş bir araziye sacayağı atılır. Gök gürleyince besmele çekilir ve “Afatsız ver yarabbi.” denilir (K.K.19).

2. 4. 3. Yağmur Yağdırma ve Yağmur Duası

Yağmur yağdırma törenleri geçmişten günümüze uygulanan bir gelenektir. Göçebelikten yerleşik yaşama geçen ve tarımla uğraşan Türk toplumu için yağmurun büyük bir önemi vardır. Yağmur yağdırma törenleri, doğaüstü güçlerle ilişkisi olduğu düşünülen kişilerin önderliğinde tabiatüstü güçlerle iletişim kurularak büyüünün taklit ve benzetme kurallarına bağlı olarak gerçekleştirilmiştir (Erginer, 1997: 211). Bu törenler büyü, taklit, kılık değiştirme, kurban sunma, toplu yemek yeme şeklinde gerçekleştirilmiştir.

Geçmişte Türk topluluklarının doğa olaylarını kontrolleri altına almak için “yada, yat, cada, sata, cay” adı verdikleri bir taş kullandıkları bilinmektedir. Bu taş yağmur, kar, dolu yağdırma, fırtına çıkarma, bunları durdurma gibi tabiat olaylarını gerçekleştirmek için kullanılmıştır (Çıplak, 2002: 93).

Günümüzde yağmur yağdırma törenleri ritüel kaynaklı olup İslamiyet’in etkisi altında gerçekleştirildiği görülmektedir.

Yağmur yağdırma törenleri Anadolu’da bodi, bodi bostan, dodu, gode, gode gode, göde göde, gelin gelin gok, çomça gelin, çömçe gelin, kepçe gelin, çullu kadın, kepçe kadın, çalı gezme, çullu, kepeçik” adıyla bilinmektedir (Acıpayamlı, 1976: 1). Nazilli’de bu törenlere “yağmur duası” adı verilmektedir. Nazilli’de yağmur duası birkaç şekilde uygulanmaktadır. Bunlar köy halkının toplu halde toplanarak gerçekleştirdiği, çocukların gerçekleştirdiği bir de dua yoluyla yapılan uygulamalardır.

Toplu halde uygulanan yağmur duası şöyle uygulanmaktadır;

1. Muhtar ve köyün hocası tarafından yağmur duasına çıkılacak gün belirlenir. Bu genelde Cuma günü Cuma namazından sonra ki vakittir. Köy halkına yağmur duasına çıkılacağı söylenir (K.K.7).
2. Cuma namazından sonra toplanan köy halkı, hocanın önderliğinde yüksek bir tepeye çıkar (K.K.32).
3. Köyün hocası topluluğu arkasına alır ceketini ters giyer, şapkasına ters takar ve ellerini aşağıya çevirerek dua okumaya başlar. Arkasındaki köy halkı da hoca gibi ellerini ters çevirerek hocanın duasına âmin derler. Dua bittikten sonra köye geri dönülür (K.K.31).

Çocuklar tarafından uygulanan yağmur duası da şöyledir;

1. Çocuklar gecenin bir vakti ellerinde çıra, sırtlarında kepenek, boyunlarında çan tek tek bütün köyü dolaşırlar.

“Yağmur yağmur yağ ister,

Bir kaşık un ister

Gökten rahmet ister,

Yerden bereket ister,

Ver Allahım ver” diyerek köydeki bütün evleri bu tekerlemeyi söyleyerek dolaşırlar. Dolaştıkları evlerden un, yağ, buğday, yumurta toplarlar. Bunları verdikten sonra ev sahibi çocukların üstüne su serper, çocuklar kaçarak diğer kapıya giderler. Bütün köy bu şekilde dolaşılır. En son topladıkları yiyecekler belirledikleri bir evde pişirilir. Çocuklar hep birlikte bu yiyecekleri yerler. Yumurtalarda bir kayanın üstünde kırılır (K.K.4).

Bir diğer yağmur uygulaması da şöyledir;

1. Ağaçların kovuklarında bahardan kalan yağmur suları olur. Yağmur duasını bilen kişi bu kavuklardan yağmur sularını bir bardağa doldura doldura çaya iner. Suya dua okuyup, üfler. Sonra bu suyu evine götürür. Gece yarısı yağmur atıştırmaya başlar (K.K.25).

Nazilli’de tarımla uğraşan köy halkı mahsulünün az olmaması, yağmurun bereket getirmesi amacıyla yağmurun yağmadığı dönemlerde bu uygulamaları gerçekleştirmiştir. Ekici, esası dini bir uygulama gibi görünen yağmur duasının derinlemesine incelendiğinde dini ve din dışı unsurları birleştiren bir özellik gösterdiğini dile getirmektedir (Ekici, 2002: 42).

Yağmur duasında gerçekleştirilen uygulamaları değerlendirecek olursak, toplu halde uygulanan yağmur duasında dini unsur ağırlıklıdır. Köyün toplu halde dua etmesi dini bir olgu olup dileğin gerçekleşmesi için insanlar topluca Allah’a yalvarmaktadır. Toplu halde tepeye çıkılması ise atalar kültürünün yansıması olarak değerlendirilebilir. Buralarda yattıklarına inanılan ulu şahıslar aracılığıyla Tanrı’dan yağmur isteme düşüncesi yatmaktadır. Ceket ve elbiselerin ters giyilmesi kuraklığın yarattığı kötü görüntüyü canlandırma, ellerin aşağıya doğru çevrilmesi de yağmurun yağışını canlandırma olarak değerlendirilebilir. Bu durumla Tanrı’nın insanlara

acıması ve bereket yağdırması amaçlanmaktadır. Toplu halde dua etme ve toplu halde geri dönme de toplumsallık olgusuna vurgu yapmaktadır.

Çocuklar tarafından uygulanan yağmur duasında çocukları yağmur duası geleneğine katmak, günahsız sayılan çocukların duasının Tanrı tarafından kabul göreceği inancına dayanmaktadır. Çocukların ellerinde çıralarla kapı kapı dolaşarak yiyecek toplamaları sosyalleşme ve yardımlaşma değerlerinin öğretimine yöneliktir. Çocukların evlerin önünde ıslatılmaları da yağmur yağmasına yönelik bir tür sihir büyü prensiplerinden hareketle gerçekleştirilmiştir.

Günümüzde yağmur duaları sadece camilerde gerçekleştirilmektedir. İmam namazı kıldırdıktan sonra yağmur duası okur ve dinleyenler de “âmin” diyerek yağmur duasına katılmış olurlar.

2.5. HAYVANLARLA İLGİLİ İNANÇLAR

Nazilli’de hayvanlarla ilgili inançlar şöyledir;

1. Baykuşun ölüm getireceğine inanılmaktadır. Eğer baykuş evin yakınlarına gelip acı acı öterse o evden ölü çıkağına inanılmaktadır (K.K.4).
2. Guguk kuşunun eti yenmez. Guguk kuşunu avlayıp yiyenin başına kötü bir şey geleceğine inanılmaktadır. İnanışa göre; guguk kuşu insan olup hayvan kılığına girmiş bir canlıdır. Efsaneye göre; küçük bir kız çocuğı yemek yaparken yanlışlıkla yağı yere dökmüş. Üvey annesinden korkan kız Allah dua etmiş. “Allahım beni ya taş et, ya kuş et” demiş. Oracıkta kuş oluvermiş. Bu inanca göre guguk kuşu “yağ döktü, kim düktü, ben döktüm” diye öter. Bu sebeple guguk kuşunu avlama, yemek yasaktır (K.K.12).
3. Horozun gece yarısına kadar ötmesi uğursuzluktur (K.K.21).
4. Leylekler baharın habercisidir. Leyleğı otobüste seyahat halindeyken görmek kişinin o yaz çok seyahat edeceğıne işarettir (K.K.16).
5. Keklik avlamak berekettir, beslemek günahdır (K.K.24).
6. Turna görülürse kışın şiddetli geçeceğıne inanılır (K.K.33).
7. Karıncayı öldürmek iyi değildir. Evde görülen karıncalar bereket olarak yorumlanır (K.K.28).

8. Uğur böceği eldeyken “uç uç böceği annen sana terlik pabuç alacak” diye tekerleme söylenir. Eğer uğur böceği tekerlemeyi söyler söylemez uçarsa tekerlemeyi söyleyen kişi muradına erer (K.K.11).
9. Yılanın muhafızlık yaptığına inanılır. Her evin muhafızlığını yapan bir yılanı vardır. Evin sahibi odur. Evi korur, kollar. Bu ev muhafızlarını öldürmek iyi değildir (K.K.17).
10. At ve koyun bereket sembolüdür (K.K.13).

2.6. DİĞER İNANÇLAR

1. Gece yarısı tırnak kesilmez. Kesilen tırnaklar insan ayağının değmeyeceği yerlere atılır(K.K:8).
2. Gece evden acı, soğan çıkmaz. Bunların gece evden çıkması halinde çıkan evden acı haber çıkacağına inanılır (K.K.2).
3. Gece sakız çiğnenmez. Ölü etinin çiğnendiğine inanılır.
4. Gece banyoya girilmez. Kötü ruhların o kişiyi beğenip musallat olacağına inanılır (K.K.11).
11. Bir işe Salı günü ve akşam vaktinde başlanılmaz. Salı günü ve akşamüstü başlanılan işin sallanacağına ve yarım kalacağına inanılır. Cuma günü de Cuma bitimine kadar temizlik yapılmaz. Cuma günü temizlik yapanların kısmetinin kapanacağına inanılır (K.K.12).
5. Hamile kişi saç kestirmez. Çocuğun ömrünün kısa olacağına inanılır (K.K.10).
6. Kadınlar cenabetliyken saç, tırnak kesmezler. Yeni doğmuş bebek evine girmezler. Bu dönemde kadınların bebek sevmesi, okşaması iyi değildir. Bebeğe zarar geleceği düşünülür (K.K.16).
7. Gelişme çağında olan bir kişi uzanırken biri üstünden geçerse boyu uzamaz (K.K.7).
8. Ceviz ağacının gölgesinde yatılmaz (K.K.18).
9. Mezarlıktan ağaç kesilmez (K.K.25)
10. Ulu ağaçlara balta vurulmaz (K.K.22).
11. Sol göz seğiriyorsa iyiye, sol göz seğiriyorsa kötüye yorumlanır. “sağ sağlık, sol varlık” diye bilinir (K.K.30).

12. Sağ elin içi kaşınınca para geçer, sol elin içi kaşınırsa para çıkar. Bir işe başlarken sağ elle başlanılır. Sol elle başlanılan işin yarım kalacağı ya da kötü sonuçlanacağı düşünülür. Yemeği sağ elle yemek gerekir (K.K.28).
13. Evden çıkarken önce sağ ayak atılır. Sağ ayakla girilir. Banyoya, tuvalete de sol ayakla girmek gerekir (K.K.23).
14. Kısa boylular “fitneci” olur denir. Kısa boylulardan hayır gelmeyeceği düşünülür. Esmerler hayatın zorluklarına dayanıklı, sarışınlar tahammülsüzdür (K.K.15).
15. Renkli gözlülerin nazarının değdiğine inanılır. “akır göz, gözünde yok hayır.” denilir (K.K.33)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NAZİLLİ HALK HEKİMLİĞİ İLE İLGİLİ İNANÇLAR

3.1. HALK HEKİMLİĞİ

İnsan sağlığı, Allah'ın insanlığa sunduğu en büyük lütfu olarak görülmüştür. Geçmişten günümüze insanoğlu hastalıklarının tedavisinde hep doğadan yararlanmıştır. Tedavi edilemeyen hastalığa tutulanlar bitkilerin köklerinden, yapraklarından, çiçeklerinden yararlanarak ilaç yapmışlar hastalığın geçmemesi takdirde yatırlara, ocaklılara, muska yazanlara başvurmuşlardır.

Orta Asya'dan Anadolu'ya, Balkanlara kadar çok geniş bir sahaya dağılan Türk milleti zengin bir folklorik bilgiye sahiptir. Türk milleti Orta Asya'dan getirdiği, temeli yüzyıllara dayanan uygulamalarını hem gittikleri coğrafyalara yaymış hem de bu bölgede buldukları uygulamaların bir kısmını benimseyerek zengin bir birikime sahip olmuştur.

Anadolu halk hekimliği, Orta Asya'dan batıya göç ederken geçtikleri veya yerleştikleri coğrafyalardan izler taşımakla birlikte özünde geleneksel dokusunu korumuştur. Bunun en önemli delili Anadolu dışındaki Türk boylarıyla tedavi uygulamalarının benzerlik göstermesi ve hastalık isimlerinin çoğunun müşterek oluşudur.

Şaman özelliği gösteren Türk halk hekimliği, Türk halkının İslamiyet'i kabul etmesi ve Arap, Fars kültüründen bazı tıbbi geleneklerin benimsenmesiyle de farklı, zengin bir yapı göstermektedir. Türkler İslamiyet'i kabul ettikten sonra bile şaman özelliği gösteren bazı inançlarını devam ettirmişler hatta bu inançlarını sistemlerinin içine katarak eski değerlerinden kopmamışlardır. İslamiyet'in fal, sihir, büyü gibi uygulamaları reddetmesine rağmen Türk halkı bu uygulamaların bir kısmını inancın kutsallığı sayarak devam ettirmiştir.

3.1.1. Nazilli Halk Hekimliği

Nazilli halk hekimliğinde yatır ve ocaklar inanç bağlamında önemli bir yere sahiptir. Bu araştırmada inançlar konusu ele alındığı için sadece yatır ve ocaklar üzerinde durulmuştur.

3.1.1.1. Yatırlar

Türk inanç sistemi içerisinde türbe ve yatırları ziyaret etme, onlara adaklar adama oldukça yaygın bir inançtır. Yatırlara adak adama dileğin gerçekleşmesi için uygulanmaktadır. Adak adayan kişi bu dileğiyle yatırın, kendisiyle tanrı arasında aracı olacağına inanır. Böylece dileği gerçekleşince adakla verilen söz yerine getirilmiş olur. Adak kanlı olabileceği gibi kansız da olabilir. Adak kanlı ise bir hayvan kurban edilir fukaraya dağıtılır. Ya da yatıra gelen kişilerin karınları doyurulur. İnan, Türk toplumunda geçmişten günümüze devam eden yatırları ziyaret etme, onlara kurban sunma, ağaca bez bağlama gibi uygulamaların şaman inancının kalıntısı olarak görmüştür (İnan, 1987: 462).

Nazilli'de adak adamak için ziyaret edilen yerlerin çoğu Nazilli'nin düşman elinden kurtarılmasında yarar gösteren ermişler, keramet sahibi olduklarına inanılan şehit ve gazi olmuş kişilerdir. Ayrıca tarikat şeyhlerinin ve ilim sahiplerinin mezarları da saygı ve hürmet görmektedir. Bu yerlerden medet ummak, şifa beklemek İslam'a göre doğru olmasa da bu yerler rağbet görmektedir.

Nazilli halkının yatırları, türbeleri ziyaret sebepleri şöyle sıralanabilir;

1. Hastalıklardan kurtulmak.
2. İyi bir iş bulma, zengin olma, malın mülkün artması.
3. Sıkıntıdan kurulma, arzulanan şeye kavuşma.
4. Sınavı kazanma, derslerinde başarılı olma, zihnin açılması gibi pek çok konuda türbe ve yatırlar ziyaret edilmektedir.

Yatırları ziyaret ederken yatır çevresinde bulunan ağaçlara da zarar vermemek gerekir. Çünkü yatır çevresinde bulunan ağaçların da kutsal olduğu düşünülmektedir. Zarar verenlerin zarar göreceğine inanılır.

Nazilli’de bulunan yatırlar şöyledir; Sinan Dede Türbesi, Arap Dede Türbesi, Yeşil Türbe, Müsür Dede Türbesi, Oyuk Baba Türbesi.

3.1.1.2. Ocaklar

3.1.1.2.1. Ocakların Ortaya Çıkışı

Ocakların başlangıcı Orta Asya’da yaşayan Türk kavimlerine ve şaman inancına dayanmaktadır. Türk toplumunda önemli bir yeri olan şamanlar İslamiyet’in kabul edilmesiyle değişime ayak uydurmak zorunda kalmıştır. İslamiyet’in büyü, sihir, fal gibi uygulamaları yasaklamasıyla onlarda ruhani liderliklerini bırakıp hekimlik yönlerini öne çıkarmışlardır. Bugün Anadolu’da ocak adıyla bilinen, hastalıkların sağaltımıyla ilgilenen kişilerin aslında şamanların devamı olduğu kabul edilmektedir.

Acıpayamlı’ya göre, Türk halkının hakiki doktoru olan ocaklılar, Orta Asya şamanının bugüne ulaşmış şeklidir (Acıpayamlı, 1969: 5). Güzelbey’ e göre, ocak olma soydan sürüp gelen bir yetki sahibi olma demektir (Güzelbey, 1976: 7815). Duvarcı’ya göre, ocaklı bir veya birkaç hastalığı iyi edebilme gücüne sahip, bu işin metotlarını bilen, halk hekimliğinde ocak veya ocaklı diye isimlendirilen kişilerdir (Duvarcı, 1990: 35).

3.1.1.2.2. Ocak ve Ocaklık Sistemi

Türk halk hekimliğinde önemli bir yere sahip olan, insanların hastalıklardan kurtulmak için başvurdukları ocaklıların dilimizde pek çok farklı anlamda kullanıldığı görülmektedir.

Ocak kelimesinin dilimizde kullanılan anlamları şu şekildedir;

1. Ateş yakmaya yarayan, pişirme, ısıtma v.b gibi işleri görmeyi sağlayan her türlü yer.
2. Aynı amaç ve düşünce etrafında birleşen kimselerin kurduğu teşkilat ve bu teşkilatın toplanma, eğlenme, dinlenme vb. maksatlarla kullandığı bina (Türk ocağı, Mevlevi ocağı, gibi)
3. Çeşitli bitkilerin tohumlarını ekmek için hazırlanan çukur veya sulama için bitkilerin etrafına açılan çukur.
4. Yüksek, soylu aile, hanedan (Meydan Larouse, 1972: 459).
5. Yapı, için lüzumlu taş ve diğer malzemelerin ve madenlerin çıkarıldığı yer.
6. Teşkilat tarihinde yeniçeriliğin kendisi Bektaşiliğe bağlı saymasından ötürü ve aynı ocaktan ısınan, aynı kazandan yiyen arkadaşlar anlamında yeniçeri teşkilatı hakkında ocak tabiri kullanılmıştır.
7. Tekke, büyük bir şeyhin evi veya oğulları, torunları vasıtası ile devam eden sülalesi (Yeni Türk Ansiklopedisi, 1985: 2712)

Ocak kelimesinin ateş kültürüyle de sıkı bir ilişkisi vardır. Halk hekimliğinde ocakların yerini anlayabilmek için önce kısaca Türklerde ateş kültürü üzerinde durmak gerekir. Ateş insanlık için en önemli keşiflerden olmuştur. Ateşin gücü, yakıcılığı, ısı, ışığı insanlığa pek çok fayda sağlamıştır. Ateşle güneş arasındaki benzerlik nedeniyle ateşin güneşten çıkmış olacağına inanılmakta ve ibadetle göğe, yıldızlara tapma arasına yakınlık görülmüştür. Ateşin sönmeye önlemek ve yanlarında küllerini taşımak, zamanla ateşi devam ettirerek onun yakışını korumak isteği, bir müddet sonra ateşin kutsallaştırılmasına yol açmıştır (Tanyu, 1976: 285, 286).

Bugün çeşitli Türk topluluklarının yaşamında ateşin önemi büyüktür. Altaylarda ve Yakutlarda çakmak taşından elde edilen ateş kutlu sayılmaktadır. İlk zamanlarda ateşe ihtiyaç duymayan insanlık, değişen yaşamının sonucu olarak ateşle tanışmıştır. Bu Türk topluluklarının inancına göre, Tanrı Ülgen gökten biri kara biri ak taş getirerek kuru otları taşın üzerine koyup diğeriyle vurmuş ve otlar ateş almış ve böylece ateş ortaya çıkmıştır. Yakut şamanları, ayin ve törenler için kullandıkları ateşi çakmak taşı ile elde ederler ve bu ateşi “ayi out” (mukaddes ateş), kibritle

yakılan ateşe ise “nüçça out” derler ve bu ateş ayinlerde kullanılmaz. Ayrıca bu topluluklarda aile ocağında yanan ateş, nasıl yakılırsa yakılsın kutsal sayılmıştır (İnan, 2009: 66).

Eski Türk inanç ve uygulamalarında ateş ve ocak kutsaldır. Ateş ve ocak, uğur, bolluk ve bereketin, servet, mutluluk ve huzurun kaynağı olmanın yanında cezalandırmanın, felaketin, azap ve ıstırapın sembolü olarak da kabul edilmiş. Ayrıca ateşin canlı bir varlık olduğuna da inanılmıştır (Araz, 1995: 70, 71).

Halk hekimi olarak adlandırılan ocaklılar tedavi yöntemi olarak, doğrudan ateşi veya onun isini, dumanını, külü, rengi kullanırlar (Duvarcı, 1990: 34). Halk hekimliğinde sıkça adı geçen “ocak, ocaklı, izinli, el almış” gibi terimler aynı anlamları taşıyan kelimelerdir. Bir yerde ocak, ocaklı denirken başka bir yerde aynı işi yapan kişilere izinli veya el almış denilmektedir.

Ocaklı olma ailevi bir yetenek olup ocaklar tedavi etme yeteneğini baba ve anasından kan yoluyla alırlar (Acıpayamlı, 1969: 94). Ailede ocaklı olan aile fertlerinden birini seçerek tedavi kudretini kan bağıyla o kişiye aktarır böylece ocaklı olma soydan soya devam eder (Duvarcı, 1990: 34). Ocaklı, aileden olmayan kişiye de el verebilir. Ocaklı, akrabası olmayan kabiliyetli gördüğü bir çocuğu küçük yaşta yanına alarak onu yetiştirir, eğitir ve “el verme” ismi verilen merasimle, hastalık tedavi etme gücünü ona devreder (Acıpayamlı, 1969: 5). Ayrıca buna “el alma” merasimi de denilmektedir. Ocaklı, el vereceği kişinin dürüst, güvenilir, yetenekli, dinine bağlı, işini inanarak yapacak biri olmasına dikkat eder. El verme merasimi değişik biçimlerde uygulanır. Bazıları eline tükürerek onu yalatır, bazıları parayla el vermektedir, bazıları elini öptürür, bazıları ağzına tükürür (Duvarcı, 1990: 35).

Ocaklı sayılmanın bir başka şekli ise, ocaklı bir eve gelin gitmektir. Böylece gelin gittiği ailenin bütün gücünü kazanmış olur. Fakat bu evden ayrılan kızlar, çalışmaya giden erkekler ocaklı olma özelliğini kaybetmiş olurlar. Bu gibi durumlarda el alma veya izin verme söz konusu değildir (Duvarcı, 1990: 35).

Ocaklı sayılmanın bir başka şekli albastı ve alkarısını yakalamaktır. Bu ruh lohusalara musallat olur, onların ciğerlerini söküp, suya atarak öldürür. Bu ruhlar bazen insanlar tarafından yakalanır. Ruhu yakalayan kişi alkarısına bir iğne batırıp veya başındaki tarağını alırsa onu kendisine kul, köle yapar. Bu ruhu kimseye zarar

vermemek şartı ile serbest bırakırsa al ocaklısı olur. Bu ocaklının şapkası, mendili veya kemeri lohusanın yanında durursa, alkarısı ona zarar vermez. Zarar verirse de bu zararı ancak al ocaklısı iyileştirebilir (Duvarcı, 1990: 36). Ünlü bir yatırın yanındaki evde yaşayan kişilerin de o yatırın soyundan geldiğine inanılarak bu kişiler de ocaklı sayılmıştır. Bu da ocaklı sayılmanın bir başka yoludur. Ayrıca ünlü bir yatırın bulunduğu köyün bütün halkı ocaklı olarak kabul edilip şifa dağıtabilir (Boratav, 1984: 138).

Denizli’de ocaklı olma Peygamberimizden beri yapılan bir iştir. Bu bölgede ocağın doğuşu şöyle anlatılmaktadır. Peygamberimiz bir gün ocağı yakmış, bu ocağın başında ona nida gelmiş “bu kül ile suyla, derdi olanları gez, gör, şifa dağıt” diye izin verilmiş. Peygamberimiz bu ocağın külünü almış, hastaya sürmüş ve hasta iyileşmiş. Peygamberimiz bir gün kızına, “Ya Fatma, benim işim çok oluyor, çok yoruluyorum, ben sana izin vereyim, bundan sonra hasta olanlara sen şifa dağıt” demiş. Kızı Fatma böylece el almış. O da şifa dağıtmaya başlamış. Zamanla Fatma’da yorulunca Peygamberimiz “Komşunun oğlu Lokman’ı yanına al, o da seninle gezsin, dolaşsın, sana yardımcı olsun” demiş. Lokman’da böylece izin almış. Lokman dağları, tepeleri dolaşmış, hangi ot hangi derde derman onların hepsini söylemiş. Ocaklığın o günden bu güne böyle devam edip geldiğine inanılmaktadır (Öngel, 1997: 26).

3.1.1.2.2.1. Ocakların Tedavi Yöntemleri

Ocakların tedavi yöntemlerinde büyü, ırvasa(doğrudan vücutla ilgisi olmayan, hastayı etkileme amacı güden uygulamalar), parpılama(hastanın vücudunu çizerek, delerek, dağılayarak, keserek vb. yapılan uygulamalar), dini inançlar ve tabii ilaçlar bulunmaktadır. Bunlar beraberce veya ayrı ayrı kullanılmaktadır (Sezik ve Öngel, 2004: 62). Ocaklı tedavi yaparken “Bismillahirrahmanirrahim, el benim elim değil Fatma Anamızın eli .” deyip tedavisini yapar. Ocakların tedavide “Fatma Anamızın eliyle” tabirini kullanmaları dikkat çekicidir. Fatma adı ile ilgili adet, inanç ve etkiler çok çeşitlidir. Fatma anamızla ilgili inançlar, gebelik, doğum ve hastaların tedavisi, uğur ve bereket temini, onun adından güç, kuvvet almak gibi inançlardır. Fatma Hz. Muhammet’in kızıdır. Hz. Fatma’nın çeşitli lakapları vardır. Çok beyaz tenli olduğundan Zehra,

Betül(el değmemiş), Hurre(hür, özgür kadın), Azra(kızıoğlan kız), Mübareke(kutsal kadın) ve Tahire (temiz kadın) gibi lakaplar verilmiştir. Bu ona daha o zamanlarda gösterilen sevgi ve saygının, onu benimseyişin ifadesidir. Hamilelikte, doğumda, baş ağrısında, hastalık ve ağrı hallerinde “El benim elim değil Fatma anamızın eli” diye sıvazlandığı yurdun çeşitli yerlerinde de görölmektedir. “Fatıma ana eli” adı verilen bir bitki de zor doğumlarda kullanılmaktadır. Hekimlik sanatının Hz. Fatma’ya ait olduğu söylenmektedir (Tanyu, 1982: 480, 481, 487). Ocaklıların hastalıkları tedavi ederken “Fatma ananın eli” tabirini kullanmaları tedaviyi dini bir telkin gücüne sokarak hastayı rahatlatmakta, tedavi hastaya huzur ve güven vermektedir (Tanyu, 1982: 493).

3.1.1.2.2. Ocakların Özellikleri

Ocaklar kadın ve erkek olabilir. Bazen kadın hastalara kadın, erkek hastalara da erkek ocak bakar. Bunun tam tersi de olabilir. Kadın ocakların erkek ocaklara oranla daha fazla olduğu bilinmektedir. Ocaklar tedavi için gelen hastalardan belirlenmiş bir ücret istemezler. Fakat gönülden ne koparsa verilen ve ocak hakkı olarak adlandırılan bir miktar para ödenir. Aksi takdirde hastalığın ocaklıya geçeceğine inanılır.

Ocaklar genellikle tek, nadiren birden fazla hastalığın tedavisi ile uğraşırlar. Anadolu’da değişik hastalıklara bakan ocaklar yaygın olarak bulunmaktadır (Sezik ve Öngel, 2004: 62).

Hemen hemen her hastalığın ocağı vardır. Ocak çeşitleri şu şekildedir; sarılık, kabakulak, siğil, dalak, yılançık, sıtma, fitık, nazar, arpacık, albastı, kurdeşen, temreği, kısırlık, yel bağlama, bademcik, göz ağrısı vb.

3.1.1.2.3. Nazilli’de Ocak ve İşleyiş Biçimi

Nazilli bölgesinde ocaklı, ocaklı bir aileden gelen, nesilden nesle, dededen toruna, babadan oğla, anadan kıza geçen, tükürüğü, eli kuvvetli olan kişiler olarak tanımlanmıştır.

Hastalıkların tedavisi için uğraşan bu kişilerin yaptıkları işlemler bölgede derde derman, kocakarı ilacı olarak adlandırılmaktadır.

3.1.1.2.4. Nazilli’ de Ocak Türleri

Çalışmamız sırasında tespit edilen ocak türleri aşağıda gruplandırılmıştır. Derleme yapılan her ocak “O” harfiyle kodlanmıştır.

1. Nazar Ocağı(O1,O7,O15,O16,O20,O22,O24,O44)
2. Temre/Temrek Ocağı (O2,O18,O20,O37)
3. Böğür Ağrısı Ocağı (O3,O5,O38,O40,O41,)
4. Dalak Kesme Ocağı (O4,O10,O41)
5. Kabakulak Ocağı (O6,O12)
6. Çocuk Pişirme Ocağı (O7,O8,O19,O27,O34,O36,O38)
7. Sarılık Ocağı (O9,O14,O17,O26,O31,O32,O33,O45)
8. Kol Ağrısı Ocağı (O10)
9. Siğil Ocağı (O10,O28,O34)
10. Göz Ocağı (O10)
11. Gelincik Ocağı (O11,O16,O21,O29,O30,O35,O38,O41,42)
12. Köstebek Ocağı (O11)
13. Yılcık Ocağı (O11)
14. Diş Ağrısı Ocağı (O12,O15,O39)
15. Kurşun Dökme Ocağı (O13,O43)
16. Kısır Ocağı (O23)
17. Karın Ağrısı Ocağı (O25)
18. Ot Kesmesi Ocağı (O26)
19. Baş Ağrısı Ocağı (O33)

3.1.1.2.5. Nazilli’ de Ocakların Tedavi Uygulamaları ve Yapısal Özellikleri

Bu bölümdeki bilgiler uygulama başlığı adı altında verilmiştir. Burada ocakların anlattığı bilgiler ocakların anlattığı şekilde fakat bazı mahalli anlatımlar düzeltilerek verilmiştir.

3.1.1.2.5.1. Nazar Uygulaması

Uygulama A

Elime bir tane başörtüsü alırım nazarlı insanı başından aşağı ölçerim. Sonra yazmayı başına ardarım. Başörtüsüyle dipten tırnağa nazarını ölçerim. Sonra başörtüsünü dizimin üstüne koyup ölçerim. Başörtüsünün bitimine kadar böyle elimle ölçerim. Başörtüsünün bittiği yere çatal iğne batırırım. Elim yazmaya tam gelmezse var demektir. Bir de tam gelmediyse çubuk kırarım. Süpürge çubuğu, ağaç çubuğu olabilir fark etmez. Bu işlemi yazmanın hem önünden, hem arkasından yaparım. Arkasından oluyorsa nazar arkadan değmiştir, önden oluyorsa önden değmiştir. Her ölçtüğümde nazarı çubuk kırarım. Çubuk tek kalırsa, nazar var demektir. Sonra üç kere Elham, üç İhlâs, yedi kere Tebbet okuyup “Atmış yetmiş, çıkmış gitmiş.” derim. Sonra o çubukları sobanın üstünde yakıp dışarı atarım. Nazar çıkmış, gitmiş olur (O1).

Uygulamada çubukların yakılmasıyla nazarın geçmesi uygulamayı büyüsel şekle dönüştürmüştür. Büyüsel temas prensibi uygulanmıştır.

Uygulama B

Nazar olanın üstünde ağırlık olur, canı bir şey yapmak istemez, halsiz olur. Yedi Ayet-el Kürsi, yedi Elham, yedi İhlâs, yedi Tebbet, yedi Felak okurum, “Gelmiş geçmiş olsun kardeşim.” derim, sonra nazar bana geçmesin diye demir tutarım. Demir nazarı keser derler, ondaki nazar bana geçmesin diye tutulur demir. Bu makas olur, bozuk para olur fark etmez (O7).

Uygulamanın güç kaynağı dinsel özellik gösterirken, “demirin nazarı kesmesi” inancıyla uygulamada “hastalığı cansızlara devretme” prensibi uygulanmaktadır.

Uygulama C

“Bismillahirrahmanirahim.”derim “El benim elim değil Fatıma Anamızın eli, uçlerin, beşlerin, yedilerin, evliyaların, sebepli kulların hürmeti için okuması benden şifası senden Allah’ım.” deyip üç Elham, üç İhlâs, üç Nas, üç Felak, üç Tebbet okurum “geçmiş olsun tü tü tü” deyip bitiriyorum. Bir de nazar hamuru oluyor. Unla suyu yoğurup hamur yapacaksın içine okkaya girmedik dana eti, tereyağı, karaca ot, incecik kıyılmış soğan katacaksın. Bunların hepsi göz kararı olacak az az. Bunları karıştırıp, karıştırıp hamur yapacaksın. Onu ağrıyan yerine vuracaksın (O24).

Uygulamanın güç kaynağı dinsel özellik göstermektedir. Ayrıca doğal yapı da söz konusudur.

O15, O16, O20, O44 uygulamaları O7 ile O22 uygulama O1 ile benzemektedir.

3.1.1.2.5.2. Temre/Temrek Uygulaması

Uygulama A

Kalemle temrenin etrafını çizersin, daha fazla yayılmasın diye. Yedi sefer “Em ebremü emran fe inna mübrim.” okurum. Tü tü dersin geçer, gider (O2).

Güç kaynağı dinsel özellik göstermektedir. Tedavinin sonunda tükürüğün kullanılması da büyüsel nitelik kazandırmaktadır. Bu da temas büyüsüdür.

Uygulama B

Ciltte, deri üstünde benek, benek bir şeyler çıkar, kabarcık gibi incecik nokta, nokta olur. Kaşınır için için. İğneyle etrafını çizerim üstüne üç kere tükürürüm tü tü tü diye, üstüne tuz basarım. Üç İhlâs, üç Elham okurum gelmiş geçmiş olsun derim işte bu. Başka bir şey yok (O37).

Güç kaynağı dinsel özellik gösterirken, tükürüğün güç kaynağı olması ve “üç kez” motifi büyüsel duruma getirmektedir. Büyünün temas prensibi kullanılmaktadır.

O18, O20 uygulamaları ile 037 uygulama benzemektedir.

3.1.1.2.5.3. Böğür Ağrısı Uygulaması

Uygulama A

Bal, pekmez, bahar aleti, yedi kardeş kanı, gülgen otu veya küllüklerde köpüzen otu olur ondan, vurguluk için boya, pekmez olmazsa kuru üzüm ezilip kullanılabilir. Bunları havanın içine koyup dövüyorum, içine un katıyorum, biraz zeytinyağı katıyorum, tavada ısıtıp hamur şekline getiriyorum, sonra bir beze koyuyorum. “Benim elim değil Fatıma anamızın eli.” deyip üç Elham, üç İhlas, okuyup hastanın karnının üstüne doğru sarıyorum. Hasta geldiğinde hazırlanır hamur hemen ılık ılık vurarsın (O5).

Tedavinin güç kaynağı “doğal” yapıdayken dualarla dinsel şekle çevrilmiştir.

Uygulama B

Çam kökü, okkaya girmemiş dana eti, fatmagülü, pirinç, çayır kökü bunlardan göz kararı biraz biraz alıp havanın içinde döversin. Bir bez gibi bir şeyin içine koyup yüreğin altına doğru “Bismillahirrahmanirahim, el benim elim değil Fatıma Anamızın eli, üçlerin, beşlerin, sebepli kulların için sürmesi benden şifası senden.” deyip koyarsın hamuru. Önce, hamuru koymadan önce bıçakla hastalığın, ağrının olduğu yere bıçakla çevirirsin üç kere, üç İhlâs, üç Elham okursun “El benim elim değil Fatıma anamızın eli.” deyip koyarsın. Demirden kesilir derler. Kökten kesilir derler, ondan demirle, bıçakla çeviriyorsun, üç kere (O3).

Tedavinin güç kaynağı doğal yapıdayken dualarla dinsel şekle çevrilmiştir. Ayrıca “üç kere” motifi büyüsel durumu da güçlendirmektedir. Büyünün temas prensibi kullanılmaktadır.

Uygulama C

Böğür ağrısı olunca karın şişer, yemek yedirmez ağrır, kaburgaların arasında olur ağrı. Kara üzüm, iç yağ hayvan yağından, bahar aleti bunlar dövülür dövülür pekmezele karıştırılır, ocakta ısıtılır, hamur gibi olur. Bu hamur gazetenin üstüne alınıp ağrıyan yere konur. Bedeni yakmayacak şekilde ayarlanmalıdır. Sabah koydun mu akşam değiştirilecek. Üç gün boyunca konacak, eğer hamur eldik delik olmuşsa hamuru vücut kabul etmiştir. Bir hafta da bir şey kalmaz (O40).

Uygulama D

Böğür ağrısı sol tarafta olur. İki eğenin altına doğru ağrı yapar. Ağrıdan yemez, içmez olunur. Arpa unu, yumurta, bir avuç kül, azıcık ocak kurumu, soğan doğrayacaksın biraz, bunları karıştırıp hamur yaparım. “El benim elim değil Fatıma Anamızın eli şifası senden.” deyip bildiğim duaları okur hamuru karnına doğru vururum. Hamur üç gün duracak. Sabah vurduysan akşam ısıtıp tekrar vuracaksın, sıcak daha iyi işler. Akşam vurduysan sabah ısıtıp vuracaksın (O41).

(c) ve (d) uygulamalarında tedavinin güç kaynağı “doğal” bir özellik gösterirken, üç gün motifi ile güç kaynağı büyüsel bir şekle dönüşmektedir. Büyünün temas prensibi kullanılmaktadır.

O38 uygulama O41 uygulama ile benzemektedir.

3.1.1.2.5.4. Dalak Kesme Uygulaması

Uygulama A

Dalak sol tarafta olur. Sol tarafın ağrır, batar, erken tedavi edilmezse kansere çevirir. Dalak olan insanı yatırırız yere, üstüne ekmek tahtası koyarız. Ben elime bıçak alırım, biraz gidiyor gibi yaparım, biri bana seslenir;

—Selamünaleyküm.

—Aleykümselâm.

—Nereye gidiyorsun?

—Dalak kesmeye.

—Sen dalak kesebiliyor musun?

—Anasını bile ağlatırım, derim. Sonra bıçağı havaya kaldırıp tahtaya yavaşça vuruyormuş gibi yaparım. Dalak olan insan korkar. İcimden üç Elham, üç Ayet-el Kürsi okurum. “El benim elim değil Fatıma Anamızın eli Allah’ım şifasını sen ver.” derim önce, sonra bu duaları okurum. Üç kere yaptıktan sonra geçmiş olsun derim. İşim bittikten sonra kırk bir tane çöğürü kuru soğana batırıp bir ocak başına asarım. O soğan kurudukça hastalık geçer. Hasta arkasına bakmadan evine gider (O4).

Uygulama B

Hastayı bolu boyunca yatırırım. Üstüne ekmek tahtası koyup üç tarafına biraz tuz koyarım. Elime balta, çapa alırım. Biri oradan;

—Selamünaleyküm.

—Aleykümselâm.

—Nereye gidiyorsun?

—Dalak kesmeye.

—Sen dalak kesebiliyor musun?

—Keserim keserim anasını bile ağlatırım, deyip elimi kaldırıp “Öldürüvercem.” derim, çapayla vuruyormuş gibi üç kere tahtaya “ Bismillah Bismillah Bismillah.” diye vururum sonra tahtayı başının üstüne koyup yedi Elham, yedi İhlas okuyup üç kere tuzdan yalattırım. Sonra o tuzu su akan yere götürürüm su gibi aksın gitsin hastalık diye (O10).

(a) ve (b) uygulamalarında temel düşünce hastalığın nedeni olan varlığı korkularak hastalıktan kurtulmaktır. Bu tedavilerde bir şeyin benzeri yapılarak “taklit büyüsü” uygulanmaktadır.“Üç kez motifi” ile de büyüsel nitelik kazanmaktadır. Büyünün temas prensibi kullanılmaktadır. Ayrıca hastalığın cansızlara nakli de söz konusudur.

O41 uygulama O4,O10 uygulama ile benzemektedir.

3.1.1.2.5.5. Kabakulak Uygulaması

Uygulama A

Kabakulak olanın yüzü kulağının oradan doğru şişer, ağrı yapar, ateşlendirir çocukları. Çocuklar küçükken olur. Çocukken oldun mu bir daha olmazsın. Çocuğu getirir anası, ninesi bıçakla üstüne doğru yürürüm çocuğun, çocuk korkar ağlamaya başlar. “Gel buraya kabakulağını kesivereyim bunun.” derim. Çocuk korkar sonra üç Elham, üç Tebbet, üç Amentü okuyup bıçağın ucuyla “Ben kestim dermanı Allahtan, çık git, çık git derim. Üç kere bıçağı boynundan doğru çeviririm. Sonra sıcak tutsun diye keçe sararım, bir şeysi kalmaz (O12).

Tedavinin güç kaynağı dinsel nitelikte olmakla beraber “üç kere” motifi tedavinin güç kaynağını büyüsel şekle çevirmektedir. Büyünün temas prensibi kullanılmaktadır.

Uygulama B

Kabakulak olan çocuğu annesi, ninesi getirir. Elimde bıçağı süre süre “Al gel kesivereyim bu çocuğu ben.” diye korkuturum çocuğu. Çocuk çırım çırım olur beni kesecek diye. Üç kere bıçağın ucuyla çizerim kulağının etrafını tü tü tü derim, işte bu başka bir şey yok (O6).

Burada da hastalığın nedeni olan varlığı korkutarak hastalıktan kurtulmaya çalışılmaktadır. Bir şeyin benzeri yapılarak “taklit büyü” kullanılmaktadır. “Üç kere” motifiyle de güç kaynağı büyüsel şekle çevirmektedir. Büyünün temas prensibi kullanılmaktadır.

3.1.1.2.5.6. Çocuk Pişirme Uygulaması

Uygulama A

Eğer çocuk pişirtmelikse karnı şişer, yüzüstü kapanır, yemez, içmez, zayıflar, sürekli ağlar. Sacayağının üstüne kazan koyarız. Gelen, geçen kazanın altına odun, çalı çırpı sokar. Pişirtmelik olan çocuğu kazanın içine koyarsın üstünden iki tane çocuk atlatırsın, kepçeyle kazanı karıştırırsın. Yedi Elham, yedi Ayet-el Kürsi, yedi İhlâs okursun, sonra çocuğu getiren kişi arkasına bakmadan çocuğu mezarlığa götürür. Eğer çocuk mezarlığa gittiğinde ağlarsa çocuk kurtulacak demektir. Eğer ağlamazsa ölecek demektir. Sonra çocuğu mezarlığa götüren kişi getirmez, başka bir kişi çocuğu mezarlığa almaya gider (O8).

“Benzer benzerini doğurur” ilkesine uygun olarak hastalık pişiriliyor gibi yapılarak büyüünün taklit prensibi uygulanmaktadır.

Uygulama B

Pişirtmelik çocuk sürekli ağlar, bir şey yemez içmez olur. Mehmet ismi olan yedi evden birer tane odun toplanır. Sacayağının üstüne kazan konur, kazanın altına yedi evden toplanan odunlar birer birer altına sokulur. Kazanın içine çocuk konur, üç kişi dönüşümlü olarak üç kez Kaşıkla bir o tarafa bir bu tarafa karıştırırlar. İlk karıştıran son bir kez daha karıştırıp bitirir. Çocuk annesine verilir, annesi hiç bakmadan çocuğu götürür (O36).

Uygulama C

Pişirtmelik olan çocuk zayıflar, kilo almaz. Ağlar sürekli. Mehmet ismi olan yedi evden odun toplarsın. Sacayağının üstüne kazanı koyup içine demir koyup içine demir para atarsın, içine çocuğu oturtursun, kepçeyle karıştırırsın. Karşıdan biri;
—Selamünaleyküm.

—Aleykümselâm.

—Ne yapıyorsun?

—Tarhana aşu pişiriyorum.

—Pişirebiliyor musun?

—Pişiriyorum, derim. Yedi odunu sokuncaya kadar karıştırılır. Sonra çocuğun anası çocuğu hiç arkasına bakmadan götürür gider (O38).

(b) ve (c) uygulamalarında büyüünün taklit prensibi uygulanmakta aynı zamanda “üç” ,“yedi” motifleri tedaviye büyüsel özellikte kazandırmaktadır. Büyüünün temas prensibi kullanılmaktadır.

Uygulama D

Pişirmelik olan çocuk zayıf olur, hiçbir şey yemez, içmez. Ayak araları buruşuksa, alındaki damarlar gök gökse pişirtmelidir. Sacayağının üstüne kocaman bir kazan koyarım. Üç yol ağzından, yedi evden odun toplarım. Kazanın altına, topladığım bu odunları kişi, tek tek kazanın altına sokar. Kazanın içine fındık, fıstık, leblebi, bozuk para atarım, çocuğu içine oturturum, kepeyle karıştırıyor gibi yaparım. Üç Ayet-el Kürsi, Elham okurum “El benim elim değil Fatıma anamızın eli.” derim. Çocuğu getiren hiç arkasına bakmadan götürür gider. Odunları yola bırakırım kim götürürse götürsün. Leblebi, fındık, fıstığı, bozuk parayı da çocuklara dağıtırım (O7).

Bu uygulamada güç kaynağı “üç” ve “yedi” motifleri kullanıldığından büyüsel dir. Büyüünün temas prensibi uygulanmaktadır. Hastalığı cansızlara devretme de uygulanmaktadır.

O19,O27,O34 uygulamalar O7 uygulama ile benzemektedir.

3.1.1.2.5.7. Sarılık Uygulaması

Uygulama A

Sarılık olan kişinin benzi sapsarı olur, gözlerinin içi sapsarı olur. Sarılık olan kişi biraz eğilir ben onun boynuna bez ardarım, kan üstüne akmasın diye “Bismillahirrahmanirahim.” derim alnını ovarım ovarım üç yerinden ince ince çizerim jiletle. Jileti ilk önce bir yakarım, mikrobu kırılınsın diye. Çizerken üç Elham, üç İhlâs, üç Ayet-el Kürsi okurum kirli kan akar, biraz sonra bezle sileriz işte bu (O17).

Uygulama dinsel özellik gösterirken, “üç yerinden kesme” temas büyüsünü güçlendirmektedir.

Uygulama B

İki kaşın ortasından üç kez ince ince jiletle kesiyorsun. Oradan kirli kan aktı mı bir şey kalmaz. Eğer geçmezse okkaya girmedik dana etini döveceksin bel kemiğinin oraya saracaksın. Orada üç gün ellemeden duracak o zaman da geçer. Bir de dut ağacında dut kavuğu olur. Bundan bir topan alıp suda kaynatıp aç karnına içeceksin bu da ciğerden keser derler. Eğer sarılık olan küçükse bunları yaparım ben. Büyükse kaşının ortasından kesip kirli kanını akıtıyorum (O32).

Uygulamanın güç kaynağı büyüsel özellik göstermektedir. Büyünün temas prensibi kullanılmaktadır. Yapılan diğer uygulamanın güç kaynağı ise doğal özellik göstermektedir.

Uygulama C

Ben jiletle kesiyorum ama herkes yapamıyor onu. Bilmek gerekiyor, rastgele kesilmiyor. Sarılık olan kişinin boynunun arkasından ovarsın, ovarsın, ovarsın sonra iki kaşının ortasından incecik kesersin oradan pis kan akar. Eğer sarılık olan ufak çocuksa o zaman kesmiyorum ben. Çocuğa şimdi yeme dersin, içme dersin dinlemez.

Onun için ufak ufak çocuklara, köpek boku oluyor ya ak köpek boku işte onu kuruttuktan sonra eleyeceksin bir tülbent gibi bir şeyin içinde, sonra ayran gibi bir şeyin içine katıp çocuğa fark ettirmeden içireceksin. Bitirdikten sonra söyleyeceksin “Onun içinde köpek boku vardı.” diye çocuk onu duyunca tiksindir zaten bir şeyi kalmaz (O14).

Uygulamanın güç kaynağı “köpek boku” etkisi ile büyüsel bir özellik gösterir. Büyünün temas prensibi uygulanmaktadır.

O9,O26,O31,O33,O45 uygulamalar O32 uygulama ile benzemektedir.

3.1.1.2.5.8. Kol Ağrısı Uygulaması

Uygulama A

Hangi kolun ağrıyorsa ona bıçakla yukardan aşağıya doğru üç kez vuruyorum, “Peygamberin kılıcı bu.” diye. Yedi Elham, yedi İhlas, okuyup üç kez vuruyorum, sonra bir kere de elimi taşa vuruyorum, ağrı taşa geçsin diye “Hadi geçmiş olsun” diyorum, böyle oluyor işte (O10).

Bu uygulamada güç kaynağı dinsel olmakla birlikte “eli taşa vurma” uygulaması ile “hastalığı cansızlara devretme” prensibi uygulanmaktadır.

3.1.1.2.5.9. Siğil Uygulaması

Uygulama A

Siğili sivri bir şeyle kanatıyorum, üstüne tuz basıyorum, sonra bu tuzun birazını su olan bir yere döküyorum, geçiyor siğiller (O28).

Tuzun su olan bir yere atılması ile siğilin hemen geçmesi arasında ilgi kurularak, büyüünün taklit prensibi uygulanmaktadır.

Uygulama B

Siğil ciltte, elinde, ayağında topan topan, ucu kara bir şeyler çıkıyor, zaten görünce anlarsın siğil olduğunu. Bir dua var onu kâğıdın üstüne yazıyorum. O yazdığım kâğıdı siğilin üstüne de üç kere dolaştırıyorum, dolaştırırken üç Elham, üç İhlâs, üç Tebbet okuyorum. Okumam bittikten sonra kâğıda su akan bir yere gömüyorum. O kâğıttaki yazı gömdüğüm yerde silindikçe, siğilde geçer (O34).

Uygulamada güç kaynağı dinsel özellik gösterirken, dua yazılan kâğıdın su akan bir yere gömülmesi uygulamayı büyüsel şekle çevirmektedir. Büyünün taklit prensibi uygulanmaktadır.

Uygulama C

Siğil elin üstünde, parmaklarda böyle sert sert bir şeyler çıkar. Siğilin kenarından biraz kanatıp bir tasın içine su katıp geliyorum. Yedi Elham, yedi İhlâs okuyup üç kere tuz basıyorum. Bismillah çekip, sonra tastaki tuzu yine su ağzına döküyorum, su gibi aksın gitsin diye, bir şey kalmıyor (O10).

Yine uygulamada güç kaynağı dinsel özellik göstermektedir. Uygulamada kullanılan tuzun suyoluna dökülüp, hastalığın su gibi akıp gideceği inancı uygulamayı büyüsel şekle dönüştürmektedir. Büyünün taklit prensibi uygulanmaktadır.

3.1.1.2.5.10. Göz Uygulaması

Uygulama A

İnsanların gözleri, yüzleri şişiyor onlara çalma çalıyorum. Yumurta sarısı, pekmez, tuz, zeytinyağı bunları karıştırıp Bismillah'la yedi Elham, yedi İhlâs okuyup yüzüne sürüyorum, şişlik hemen iniyor. Hemen belli oluyor zaten indiği (O10).

Uygulamanın güç kaynağı doğal olmakla birlikte dinsel özellikte göstermektedir.

3.1.1.2.5.11. Gelincik Uygulaması

Uygulama A

Gelinciğin çalması olur. Hastanın önüne, arkasına ondan sürüyorum. Bu çalmayı vücut için için yiyor. Çalmanın içinde bahar aleti, bal, pekmez bunlar oluyor. Bunların hepsini bir karıştırıcaksın, sonra tavanın içine katıp biraz ısıttıktan sonra “El benim elim değil Fatıma anamızın eli, akşam batım aylar var, sabah baktım ne ay var ne yıldız var, üçlerin, beşlerin, erenlerin, ermişlerin, sebepli kulların hürmetine sürmesi benden şifası senden.” deyip önüne, arkasına süreceksin. O sürdükçe zaten beden onu emiyor. Çalmalıksa hasta bedeni hemen sürülen çalmayı emer, eğer hastalık çalmalık değilse çalmayı emmez (O29).

Bu uygulamada güç kaynağının doğal olduğu görülmektedir.

Uygulama B

Aş boyası deniliyor Üç Kardeşlerde(aktar) oluyor ondan, bal, pekmez, ocağından gelme mayasından katıyorum onları karıştırıyorum sırtına, arkasına “ Bismillahirrahmanirahim el benim elim değil Fatıma Anamızın eli sürmesi benden şifası Allah’tan.”deyip, üç Ayet-el Kürsi, üç Elham, üç İhlâs okuyup sürüyorum. Üç kerede ağzına veriyorum ciğerden kessin diye (O16).

Güç kaynağı doğal görünmekle birlikte dinsel özellikte görülmektedir. Ayrıca “üç kere” motifi uygulamayı büyüsel şekle büründürmektedir. Büyünün taklit prensibi uygulanmaktadır.

Uygulama C

Bal, pekmez, buğday unu, kuru b r lce, karanfil yağı, kırk bir türlü bahar aleti bu üç kardeşlerde satılıyor, yılan bıçağının kökü bunu rendeleyeceksin, bunların hepsini d veceksin havanda, karıştıracaksın tavanın içinde biraz kızdıracaksın lapa şekline, hamur şekline gelecek. Çok sıcak olmayacak, biraz soğuk, ılık olacak. Sonra bunu gazetenin üstüne koyacaksın suyunu emsin diye, biraz bekletdikten sonra bezle göbek üstüne doğru kapatacaksın, sonra biraz sırtına çalma alıyorum, işte bu kadar (O21).

Uygulama D

Bal, pekmez, bahar aleti bunları karıştırıp çalma yapıyorsun. Gelincik olanların bedenleri kaşınır hiç durmaz. Ne olduğu bilinmez, pirenlenmişin gibi kaşınırsın. Çalmayı arkasına, önüne bismillahirrahmanirahim “El benim elim değil Fatıma anamızın eli, üçlerin, beşlerin hürmetine şifasını ver Allah’ım.” diye süreceksin. Zaten gelen almalıksa bu çalma bedenine işler, değilse işlemez. Yakında olanlar iki kez daha gelirler sürdürmek için, uzakta olanlara biraz katarım, diğer ikisini kendileri sürerler (O42).

(c) ve (d) uygulamaları doğaldır.

O11uygulama ile O16 uygulama, O30,O41,O38 ile O42 uygulama, O35 ile O29 uygulama benzemektedir.

3.1.1.2.5.12. Köstebek Uygulaması

Uygulama A

Köstebek, ıban gibi bir şey çıkıyor, içi irinli mosmor oluyor, damar kıvrımlarında oluyor. Allah vermesin pis bir hastalık. Katran için savran gibi çeşitli şeyler katıyorlar, ben isimlerini bilmiyorum, pazardan alıp geliyorlar. Pazardan köstebek için deyince bulup geliyorlar. Merhem gibi yapıyorum onu, o ıbanın özünü

çıkartıyor, içindeki pisliği çıkartıyor. Bir hafta kadar bu merhemden sürersen bir şey kalmaz (O11).

Güç kaynağı doğaldır.

3.1.1.2.5.13. Yılcık Uygulaması

Uygulama A

Yılcık, ağrı olur insanda bu ağrı gece dolanır, gezer bir oranda olur, bir başka yerde işte yılcık taşını gezdirdin mi ağrının olduğu yer belli olur. Onun için yılcık ilacı hazırlıyorum, vurgusunu vuruyorum (O11).

Güç kaynağı doğaldır.

3.1.1.2.5.14. Diş Ağrısı Uygulaması

Uygulama A

Tasın içine kül koyarız, onun içine iğne, bozuk para koyarız üstüne tülbent kapatırız, dışın üstüne doğru bir o tarafa bir bu tarafa gezdiririz. Üç Elham, üç İhlâs okuruz. Üç kere yaptıktan sonra gelmiş, geçmiş olsun deriz. Külü ayak basılmayacak yere dökeriz, işte böyle olur (O39).

Uygulama B

Tasın içine kül koyarsın, o tası yüzüne doğru gezdirirsin, tasın içine bozuk para katarsın bir de yüzünde gezdirirsin, gezdirirsin üç Elham, üç İhlâs, üç Amentü okursun “Derdi benden, dermanı Allah’tan çık git.” dersin, çıkar gider. Eğer külün göbeği çöküyorsa göz tutmuştur, külün göbeği çökmemişse göz yoktur (O13).

(a) ve (b) uygulamanın güç kaynağı “hastalığı cansızlara devretme” prensibidir. Ayrıca dinsel özellikte söz konusudur.

O15 uygulama O39 uygulama ile benzetilmektedir.

3.1.1.2.5.15. Kurşun Dökme Uygulaması

Uygulama A

Bir kabın içinde kurşunu eriteceksin, başka bir kabın içine biraz su katacağısın, nazar olan kişiyi oturtacağısın üstünden bez gibi bir şeyler ardacağısın. Su olan çanağın içine eritilen kurşunu dökereceksin o göz gibi oluyor. Dökerken üç Elham, üç İhlâs, üç Amentü okurum. “Derdi bizden, dermanı Allahtan çık git.” derim üç kere döndürürüm, olur (O13).

Bu uygulamada kurşunun nazarı çektiğine inanılmakta ve bu maddeler sayesinde hastalığın kişiyi terk ettiğine inanılır. Kısacası bu uygulamada “hastalığın cansızlara nakli” prensibi uygulanmaktadır.

Uygulama B

Bir tava gibi bir şeyin içinde kurşunu eriteceksin, başka bir tabağın içine su katacağısın, nazar olan kişiyi sandalyeye oturtacağısın. Başının üstünü bezle örteceksin. Tepesinden, su olan tabağın içine eritilen kurşunu bismillah çekip “Dağlara taşlara, vuran gözlere, göz varsa çıkınsın gitsin.” diyeceksin göz varsa zaten göz göz oluyor dökülen kurşun. Üç kere yapacağısın bunu. Kurşun döktüren giderken hiç arkasına bakmadan gidecek (O43).

Bu uygulamada da “hastalığın cansızlara nakli” prensibi uygulanmaktadır.

3.1.1.2.5.16. Kısır Uygulaması

Uygulama A

Kasıқта çocuk damarı olur, o damar atmıyorsa çocuk olmaz. O damar ya tembelleşmiştir ya da hiç çalışmıyordur. O damar çalışsın diye sütle incir yaprağını kaynatırsın o koyulaşır, onu yazmanın arasına alıp o damar çalışıncaya kadar kasıklara vurarsın. Bunu yapınca damar açılır. Bundan başka yine üç tane incir yaprağı, bir avuç saman, bir ak taş, bir kara taş, biraz süt, bunları 5 dakika kaynatacaksın. Sonra bunları kap gibi bir şeyin içine koyup üstüne oturacaksın. Bu da çocuk damarlarını açar. Ilık ılık damarlara işler. Damarlar yumuşar, hamur gibi olur (O22).

Bu uygulamada güç kaynağı doğaldır.

3.1.1.2.5.17. Karnın Ağrısı Uygulaması

Uygulama A

Karnı ağrıyan insanın eğrilerinin altı sert sert olur, soğuklamadan olur, yediği bir şeyden olur sürekli tuvalete gider. Tatlı ayıt olur, ebegümece, arpa kepeği, kükürt bu üzümlere atıldan bunları bir şeyin için de unla güzelce kızdıracaksın hamur gibi olacak. Bu hamuru karnı ağrıyan insana yedi gün, akşamdan koyup sabah alacaksın. Eğer hamur sabah aldığında delik delik olmuşsa karnı yemiştir, ağrı geçer, bir şeyi kalmaz. Hamuru hasta geldiğinde sıcak sıcak vuracaksın, ben hazırlıyorum, ilkini ben yapıyorum sonrasını evlerinde yapıyorlar (O25).

Bu uygulamada da güç kaynağı doğaldır.

3.1.1.2.5.18. Ot Kesmesi Uygulaması

Uygulama A

Ciltte, deride kaşıntı oluyor, egzama diyorlar şimdi. Ot kesme otu oluyor o otu kaşıntının olduğu yere koyarsın üç Amentü, üç Fatiha okursun, “İzin Allahtan sevap benden.” dersin o otu bir taşın üstüne koyarsın, o kuruyunca deride kurur (O26).

Uygulamanın güç kaynağı dinselken otun kuruması ile hastalığın geçmesi arasında benzerlik kurularak uygulama büyüsel şekle dönüşmüştür. Büyünün taklit prensibi kullanılmaktadır.

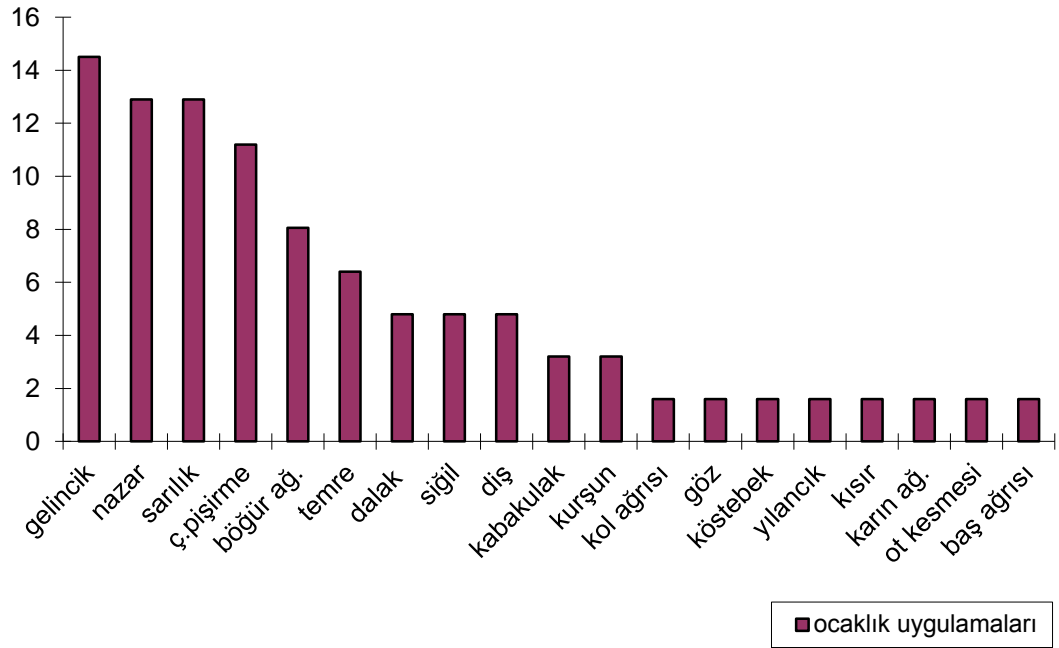
3.1.1.2.5.19. Baş Ağrısı Uygulaması

Uygulama A

Baş ağrısı için bir tasın içine kül katacağın. İçine iğne, bozuk para, soğan kabuğu atacaksın, üstüne tülbent koyup başının üstüne doğru gezdireceksin, gezdirdik sıra eğer ağrı varsa kül iç içine, iç içine ortasından delinir. Sonra bu külü üç yol ağzına, kimsenin görmeyeceği vakit dökereceksin (O33).

“Hastalığı cansızlara devretme” prensibi uygulanmıştır.

Şekil-1 Nazilli’de ocaklık uygulamalarının % oranları

Nazilli’de ocaklık uygulamalarının hangi hastalığa karşı kullanıldığı Şekil-1 deki grafikte görülmektedir. Buna göre en yaygın uygulama gelincik hastalığına karşıdır. Uygulamalarda ortak noktalar:

1. Çoğu doğal özellik gösterir.
2. Bal, pekmez ve bahar aleti karıştırılarak“çalma” adını verdikleri bir karışım ile tedavi yapılmaktadır.
3. Karışım belirli sayı ve günlerde uygulanmaktadır.

Daha önceki yayınlarda bu uygulama bulunmamaktadır. İlk defa tarafımızdan tespit edilmiştir.

Ocaklar içinde ikinci derecede yaygın uygulama sarılık ve nazar ocağıdır. Uygulamalarda ortak noktalar şunlardır;

1. Uygulamanın çoğu ocaklının hastanın iki kaşının ortasını keserek kan çıkarması şeklinde yapılmaktadır.
2. Köpek pisliğinin ayran gibi içeceklerin içine karıştırılıp içirilir
3. Dut kavuğunun kaynatılarak içirilir.
4. Tartılmamış dana eti dövülüp bele konur.

Nazar ocağı uygulamasında ortak noktalar şunlardır;

1. Uygulamalar çeki(başörtüsü)bakma ve okuma şeklinde yapılmaktadır.
2. Çeki bakma kişinin üstünde nazar olup olmadığını anlama amacıyla uygulanır.

Daha önceki yayınlarda bu uygulama kurşun dökme şeklinde de karşımıza çıkmaktadır. Bölgede kurşun dökme nazarla ilgili olsa da ayrı başlıklarda verilmiştir.

Bölgede yaygın olan diğer uygulama çocuk pişirme ocağıdır. Uygulamada ortak noktalar şunlardır;

1. Çocuk pişirme uygulamasında “benzer benzerini doğurur” ilkesine uygun olarak çocuk kazan içinde pişiriliyormuş gibi yapılarak hastalık tedavi edilmeye çalışılır.
2. Uygulama Anadolu’da aydaşlık adıyla bilinmektedir.
3. Anadolu’daki uygulamalar biraz farklıdır. Anadolu’da kırkı karışan çocuklar kırkının karıştığı evin etrafında dolaştırılır, çocuk iyileşmeyecek olursa zayıf çocuğun annesi, gürbüz çocuğun evinden yiyecek tedarik ederek yer.

Bölgedeki bir diğer uygulama ise böğür ağrısı ocağıdır. Uygulamada ortak noktalar;

1. Çoğu doğal özellik gösterir.
2. Bal, pekmez, bahar aleti, gülgen otu, kuru üzüm, un, fatmagülü, çam kökü gibi malzemelerin karışımından “vurguluk” adı verdikleri hamuru hazırlanarak tedavide kullanılır.

Daha önceki yayınlarda bu uygulama bulunmamaktadır. İlk defa tarafımızdan tespit edilmiştir.

Temre ocakları da bölgede yaygındır. Uygulamalarda ortak noktalar;

1. Ocaklı tarafından temrenin etrafı çizilir.
2. Üzerine tükürülür ve tuz konularak okunur.

Daha önceki yayınlarda bu uygulama benzer şekilde uygulanmaktadır.

Bölgedeki bir diğer uygulama siğil ocağıdır. Uygulamalarda ortak noktalar şunlardır;

1. Okuma, tuzun su ağızına dökülmesi gibi büyüün taklit prensibine uyan uygulamalarla tedavi edilmektedir.
2. Bütün siğil uygulamalarında büyüün taklit prensibine rastlanılır.
Daha önceki yayınlarda siğile verilen isim yörelere göre farklılık göstermektedir.

Bölgedeki diğer uygulama dalak kesme ocağıdır. Uygulamada ortak noktalar şunlardır;

1. Ocaklı hastayı yere yatırır.
2. Üstüne ekmek tahtası koyarak eline aldığı bıçak veya çapayla tahtaya üç kere vurur. Amaç hastalığı korkutarak hastalığı geçirmektir.
3. Taklit büyüü prensibi kullanılarak tedavi edilmeye çalışılmaktadır.

Daha önceki yayınlarda bu uygulamaya benzer uygulamalara rastlanılmaktadır.

Bölgedeki diğer uygulama diş ağrısı ocağıdır. Uygulamada ortak noktalar şunlardır;

1. Kabın içine kül konulur.
2. Kap hastanın yüzünde dua okunarak gezdirilir.
3. Tasın içindeki külün ortası çukurlaşmışsa hastalığın geçeceğine inanılır.

Daha önceki yayınlarda bu uygulamaya benzer uygula bulunmamaktadır. İlk defa tarafımız tarafından tespit edilmiştir.

SONUÇ

Bu araştırmada halk inançları, Aydın'ın Nazilli ilçesi merkez olmak üzere Nazilli ve çevre köylerinde saha çalışması esas alınarak değerlendirilmiştir. Nazilli ilçesi Aydın'ın en büyük ilçesi olup, geçmişten günümüze pek çok millete ev sahipliği yapmış olma özelliğinden dolayı bilinçli olarak seçilmiştir. Nazilli'de daha önce halk inançları ile ilgili çalışma yapılmamış olması da bu konunun araştırmaya değer bir konu olarak görülmesini sağlamıştır.

İnanç bir toplumu yönlendiren, kişilerin kimlik ve kişilik kazanmalarında önemli rolü olan toplumun yapı taşlarındandır. Türkler İslamiyet'le hemen tanışmamışlar, Türklerin İslamiyet'le tanışmaları yıllar süren bir süreçte gerçekleşmiştir. Yeni dinlerini eski dinleriyle bütünleştirmeyi başaran Türk milleti, temeli yüzyıllara dayanan pek çok uygulamanın günümüze kadar ulaşmasını sağlamıştır. Böylece zengin bir bilgi birikimi oluşturmuşlardır. Elde edilen bilgiler ışığında Türklerin İslamiyet'ten önceki inançları dört başlıkta değerlendirilmiştir. Bunlar; atalar kültü, tabiat kültleri, gök tanrı inancı ve şamanlıktır. Eski Türk inançlarının Nazilli'deki izleri, Nazilli'de gerçekleştirilen uygulamalar dikkate alınarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Atalar kültürünün İslami yansıması olarak değerlendirebileceğimiz yatır ziyaretleri Nazilli'de de Sinan Dede, Arap Dede, Müsür Dede, Feyzullah Çingilli Dede gibi türbelere gidilerek gerçekleştirilmektedir. Bu türbelerin manevi açıdan pek çok toplumsal katkısı olmaktadır. Yine Nazilli'de dağlar da kutsal yerler olarak kabul edilmektedir. Nazilli'nin Apaklar Köyü'nde bulunan Oyuk Baba Türbesi bu dağın kutsal kabul edilmesini sağlamıştır. Dağın kutsallığı, sahip olduğu kutsiyetten değil orada yatan yatırdan kaynaklanmaktadır. Kısacası günümüzde insanlar zamanla dağın sahip olduğu kutsallığı unutmuş, oranın kutsiyetini mezarlarda yattığına inandıkları erenlere, kutsal kişilere bağlamışlardır. Aslında dağlar, üzerinde yatırlar bulunduğu için kutsal olmayıp, dağlar mukaddes mekânlar olduğu için erenler oralara gömülmüştür.

Türklerin İslamiyet'e girmeleri uzun zaman olsa da Türklerin İslamiyet'i kabul etmesiyle İslamiyet yeni bir boyut kazanmıştır. Türkler, Türk hayat felsefesiyle

İslamiyet’i birleştirek farklı bir yapı meydana getirmişlerdir. Kendilerine özgü bir hayat tarzı benimsemişlerdir. Türklerde Tanrı inancı İslamiyet öncesinde de sonrasında da pek değişmemiştir. Türkler kağanlarını, yeryüzünde Tanrı’nın elçisi, resulü, gölgesi şeklinde tasavvur etmişlerdir. Tanrının yukarda, gökyüzünde olması inancı, Türkler arasında, başlangıçtan günümüze kadar devam etmiştir (Ögel, 2002: 117). Günümüzde de avuçların açılıp göğe yüz tutarak dua edilmesi Gök Tanrı inancının izlerini göstermektedir.

Tabiattaki bütün varlıkların tanımlanamayan bazı güçlerinin olduğuna inanan Türkler dağ, tepe, ağaç, su gibi nesnelere canlı kabul etmişlerdir. Nazilli’de de kötü bir şey söylendiğinde bu şeyin başa musallat olmasını engellemek amacıyla tahtaya vurulması, yağmur duası için yüksek yerlere çıkılması, nazar değmesin diye taşların takılması, evlere sarımsak, diken asılması, kurşun dökülmesi gibi uygulamalar tabiattaki güçlerden güç almak için uygulanan pratiklerdir. Görüldüğü gibi İslamiyet’ten önceki uygulamalar unutulmamış bir şekilde şekil değiştirerek günümüze kadar devam ettirilmiştir.

Doğum geçiş döneminin ilk merhalesidir. Nazilli’de doğum öncesinde yapılan uygulamalar iki sınıfta değerlendirilebilir. Birincisi kadının gebe kalamaması durumunda yapılan uygulamalar, ikincisi de kadının gebe kaldıktan sonra yapılan uygulamalar. Nazilli ve çevresinde doğumla ilgili uygulamalara bakıldığında geçmişle günümüz arasında çok büyük fark olmadığı görülür. Geçmişte kısırlık sadece kadında aranan bir kusur olduğu için tedavide uygulanan yöntemler kadına yönelik olmuştur. Günümüzde ise çocuk sahibi olamayan insanlar bunu kusur olarak değerlendirmeyip hastalık olarak değerlendirirler. Bu sebeple çiftler çocuk sahibi olmadıkları takdirde geleneksel uygulamalardan ziyade modern tıbbın olanaklarından yararlanmaya çalışırlar. Çocuk sahibi olmak istemeyen çiftler ise doğum kontrol hapı, spiral ve diğer tıbbi uygulamalara başvururlar. İstenmeyen hamilelikler de kürtaj yöntemiyle sonlandırılmaktadır. Modern tıbbın gelişmesi ve insanların bilinçlenmesiyle kadının gebe kalamaması durumunda yapılan uygulamalar günümüzde değişiklik gösterse de kadının gebe kaldıktan sonraki uygulamaları pek çok gebe kadının hâlâ uyguladığı ve inandığı tespit edilmiştir.

Doğum sonrasında uygulanan çocuğa ad verme, kırkı çıkma, kırk gezmesi, bebek evi gibi uygulamaların günümüzde de uygulandığı görülmektedir. Geçmişte görülen ad koyma geleneği günümüzde farklılaşmış olsa da İslami uygulamalarla bütünleşerek sürdürülmektedir. Annenin lohusalık dönemine ve bebeğin kırkının çıktığı zamana kadar geçen sürede gerçekleştirilen uygulamalara günümüzde de önem verilmektedir.

Geçiş dönemlerinden biri de sünnettir. Çocuk için önemli bir evre olan sünnet geçmişten günümüze ailelerin ekonomik durumuna göre farklı şekillerde gerçekleştirilmiştir. Günümüzde mevlitli, yemekli, eğlenceli-yemekli, mevlitli-eğlenceli şekillerde gerçekleştirilmektedir.

Yine geçiş dönemlerinden biri olan evlenme ile ilgili uygulamalarda da geçmişin izleri görülmektedir. Görücü, kız isteme, dünür, söz, söz mendili, nişan, kına gecesi, düğün gibi uygulamalarda geçmişten bugüne farklar olsa da hâlâ varlık göstermektedir. Görücü usulü evlenmeler eskiye oranla azalmıştır. Evlenmek isteyen çiftler niyetlerini açıkça dile getirmektedir. Kız isteme, dünür, söz mendili gibi uygulamalarda değişiklik olsa da devam etmektedir. Kız çıkarma, gerdek gecesi, kız almada uygulanan uygulamalarda da geçmişten günümüze değişimler olmuştur. Örneğin geçmişte kına geceleri sadece kız tarafında kızlar arasında yapılırken günümüzde kına geceleri kadın erkek karışık yapılmaktadır.

Geçiş dönemlerinden bir diğeri de ölümdür. Ölümle ilgili uygulamalarda eski Türk inançları İslami bir kimliğe bürünerek yaşatılmaktadır. Ölmek üzere olan insanın ruhunu rahat teslim edebilmesi için dini ve büyüsel nitelikli uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Ölünün gömülmesi, gömüldükten sonraki uygulamalarda da İslami uygulamalar söz konusudur. Yas törenleri eski Türklerin en önemli törenleridir. Günümüzde yas tutmak İslami yönden hoş karşılanmadığı için gerçekleştirilmemektedir. Eski Türklerde gerçekleştirilen doğrudan ölüye verilen ölü aşı zamanla ölünün ruhuna kurban sunma şekline dönüşmüştür. İslamiyet'ten sonra da bu uygulama ölünün gömülmesinin ardından ölü evinde yemek yeme uygulamasına dönüşmüştür. Bugün Nazilli'de de ölü gömüldükten sonra ölü evinde yemek yenilerek dualar okunmaktadır.

Nazilli Halk hekimliğinde yatırlar ve ocaklar değerlendirilmiştir. Bu araştırma sonucunda ocakların sahip olduğu tedavi yetenek ve becerilerinin ana, babadan(veya kan bağı bulunan diğer şahıslardan) kan bağı ile geçtiği gerisinin ise dedesinden, ninesinden, annesinden, babasından, komşusundan, teyzesinden izin alarak bu uygulamaları gerçekleştirdikleri tespit edilmiştir. Bu bulgu kan bağıyla geçen ocaklığın günümüze yaklaştıkça azaldığını göstermektedir.

Görüşme yaptığımız Ocaklıların % 22'si erkek, % 78'ü kadındır. Eski Türk toplumunda önemli bir yeri olan şamanların en güçlülerinin kadın şamanlar olarak görülmesi, ocakların kökeni hakkında bize bilgiler vermektedir.

Ocakların kullandığı uygulamalar yapısal özellikleri bakımından analiz edilip incelendiğinde % 18' inin doğal, %82' sinin büyüsel özellik taşıdığı görülmektedir. Dinsel uygulamaların hem büyüsel hem doğal uygulamalarda yaygın şekilde kullanıldığı görülmektedir. Ocaklılar tedavide kullanacakları bitkileri kurutarak saklamakta ve gerektiğinde bunlardan yararlanmaktadır. Bitkiler genellikle hamura ilave edilerek veya doğrudan kaynatılarak kullanılmaktadır. Yine bu araştırmada Ocaklıların % 73' ünün tek hastalığa % 27'sinin birden fazla hastalığa (diğer hastalıklar için izin alarak) baktığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Ocaklıların tedavi etme yeteneklerini "izin alma" denilen bir törenle aldıkları görülmektedir. Bu törenler genelde eline tükürüp yalama şeklinde olmaktadır. Ocaklıların % 96'sı başkasına izin vermemişken, % 4'ü başkasına izin vermiştir.

Yine elde edilen bulgulara göre Ocaklıların % 64'ü tedavilerini bir kez uygularken % 46'sı ise tedavileri birden fazla uygulamaktadır. Bu tedaviler uygulandıktan sonra % 60'ında hastanın uygulaması gereken şeyler varken(perhiz gibi) , % 40'ında hastanın uygulaması gereken şeyler yoktur.

Ocaklıların % 49 bir bedel alırken (gönüllerinden ne koparsa, ... kadar, hediye getiriyorlar), % 51'i ücret almamaktadır.

Hastalıkların tedavisi için uğraşan bu kişilerin yaptıkları işlemler bölgede derde derman, kocakarı ilacı olarak adlandırılmaktadır.

Sonuç olarak Nazilli Halk İnançları başlığı verilen bu araştırmada toplam 78 kaynak kişiden yararlanılmıştır. Nazilli halk inançları bağlamında gerçekleştirilen uygulamalar, pratikler geçmişten günümüze farklılık gösterse de hâlâ devam etmektedir. Nazilli’de geçmişten günümüze gerçekleştirilen geçiş dnmelerindeki uygulamalar, hastalıkların sağaltımında gerçekleştirilen uygulamalar, günlük hayattaki uygulamalar eski Türk inançlarının günümüzdeki varlığını kanıtlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Acıpayamlı**, Orhan. “Türk Folklor Ürünü Yağmur Duasıyla İlgili Yapı ve Fonksiyon Sorunları”, *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, IV. Cilt, Gelenek-Görenek ve İnançlar*, KB MİFAD Yayınları, Ankara: 1976.
- Acıpayamlı**, Orhan. “Türkiye Folklorunda Halk Hekimliği ve Özellikleri.” *ADTCFD*, Cilt. XXVI, Sayı:1-2 Ocak, Haziran, 1969, ss. 5- 94.
- Aça**, Mehmet. “Yaratılış Mitleri, Şamanizm ve Tasavvuf Bağlamında Düşüş, Mahrumiyet Ve Hapis.” *Milli Folklor*, 62.Sayı, Ankara: 2004, ss. 8-18.
- Akdoğan**, Adeviye. “Turpçular Köyü Sünnet Gelenekleri”. I.Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri II , 22- 23 Aralık, Kültür Yayınları, Ankara: 1996.
- Akin**, Hikmet. *Aydınöğulları Hakkında Bir Araştırma*. A.Ü.D.T.C Fakültesi Yayınları, Ankara:1968.
- Altıntaş**, Ayten. “ Eski Türk Kültüründe Hayat Ağacı Ve Ölümsüzlük Otu.” *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Aralık 87, İstanbul:1987, ss. 143-156.
- Anjigonova**, Larisa. “Geleneksel ve Çağdaş Hakas Kamılığı”. *Yaşayan Eski Türk İnançları Bilgi Şöleni: Bildiriler, 16–17 Nisan 2007 Hacettepe Üniversitesi Sıhhiye Yerleşkesi*. Öncü Basımevi, Ankara:2007, ss. 15-22.
- Araz**, Rıfat. *Harput'ta Eski Türk İnançları Ve Halk Hekimliği*. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara:1995.
- Arslan**, Ahmet Ali. “Orta Asya Türk Ve Amerika Kızılderili Şamanlarının Giysileri.” *Yaşayan Eski Türk İnançları Bilgi Şöleni: Bildiriler, 16–17 Nisan 2007 Hacettepe Üniversitesi Sıhhiye Yerleşkesi*. Öncü Basımevi, Ankara:2007. ss. 51-81.
- Arslan**, Ahmet, Ali. “Türk Şamanizminin Kaynağına Doğru.” *Türk Dünyası Araştırmaları*. Sayı:157, Ağustos 2005, ss.57-74.

Artun, Erman. “Anadolu İnanç Önderlerini Besleyen Eski İnanç Sistemleri, Dinler, İnanışlar.” *Uluslar Arası Türk Dünyası İnanç Önderleri Kongresi Bildirileri*, TÜRKSEV Yayınları, Ankara: 2002. ss 25-39.

Artun, Erman. “Türklerde İslamiyet Öncesi İnanç Sistemleri, Öğretiler, Dinler”http://tll.ibu.edu.ba/assets/userfiles/tll/docs/erman_artun_inanc_sistemleri%2029%20kasim%20halkbilimi.pdf (11.04.2013).

Artuşeva,A., Baktıbek Çınbayev. “Altaylarda Ruh Yorumu ve Şamanizm.” *Yüce Ereğ*. Yıl:1, Sayı:9, Ocak 2000, ss.17.

Avcıoğlu, Doğan. *Türklerin Tarihi*. I.Cilt, Tekin Yayınevi, İstanbul: 1995.

Bayat, Fuzuli. *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı*. Ötüken Yayınları, İstanbul:2006.

Beydili, Celal. *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*. Yurt Kitap Yayınları, Ankara:2005.

Boratav, Pertav, Naili. *100 Soruda Türk Folkloru*. Gerçek Yayınevi. İstanbul:1994.

Buğdaycı, Aslan. *Dünden Bugüne Nazilli*. Eğitim Yayınları, İstanbul: 2001.

Buğdaycı, Aslan. *Milli Mücadele’de Nazilli 1919-1922*. Karacasu Matbaa, Nazilli:1996.

Buluç, Saadettin. *Şaman İslam Ansiklopedisi*. C.XI, MEB Yayınları, İstanbul: 1993.

Buluç,Sadettin.“Şaman,Şamanizm”<http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/21.php> (03. 07. 2012).

Buran, Ahmet. “Fırat Havzasında Eski Gelenek ve Görenekler.” *Fırat Üniversitesi, Fırat Havzası Folklor Ve Edebiyat Sempozyumu*, Elazığ:1992, ss:38-54.

Bülbül, Davut. Düziçi’nde Geçiş Dönemleri (Doğum, Evlenme, Ölüm) Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Niğde: 2006.

Chaglarsürüng, Tsevelin. “Moğolistan Duhalarının Şamanizmi.” *Türkbilig, Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, Sayı 7, 2004 ss:149-162.

Çelik, İsmail. “Nazar, Nazarlık ve İlgili Büyüsel İşlevler”. *B.Ü.F.K. Boğaziçi Üniversitesi Halkbilimi Yıllığı*, İstanbul:1974 ss. 155-184.

Çınıbayev, Baktıbek. “Altaylar’da Ruh Yorumu ve Şamanizm”. *Yüce Ereğ* Yıl:1, Sayı:9, Ocak 2000, ss: 9-21.

Çıplak, Nilgün. “Halk Kültüründe Nazar, Nazarlık İnancı Ve Bunlara Bağlı Uygulamalar”. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sayı 15, 2004, ss. 103-125.

Çıplak, Nilgün. “İçel’de Yağmur Yağdırma Törenleri”. *Folklor Edebiyat Dergisi*, Cilt, VIII, Sayı XXXI, 2002, ss.93.

Çoruhlu, Yaşar. *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. Kabalcı Kitabevi, II. baskı İstanbul:2010.

Davletov, Timur. “Kamlık İnancında Kam(Şaman) ve Kümelenme Geleneği Üzerine” *Yaşan Eski Türk İnançları Bilgi Şöleni: Bildiriler*, 16–17 Nisan 2007 Hacettepe Üniversitesi Sıhhiye Yerleşkesi. Öncü Basımevi, Ankara:2007 ss.89-95.

Delioeroğlu, Yakup. “Hakasların Geleneksel Kültürüne Dair Bir İnceleme” *Milli Folklor*, Ankara:1997, s:42-49.

Dilek, İbrahim. “Altay Türk Kaycılık Geleneği ve Kaycı N.U Ulagaşevi Dağ İyesi Motifi”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 1998, Bahar, S.5, ss. 309-360.

Doğaner, Ali. “Osmaniye Halk Kültüründe Ateşin Yeri Ve Önemi.” *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*.

Duvarcı, Ayşe. “Halk Hekimliğinde Ocaklar”. *Milli Folklor*, Cilt:1, Sayı:7 Eylül 1990, ss:34,38.

Ekici, Metin. “Tire Yöresi Yağmur Duası Gelenekleri Üzerine Bir İnceleme”. *Milli Folklor*, Cilt 7, Sayı 56, Ankara: 2002, ss. 46-52.

Eliade, Mircea. *Şamanizm İkel Esrime Teknikleri*. İmge Kitapevi, 1.Baskı, Ankara:1999.

Emecen, Feridun. *Aydın*. Dİİ, İstanbul:1991.

Ergin, Muharrem. *Dede Korkut Kitabı*. 4.baskı, TDK yayınları Ankara: 1997.

Erginer, Gürbüz. *Kurban, Kurbanın Kökenleri Ve Anadolu’da Kanlı Kurban Ritüelleri*. Yapı Kredi Yayınları. İstanbul:1997.

Eröz, Mehmet. *Eski Türk Dini (Gök Tanrı İnancı) ve Alevilik Bektaşilik*. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul:1992.

Gökalp, Ziya. *Türk Medeniyeti Tarihi*. Toker Yayınları, İstanbul:1995.

Gökbel, Ahmet. *Anadolu Varsaklarında İnanç ve Adetler*. AKM Başkanlığı Yayınları, Ankara:1998.

Gül, Bülent. “Mogalistan Duhaları” *Yaşayan Eski Türk İnançları Bilgi Şöleni: Bildiriler*, 16–17 Nisan 2007 Hacettepe Üniversitesi Sıhhiye Yerleşkesi. Öncü Basımevi, Ankara:2007 ss:27-36.

Günay, Ünver ve Harun Güngör. *Türk Din Tarihi*. Kayseri: 1998.

Güngör, Harun. “Eski Türk Dininin İsimlendirilmesi Üzerine”. <http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/22.php> (12). (02. 04. 2013).

Güngör, Harun. “Geleneksel Türk Dininden Anadolu’ya Taşınanlar.” *Yaşayan Eski Türk İnançları Bilgi Şöleni: Bildiriler*, 16–17 Nisan 2007 Hacettepe Üniversitesi Sıhhiye Yerleşkesi. Öncü Basımevi, Ankara:2007, ss,1-6.

Güngör, Harun. *Eski Türklerde Din ve Düşünce, Türkler*. Cilt 3, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara: 2002.

Güzelbey, C. Cahit. “Kanalma, Gövdeden Kan Çıkarma Yoluyla Tedavi”. *Türk Folklor Araştırmaları*, Cilt:17, Sayı:328 Kasım, 1976 ss:7815.

Hopdal, Mihaly. “Türklerin İlk Din Liderleri: Orta Asya’da Şamanizm” *Anayurttan Atayurda Türk Dünyası*. Yıl:10, Sayı:23, 2002, ss:49.

İnan, Abdülkadir. *Eski Türk Dini Tarihi*. M.E.B, İstanbul:1976.

İnan, Abdülkadir. *Makaleler ve İncelemeler*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul: 1998.

İnan, Abdülkadir. *Tarihte Ve Bugün Şamanizm Materyaller Ve Araştırmalar*. TTK Yayınları, Ankara:2009.

İsamettin, Faika. “Ay Hakkında İnanmalar III- Bursa’da”. *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, Cilt 4, Ankara:1275 ss.1289.

Kafesoğlu, İbrahim. *Türk Milli Kültürü*. 22. Basım, Ötüken Neşriyat, İstanbul: 2002.

Kalafat, Yaşar. *Doğu Anadolu’ da Eski Türk İnançlarının İzleri*. AKM Yayınları, Ankara: 2002.

Kalaycı, Durdu, Bircan ve Aydın Kalaycı. “Geçmişten Günümüze Ölüm Adetleri ve Kemaliye Köyünde Ölüm.” *Türk Halk Kültürü Araştırmaları*, Kültür Bakanlığı Hagem Yayınları, Ankara:1997, ss.47-74.

Koç, Talat, Nazan Keskin. “Uzunköprü’de Halk Takvimi Ve Sıcaklık İlişkisi.” *Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 5, Balıkesir: 2001. ss. 1-15.
<http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c4s5/makale/c4s5m1.pdf> (10.04. 2013) .

Kutlu, M.Muhtar. “Şamanizmden Modern Zamanların Neo-Şamanizmine” *Folklor Edebiyat*, 2001, Cilt: XXVII 2001/3, ss:24, 26.

Küpçü, İ.Hakkı. *Tarihin Aydınlatığı Gelecek*. 3. Baskı, Basım Yeri: Melike Ofset, Ankara:2006.

Meydan Larousse, “Ocak Maddesi”. Cilt:4, İstanbul:1972, s:459

Ocak, Yaşar. *Bektaşî Menkıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri*. Enderun Kitabevi, İstanbul:1984.

Ögel, Bahaddin. *Türk Mitolojisi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara:2002.

Ökse, Tuba. “Eski Ön Asya’dan Günümüze Yeni Yıl Bayramları, Bereket Ve Yağmur Yağdırma Törenleri.” *Bilig*, Kış, İstanbul: 2006, ss.47-68.

Öngel, Gülnur. “Denizli Halk Hekimliğinde Ocaklar” Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili Ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı Programı, Y.Lisans Tezi, Denizli:1997.

Perrin, Michel. *Şamanizm*. İletişim Yayınları, 2.Baskı, İstanbul: 2003.

Radloff, Wilhelm. *Türklük ve Şamanlık*. Örgün Yayınları, I.Baskı, İstanbul:2008.

Rayman, Hayrettin. “Yozgat Yöresinde Bazı Şamanik Ve Kozmogonik İnançlar.” *Milli Folklor*, Sayı:60, Ankara: 2003, ss:88-91.

Roux, Jean Paul; *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*. Çev. Aykut Kazancıgil, Kabalcı Yayınevi, İstanbul:1999.

Salihov, Ahat. “Başkurt Şamanlarının Tedavi Usulleri.” *Yaşan Eski Türk İnançları Bilgi Şöleni: Bildiriler*, 16–17 Nisan 2007 Hacettepe Üniversitesi Sıhhiye Yerleşkesi, Öncü Basımevi. Ankara:2007, s:83-88.

Selçuk, Ali. *Tahtacılar*. Yeditepe Yayınevi, İstanbul:2004.

Sezik, Ekrem, Gülnur Öngel. “Halk İnançları Araştırmalarında Ocaklık Geleneği” *Turhan Baytop Anma Kitabı*. İstanbul Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi, İstanbul:2004.

Şener, Cemal. *Şamanizm Türklerin İslamiyetten Önceki Dini*. Etik Yayınları, 13.Baskı, İstanbul:2003.

Tacemen, Ahmet. *Bulgaristan Türkleri İnanışları veya Kimliği*. Üçbilek Matbaası, Ankara: 1995.

Tanyu, Hikmet. “Fatma Anamız(Fadime Anamız) Ve El İle İlgili İnançlar Üzerine Kısa Bir Araştırma” *II. Milletlerarası Türk Folklor Bildirileri*. Kültür Turizm Yayınları, Ankara:1982.

Tanyu, Hikmet. “Türklerde Ateşle İlgili İnançlar.” *TFKB*, Cilt: 4, Ankara:1976 s.285-286.

Turan, Osman. *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*. Cilt:1 11.Baskı İstanbul:1998.f

Türkan, Kadriye. “Türk Dünyası Masallarında Su Kültü” *Milli Folklor*. Ankara: 2012, 93. Sayı, ss:135- 148.

Uraz, Murat. *Türk Mitolojisi*. Düşünen Adam Yayınları, İstanbul:1994.

Vasilyev, Valeriy. “Saha Halkının Kamılığı” *Yaşayan Eski Türk İnançları Bilgi Şöleni*: Bildiriler, 16–17 Nisan 2007 Hacettepe Üniversitesi Sıhhiye Yerleşkesi. Öncü Basımevi, Ankara:2007, s:25-26.

Yaver, Şule. “Halk Takvimi, Mevsimlere Bağlı Kültürel Unsurlar Ve Halk Hukuku.İstanbul:2013.

http://www.istanbulkulturenvanteri.gov.tr/halkkulturu/detay/envanter_id/92. (03.03. 2013).

- Yeni Türk Ansiklopedisi.**“Ocak Maddesi” Cilt:7, Ötüken Yayınları, İstanbul:1985.
- Yıldırım, Dursun.** *Türk Bittiği.* Akçağ Yayınları, Ankara: 1998.
- Yıldız, Naciye.** *Manas Destanı Ve Kırgız Kültürü İle İlgili Tespit ve Tahliller.*
Ankara: 1995.
- Yörükan, Yusuf, Ziya.** *Anadolu’ da Tahtacılar ve Aleviler,* Ötüken Neşriyat.
Ankara: 2006.
- Yörükan, Yusuf, Ziya.** *Müslümanlıktan Evvel Türk Dinleri Şamanizm.* 1.Basım, Yol
Yayınları, Ankara:2005.

EKLER

Ek 1: Kaynak kişi listesi

Liste 1. 1. Nazilli ve çevresinde derleme yapılan kaynak kişilerin listesi aşağıdaki gibidir;

Ad Soyad	Yaş	Adres
1. Ayşe Eroğlu	75	Ketendere Köyü
2. Arzu G�res	28	Aydoğdu Mah.
3. Emine abuk	42	Kurtuluş Mah.
4. Ayşe atık	51	Aydoğdu Mah.
5. Kadriye Ebcim	44	Pınarbaşı Mah.
6. Fadime Şimşek	57	Aydoğdu Mah.
7. Aysel Barın	48	İsabeyli Mah.
8. Nursel Karabulut	26	İsabeyli Mah.
9. Yasemin Yıldız	28	Turan Mah.
10. Őükriye Yenice	77	Aydoğdu Mah.
11. İraz Eryılmaz		Aydoğdu Mah.
12. Emine atık	69	Kurtuluş Mah.
13. Nurgül Can	48	Dereağzı Köyü
14. Kadir Dereağzı	72	Dereağzı Köyü
15. Cemile Tuna	65	Kurtuluş Mah.
16. Hatice Dereağzı	71	Dereağzı Köyü
17. Nermin Yıldız	63	Aydoğdu Mah.
18. Hatice G�kharım	25	Bozyurt Mah.
19. Mesude Boluvat	72	Aydoğdu Mah.
20. Ayşeğ�l Yenice	49	Turan Mah.
21. Nadir atık	54	Aydoğdu Mah.
22. Güzide Avcı	43	Kurtuluş Mah.
23. Selma Yıldız	58	Pınarbaşı Mah.
24. Saniye Ekici	33	Aydoğdu Mah.
25. Canan Tok	69	Yeşil Mah.
26. Neslihan Tok	45	Cumhuriyet Mah.

27. Ahmet apaydın	76	Eycelli Köyü
28. Hayriye Abalı	28	Abacılar Köyü
29. Fatma Çabuk	23	Aydoğdu Mah.
30. Kevser Keskin	29	Zafer Mah.
31. Hülya Düzgün	38	Hürriyet Cad.
32. Ali Dal	42	Pınarbaşı Mah.
33. Halime Keser	34	Yeni Mah.

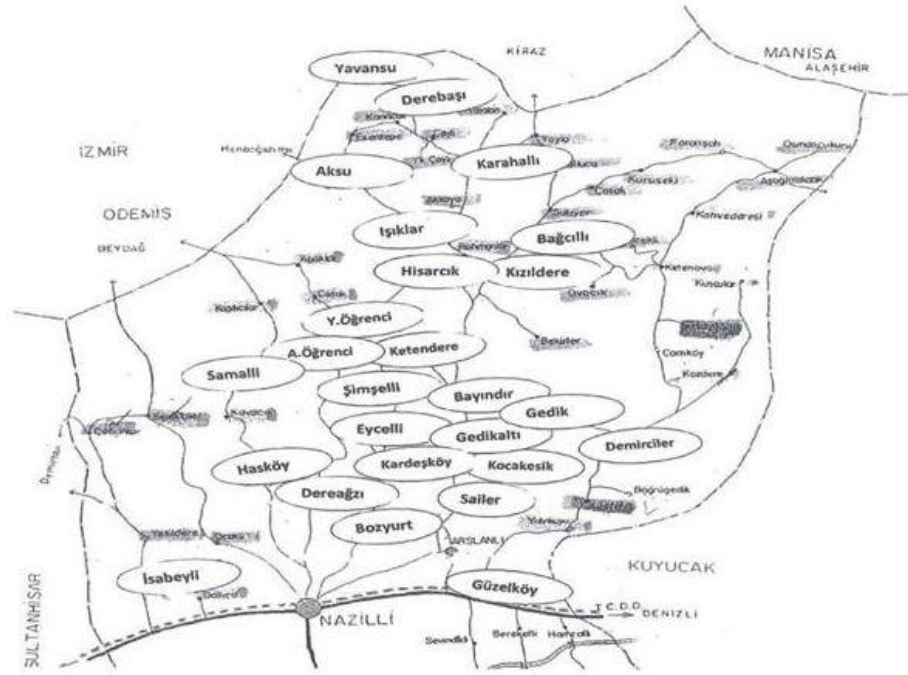
Liste 1. 2. Nazilli ve köylerinde derleme yapılan ocaklıların listesi aşağıdaki gibidir;

Ocaklı Kod No	Ocaklının Yaşı	Ocaklının Adresi
O1	64	Aydoğdu Mah.
O2	82	Aydoğdu Mah.
O3	–	Ketendere Köyü
O4	–	Ketendere Köyü
O5	75	Kardeş Köy Kocakesik Mah.
O6	–	Kardeş Köy
O7	65	Gedikaltı Köyü
O8	68	Kızıldere Köyü
O9	74	Hisarcık Köyü
O10	68	Bozyurt Köyü
O11	61	Bozyurt Köyü
O12	–	Eycelli Köyü
O13	–	Eycelli Köyü
O14	69	Şimşelli Köyü
O15	68	Pınarbaşı Mah.
O16	48	Pınarbaşı Mah.
O17	82	Yıldıztepe Mah.
O18	77	Dereağzı Köyü
O19	69	Dereağzı Köyü
O20	73	Dereağzı Köyü
O21	73	İsabeyli Kasabası
O22	–	Aydoğdu Mah.
O23	78	Aydoğdu Mah.
O24	53	Aydoğdu Mah.
O25	67	Aksu Köyü
O26	81	Sailer Köyü
O27	40	Sailer Köyü
O28	62	Sailer Köyü

O29	67	Bayındır Köyü
O30	74	Hasköy Köyü
O31	73	Derebaşı Köyü Yavansu Mah.
O32	63	Karahallı Köyü
O33	–	Derebaşı Köyü Abacılar Mah.
O34	66	Hasköy Köyü
O35	61	Hasköy Köyü
O36	54	Aşağıöğrencik Köyü
O37	68	Aşağıöğrencik Köyü
O38	78	Aşağıöğrencik Köyü
O39	71	Samallı Köyü
O40	63	Demirciler Köyü
O41	84	Demirciler Köyü
O42	69	Güzel Köy
O43	39	Yenimahalle Mah.
O44	32	Yenimahalle Mah.
O45	54	Sümer Mah.

Ek 2: Haritalar

Haritalar 2. 1. Nazilli ilçe ve köyleri haritası

Nazilli ilçe ve köyleri haritası

Mülakat yapılan köyler elips içine alınmıştır

Harita 2. 2. Nazilli İlçesine komşu il ve ilçeler

Harita 2. 3. Nazilli İlçe Haritası

Ek 3: Resimler

Resim 3. 1. Çocuk Kırklama

Resim 3. 1. 1. Kırkı çıkan bebeğin kırk taşlı suyla yıkanması.

Resim 3. 1. 2. Bebeğin kırkıncı gününde anneannesi ve babaannesi tarafından tuzlandıktan sonra yıkanması.

Resim 3. 2. Nazarlıklar

Resim 3. 2. 1. Bebeğe nazar değmesin diye içine tavuk pisliği ve çitlik dalı konulan kur'an-ı kerimden ayetlerin yazıldığı muska takılır.

Resim 3. 3. SÜNNET

Resim 3. 3. 1. Mutlu bir sünnet çocuğu.

Resim 3. 3. 2. Sünnet çocuğu.

Resim 3. 4. Nişan

Resim 3. 4. 1. Nişanlanan çift ve ailesi.

Resim 3. 5. Kına Gecesi

Resim 3. 5. 1. Düğünden bir gece önce geline kına yakılırken.

Resim 3. 5 .2. Gelinin arkadaşları kına tepsisini taşıırken.

Resim 3. 5. 3. Kına yakılırken ağlayan gelin kız.

Resim 3. 5. 4. Kına gecesi gelin ve damat.

Resim 3. 5. 4. Kına gecesi gelinin annesi ve babası.

Resim 3. 6. Düğün

Resim 3. 6. 1. Gelini baba ocağından çıkarıp ata bindiren kayınbaba ve görümcüler.

Resim 3. 6. 2 . Gelin ata bindirilip erkek evine götürülürken.

Resim 3. 6. 3. Düğün gecesi.

Resim 3. 6. 4. Düğün gecesi.

Resim 3. 6. 8. Nikâhta damat “evet” derken.

Resim 3. 6. 9. Düğün gelin ve damadın harmandalı oynamasıyla sona erer.

Resim 3. 6. 10. Düğün gecesi.

Resim 3. 7. Ocaklar

Resim 3. 7. 1. Nazar Ocağı

Resim 3. 7. 1. 1. Nazarı ölçme uygulaması.

Resim 3. 7. 1. 2. Nazarı ölçme uygulaması.

Resim 3. 7. 1. 3. Nazarı ölçme uygulaması.

Resim 3. 7. 1. 4. Nazarı ölçme uygulaması

Resim 3. 7. 2. Temre Ocağı

Resim 3. 7. 2. 1. Çizme uygulaması.

Resim 3. 7. 2. 2. Çizilen bölgeye tükürme uygulaması.

Resim 3. 7. 2. 3. Çizme uygulaması.

Resim 3. 7. 3. Bögür Ocağı

Resim 3. 7. 3. 1. Ağrıyı belirleme uygulaması.

Resim 3. 7. 3. 2. Ağrıyı belirleme uygulaması

Resim 3. 7. 4. Dalak Kesme Ocağı

Resim 3. 7. 4. 1. Tahtaya çapayla vurma uygulaması.

Resim 3. 7. 4. 2. Tahta üzerine çapayla vurma uygulaması.

Resim 3. 7. 4. 3. Hastayı yere yatırma uygulaması.

Resim 3. 7. 4. 4. Tahtaya bıçakla vurma uygulaması.

Resim 3. 7. 5. Kabakulak Ocağı

Resim 3. 7. 5. 1. Bıçakla hastayı korkutma uygulaması.

Resim 3. 7. 5. 2. Bıçakla kulak etrafını çizme uygulaması.

Resim 3. 7. 6. Sarılık Ocağı

Resim 3. 7. 6. 1. Çizilecek bölgeyi belirleme uygulaması.

Resim 3. 7. 6. 2. Kaşın ortasını çizme uygulaması.

Resim 3. 7. 7. Gelincik Ocağı

Resim 3. 7. 7. 1. Çalma hazırlama.

Resim 3. 7. 7. 2. Tedavide kullanılan çalma.

Resim 3. 7. 8. Gelincik Ocağı

Resim 3. 7. 8. 1. Hazırlanan çalmanın sürülmesi.

Resim 3. 7. 8. 2. Hazırlanan çalmanın sürülmesi.

Resim 3. 7. 9. Yılandık Ocağı

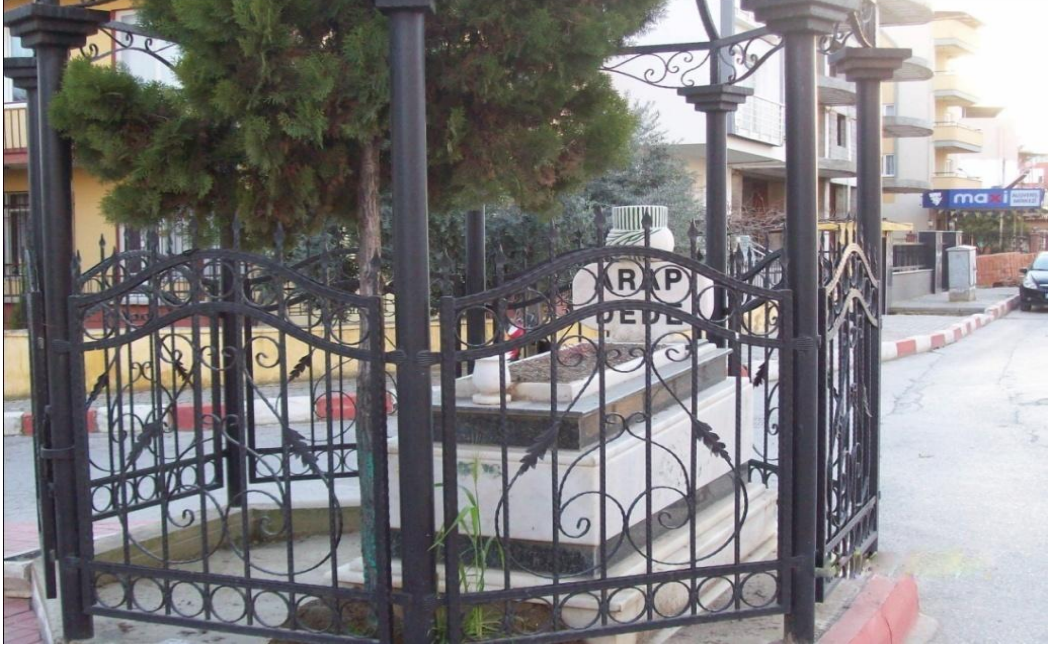
Resim 3. 7. 9. 1. Tedavide kullanılan yılandık taşları.

Resim 3. 8. Nazilli’de Bulunan Türbeler

Resim 3. 8. 1. Arap Dede Türbesi.

Resim 3. 8. 3. Yeşil Türbe.

Resim 3. 8. 4. Msr Dede Türbesi.

Resim 3. 9. Sinan dede türbesinde bulunan 300 yllik ınar ağacı.

DİZİN

A-B

Ad verme 34, 35, 90

Ağaç kültü 8, 10, 11, 29

Atalar kültü 5, 6, 7, 15, 18, 30, 59, 89

Ateş kültü 8, 13, 15, 65

Ataerkil 7

Arap dede 28, 32, 62, 88

Aşerme 32

Büyü 5, 15, 16, 18, 20, 17, 29, 31, 48, 57

Bebek evi 34, 35, 58, 90

Bakşı 22, 27, 28

Budizm 5, 6, 17, 18

D

Dağ kültü 8

Dağ iyesi 8, 9

Doğum 29, 30, 32, 33, 34, 66, 89, 90

Düğün 18, 28, 30, 36, 37, 39, 40, 42, 49, 90

E

Erkek evi 41

Eski Türk Dini 5, 6, 16, 17

Erlık 6, 8, 16, 24

Evliya 7, 10, 11, 27, 28, 30, 49,69

Ebe kadın 31

F-G

Fatma ana 27, 66

Gelin 12, 14, 16, 28, 30, 33, 35, 38, 40, 41, 42, 55, 64

Gök Tanrı 5, 6, 7, 11, 13, 14, 15, 21, 28, 88

Göbet 34

Görücü 38, 41, 90

K-L

Kına 37, 39, 40, 41, 42, 44, 90

Kurşun Dökme 49, 82, 85

Lohusa 13, 29, 33, 35, 64, 65, 90

M-N

Muska 29, 50, 60

Mevlit 34, 36, 37, 42, 46, 90

Nazar 29, 20, 48, 49, 50, 59, 66, 68, 85, 89

Nisan yağmuru 29

O-Ö

Ocak 30, 62, 63, 64, 66, 67, 68, 69, 70

Ongun 7

Ölüm 31, 44, 45, 50, 91

S-Ş

Sarılık 68, 77, 78, 87

Su kültü 8, 12, 13

Sünnet 38, 39, 40, 91

Şamanlık 6, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25

T

Toy 36, 37,

Töz 7

Y

Yada 57

Yağmur duası 30, 54, 58, 59, 90

Yıldırım 13, 54, 56

Z

Zerdi 89

ÖZ GEÇMİŞ

02. 12. 1987’de Nazilli’de doğdu. İlköğretimini Nazilli Aydoğdu İlköğretim okulunda tamamladı. Liseyi Nazilli Mehmet Akif Ersoy Lisesi’nde okudu.

2005 yılında Gazi Üniversitesi Türk Halkbilimi Bölümü’ne yerleşti. 2009 yılında aynı bölümden mezun oldu. 2010 yılında Bozok Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda yüksek lisans öğrenimine başladı.